

**СТРАТЕГІЯ РОЗВИТКУ
ІВАНО-ФРАНКІВСЬКОЇ ОБЛАСТІ
на період до 2020 р.**

2014

ЗАТВЕРЖЕНО
Рішення Івано-Франківської
обласної ради
від __ жовтня 2014 року
№ _____

СТРАТЕГІЯ РОЗВИТКУ ІВАНО-ФРАНКІВСЬКОЇ ОБЛАСТІ на період до 2020 р.

Розробники:

Робоча група з розробки Стратегії розвитку Івано-Франківської області на період до 2020 р.¹

Загальний методологічний та організаційний супровід:

Проект Європейського Союзу «Підтримка політики регіонального розвитку в Україні»,
<http://surdp.eu/>

---

¹ Склад робочої групи затверджений розпорядженням Івано-Франківської обласної державної адміністрації від 15.05.2014 № 265

Перелік скорочень

SWOT-аналіз – аналіз сильних, слабких сторін, а також сприятливих можливостей і загроз.

АПК – агропромисловий комплекс.

АРР – агенція регіонального розвитку.

АТО – адміністративно-територіальна одиниця.

ВВП – валовий внутрішній продукт.

ВРП – валовий регіональний продукт.

ЄС – Європейський Союз.

ЖКГ – житлово-комунальне господарство.

ЗУ – Закон України.

МСБ – малий та середній бізнес.

МТД – міжнародна технічна допомога.

НУО – неурядова організація.

ОДА – обласна державна адміністрація.

ОМС – органи місцевого самоврядування.

ПТНЗ – професійно-технічні навчальні заклади.

РДА – районна державна адміністрація.

ТПВ – тверді побутові відходи.

Зміст

Перелік скорочень	3
Зміст.....	4
I. Вступ.....	5
Довідкова інформація та мета розробки Стратегічного плану	5
Підхід, методика та процес підготовки Стратегії.....	7
Коротка характеристика соціально-економічного розвитку області.....	11
Головні чинники та сценарії розвитку області.....	27
Аналіз сильних сторін, можливостей розвитку, слабких сторін та загроз розвитку Івано-Франківської області (SWOT-аналіз)	27
SWOT-матриця Івано-Франківської області	29
Порівняльні переваги, виклики і ризики Івано-Франківської області	32
Сценарії розвитку Івано-Франківської області до 2025 року	33
Стратегічне бачення розвитку Івано-Франківської області	37
Стратегічні, операційні цілі та завдання.....	38
СТРАТЕГІЧНА ЦІЛЬ 1. РОЗВИТОК ЕКОНОМІЧНОГО ПОТЕНЦІАЛУ	39
ОПЕРАЦІЙНА ЦІЛЬ 1.1. Стимулювання залучення інвестицій	40
ОПЕРАЦІЙНА ЦІЛЬ 1.2. Стимулювання розвитку малого та середнього бізнесу.....	43
ОПЕРАЦІЙНА ЦІЛЬ 1.3. Забезпечення енергоефективності.....	45
ОПЕРАЦІЙНА ЦІЛЬ 1.4. Удосконалення управління регіональним розвитком.....	47
ОПЕРАЦІЙНА ЦІЛЬ 1.5. Забезпечення екологічної безпеки регіону.....	49
СТРАТЕГІЧНА ЦІЛЬ 2. РОЗВИТОК ТУРИСТИЧНО-РЕКРЕАЦІЙНОЇ СФЕРИ	52
ОПЕРАЦІЙНА ЦІЛЬ 2.1. Підвищення туристично-рекреаційного потенціалу	53
ОПЕРАЦІЙНА ЦІЛЬ 2.2. Маркетинг туристичного потенціалу.....	56
СТРАТЕГІЧНА ЦІЛЬ 3. РОЗВИТОК СІЛЬСЬКИХ ТЕРИТОРІЙ.....	57
ОПЕРАЦІЙНА ЦІЛЬ 3.1. Збільшення доданої вартості сільськогосподарської продукції.....	59
ОПЕРАЦІЙНА ЦІЛЬ 3.2. Розвиток сільських територій та периферії навколо малих міст.....	61
Стратегічна ціль 4. РОЗВИТОК ЛЮДСЬКОГО КАПІТАЛУ.....	64
ОПЕРАЦІЙНА ЦІЛЬ 4.1. Підвищення адаптивності населення до потреб ринку праці	66
ОПЕРАЦІЙНА ЦІЛЬ 4.2. Підвищення обізнаності та соціальної активності жителів краю	68
Впровадження та моніторинг реалізації Стратегії	71
Узгодженість Стратегії з програмними та стратегічними документами.....	76
Узгодженість з Державною стратегією регіонального розвитку	76
Узгодженість Стратегії з основними аспектами регіонального розвитку.....	78
ДОДАТОК 1. Склад робочої групи, яка працювала над розробкою Стратегії розвитку Івано-Франківської області на період до 2020 року	79

I. Вступ

Довідкова інформація та мета розробки Стратегічного плану

Сучасний світ загальної конкуренції та глобальних викликів, браку природних, фінансових, людських ресурсів спонукує усіх суб'єктів різних ринків шукати нові можливості для розвитку, використовувати власні переваги та можливості для отримання кращого доступу до ресурсів.

Часи сподівання винятково на зовнішні державні чи міжнародні ресурси відходять в минуле, все більше набирає ваги тенденція до ефективного використання власних ресурсів, творення власної територіальної згуртованості, як в межах держав, так і в межах їх регіонів.

Зміна підходів до регіонального розвитку, що відбулась в Європі та зачепила зараз Україну, направлена на посилення ролі регіонів, органів публічної влади в регіонах у власному стратегічному плануванні та власному розвитку.

Планування регіонального розвитку на середньострокову перспективу, яке є результатом роботи різних суб'єктів регіонального розвитку в області: від обласної ради і обласної державної адміністрації до представників асоціацій підприємців, громадськості та науковців, має стати основою для регіональних та місцевих програм розвитку.

Таким головним планувальним документом Івано-Франківщини визначається «Стратегія розвитку Івано-Франківської області на період до 2020 року».

Стратегія розвитку Івано-Франківської області на період до 2020 року (далі – Стратегія) була розроблена на підставі Закону України «Про стимулювання розвитку регіонів», з урахуванням Державної стратегії регіонального розвитку України на період до 2020 року та досвіду реалізації Стратегії економічного та соціального розвитку територій області до 2015 року.

Необхідність підготовки та прийняття Стратегії регіонального розвитку викликана зміною соціально-економічної ситуації, як в Україні, так і в області, ухваленням у 2013 році Закону України «Про внесення змін до Бюджетного кодексу України», яким визначено нові підходи до фінансування проектів та програм регіонального розвитку.

При розробці Стратегії було враховано політичні рішення Уряду щодо реформування регіонального розвитку.

Стратегія розроблена робочою групою з розробки Стратегії, яка була створена 15 травня 2014 року шляхом проведення низки семінарів та дискусій упродовж квітня-серпня 2014 року за організаційного та методологічного супроводу з боку проекту Європейського Союзу «Підтримка політики регіонального розвитку в Україні».

Розробка Стратегії, крім, власне, підготовки самого документу, стала важливим інструментом налагодження партнерства між обласною державною адміністрацією, обласною радою, районними адміністраціями, міськими та районними радами,

університетами, а також широким колом організацій громадянського суспільства для того, аби стратегічний документ став надбанням усіх зацікавлених сторін, аби згодом було забезпечено суспільну підтримку реалізації заходів та проектів з Плану реалізації Стратегії.

Процес колективної роботи над Стратегією різних суб'єктів регіонального розвитку у рамках робочої групи дозволив залучити до розробки десятки організацій та активних людей області із різних секторів суспільства, органів виконавчої влади, місцевого самоврядування, наукових установ та громадських організацій.

Стратегія ставить перед собою амбітне, та важливе завдання – перетворити Івано-Франківщину в самобутній та самодостатній край у якому поєднуються європейські цінності з віковими національними традиціями, відкритий до співпраці культурний, туристичний, курортно-рекреаційний центр України, регіон інноваційної економіки з комфортним та безпечним життєвим середовищем і високим рівнем соціально-духовного життя.

Саме людина стає центром та пріоритетом розвитку. Розвиток економічного потенціалу, туризму, сільських територій та людського капіталу є лише інструментами досягнення мети.

Реалізація Стратегії полягатиме у формуванні комплексної системи завдань, які базуються на розумінні поточної ситуації та рівня розвитку усієї області, її міст та районів зможуть забезпечити досягнення стратегічного бачення та створення регіону сталого розвитку, у якому гармонійно поєднуюватимуться інноваційна промисловість, туризм, екологічне сільське господарство, висока якість людського капіталу та безпечне довкілля.

Стратегія побудована таким чином, що протягом її реалізації вона впливатиме на поточне формування проектів регіонального розвитку, а також заходів у межах області на період до та після 2020 року.

У документі розглядаються фактори, котрі впливають на подальший розвиток та диктують зміни. Він визначає цілі області й підказує, як досягти цих цілей. Як сам регіон, так і люди, які в ньому живуть та працюють, забезпечують можливість виконання заходів із реалізації стратегічних цілей.

Ця Стратегія визначає довгострокові перспективи з урахуванням потреб майбутніх поколінь. Таким чином, питання сталого розвитку проходить червоною ниткою крізь Стратегію, забезпечуючи наголос на економічному поступі та соціальній єдності.

Ухвалення цієї Стратегії має стати основою для створення комплексної бази стратегічного планування в області, а саме уточнення регіональних програм, їх гармонізації з перспективами розвитку, означеними Стратегією.

Стратегія позиціонуватиметься як плановий документ найвищого рівня в регіоні, а отже її реалізація вимагає зосередження фінансових, фізичних та людських ресурсів. Очікується, що всі зусилля адміністративних органів, громадянського суспільства, наукових кіл і громадян будуть націлені на успішну реалізацію пріоритетів та заходів, передбачених Стратегією. Таким чином, зосередження та належна координація наявних фінансових ресурсів, залучених із надходжень регіонального рівня,

державного бюджету, коштів донорів та з приватних джерел, дасть змогу забезпечити досягнення цілей, визначених у цій Стратегії.

В Україні питанням регіонального розвитку приділялось недостатньо уваги, як на національному, так і на регіональному рівнях. Фактично в державі не було створено механізмів для стимулювання регіонального розвитку, які б сприяли вирівнюванню розвитку регіонів. Ухвалення Закону України «Про стимулювання розвитку регіонів» N 2850-IV від 8 вересня 2005 року дало певний поштовх до започаткування стратегічного планування регіонального розвитку. Цим законом було запроваджено розробку та ухвалення стратегій розвитку регіонів, а також передбачено такий інструмент регіонального розвитку, як угода між областю (в особі обласної ради) та Кабінетом Міністрів України. Проте практика показала недостатню ефективність механізму угод щодо регіонального розвитку, а з цілим рядом регіонів такі угоди так і не були укладені.

За таких політичних та законодавчих умов у Івано-Франківській області була розроблена Стратегія, базована на чинному законодавстві, кращій світовій практиці та спрямована на здійснення позитивних змін, забезпечення привабливості регіону для вкладення місцевих, регіональних, донорських та приватних коштів.

Стратегія визначає три основних стратегічні підходи, що закладають підвалини ефективного розвитку області: 1) висхідний підхід до консолідації можливостей економіки, територій і людей; 2) засвоєння методів, механізмів та інструментів стратегічного планування із застосуванням практики ЄС, які регулюють освоєння коштів структурних фондів; 3) налагодження системи взаємопов'язаних операційних програм для впровадження Стратегії в рамках середньострокових планів її реалізації.

На цьому шляху Стратегія забезпечує радикальне реагування, спрямоване на досягнення нових цілей у широкій концепції розвитку регіону та припинення застою у сфері розвитку, головним чином, за економічними, соціальними та екологічними вимірами.

Окреме місце серед напрямків регіонального розвитку відведене територіальному аспектові заходів, що спрямовані на зміцнення центрів зростання як потенційних рушіїв розвитку відповідних територій, розбудову економічної та соціальної доступності слаборозвинутої периферії та усунення загального соціально-економічного дисбалансу. Сприятлива матеріальна та нематеріальна інфраструктура й відповідний потенціал є необхідною передумовою досягнення широкого кола узгоджених цілей регіонального розвитку.

Підхід, методика та процес підготовки Стратегії

Економічний розвиток включає стратегії та програми, здійснення яких дозволяє регіону пристосуватися до економічних змін шляхом поліпшення свого конкурентного положення з огляду на вирішальні фактори виробництва: людські ресурси, інформацію та технології, капітал та інфраструктуру.

Стратегічне планування – системний шлях до управління змінами й досягнення консенсусу у регіоні, а також створення спільного бачення майбутнього розвитку, творчий процес визначення проблем та погодження реалістичних цілей, завдань і стратегій, здійснення яких вирішить ці проблеми. Стратегічне планування є також потужним інструментом об'єднання лідерів бізнесу та посадовців місцевої влади для створення публічно-приватних партнерств,

що має позитивний вплив на місцевий діловий клімат та конкурентне становище громади, а також на вирішення інших питань, пов'язаних з рівнем життя всіх громадян.

Процес розробки Стратегії регіонального розвитку мав висхідний характер. Він відпрацьовувався робочою групою, що визначала напрями розвитку та сфери реалізації заходів.

Строковість інструментів планування визначалася на основі поєднання довгострокового стратегічного плану та середньострокових циклів планування його реалізації. Визначені на основі цього підходу стратегічні цілі та заходи мають характер довгострокових (на 7 років) напрямів розвитку, тоді як програми орієнтуються на реалізацію пріоритетних завдань (3 роки). Ці заходи, будучи ключовими елементами Стратегії, визначають сценарії та шляхи досягнення стратегічних цілей.

При розробці Стратегії в основу її підготовки покладено такі основні принципи:

<i>Партнерство</i>	Характер стратегічного розвитку формується за результатами різних консультацій, спрямованих на розбудову консенсусу, а також на обґрунтовані очікування громади від владних структур. До участі в ухваленні рішень і розробці стратегічних цілей було запрошено всі зацікавлені сторони — представників влади, наукових установ, асоціацій підприємців, торговельних палат, підприємств та громадянського суспільства.
<i>Принцип спільної участі</i> представників влади та приватного сектору	Забезпечує широкий соціальний консенсус, а також явну публічну підтримку Стратегії. Усі заходи розроблялися у спосіб, захищений від надмірного впливу учасників процесу розвитку, із залученням конкретних осіб, що ухвалюють рішення, зацікавлених сторін, експертів, представників неурядових організацій тощо.
<i>Життєздатність</i>	Основою забезпечення життєздатності є забезпечення належної рівноваги та послідовності внутрішніх елементів Стратегії (цілей, заходів), що підтримується застосуванням усіх зазначених у цьому документі принципів. Ще одним важливим елементом забезпечення життєздатності є забезпечення розвитку порівняльних переваг, визначених за результатами SWOT-аналізу (розбудова можливостей, котрі послаблюють гостроту вад і проблем). Крім того, для виявлення синергії між вадами та загрозами, яка загрожує життєздатності (для ризик-менеджменту), застосовується матриця слабких сторін та загроз.
<i>Інтеграція</i>	Забезпечувалася за двома напрямками: 1) інтеграція спільних місцевих потреб на регіональному рівні з територіальної та змістовної точки зору. Це означає, що досягнення будь-якої регіональної мети принесе результат і на місцевому рівні. Інтеграція забезпечується шляхом активної участі всіх зацікавлених сторін регіону. 2) Інтеграція як багатомірний план розвитку пріоритетних секторів і напрямків діяльності забезпечує усунення конфліктів та негативних впливів. У цьому сенсі інтеграція забезпечує зосередження на сумісності та синергії заходів.
<i>Інновація</i>	Застосовується як принцип у процесі ідентифікації проєктів, і стосується, головним чином, запропонованого підходу та якнайефективнішого використання наявних ресурсів.
<i>Ієрархія стратегічних планів</i>	Стратегічні плани вищого рівня мають більш загальний характер і закладають підвалини для визначення конкретних заходів на нижчих рівнях.
<i>Інституційна пам'ять</i>	Робота над проєктом Стратегії базувалась на результатах, досягнутих при розробці попередніх стратегічних документів, зокрема Стратегії економічного та соціального розвитку Івано-Франківської області на період до 2015 року.
<i>Субсидіарність</i>	Визначення стратегічних заходів, починаючи з найнижчого рівня (на основі потреб місцевих громад), здійснювалось із використанням ресурсів регіонального розвитку.

Модель розробки Стратегії було обрано, виходячи з потреб регіону.

Етапи розробки Стратегії:

1. Організація роботи

Робоча група (РГ) – колектив осіб, який створюється для роботи над стратегічним планом розвитку регіону. Саме на засіданнях РГ презентуються, обговорюються усі напрями роботи та ухвалюються відповідні рішення.

2. Здійснення соціально-економічного аналізу та SWOT-аналізу

Відправним пунктом процесу розробки Стратегії є інвентаризація статистичних даних. Стратегічний аналіз є чимось більшим від розгляду статистичних показників, оскільки передбачає також оцінку структурних, політичних, економічних та соціальних умов. У цьому сенсі кількісно-емпіричний аспект має тісний зв'язок із якісними аспектами.

Соціально-економічний аналіз, порівняльні переваги, виклики та ризики, що враховують специфіку Івано-Франківщини, є основою стратегічного планування, поєднуючи в собі потреби районів і шляхи розв'язання проблем.

Після аналізу ситуації було розпочато аналіз потенціалу регіону. В основу методики виконання цієї роботи було покладено SWOT-аналіз. На практиці робоча група визначала сильні сторони регіону, можливості розвитку, слабкі сторони та зовнішні загрози. Під час засідань проводився мозковий штурм, зосереджений на визначенні синергетичної взаємодії чинників у рамках кожного з елементів SWOT-аналізу, що мав на меті визначення стратегічної орієнтації, порівняльних переваг і забезпечення можливості управління ризиком.

Виявлені сильні сторони, слабкі сторони, можливості та загрози формують чітке уявлення про поточну ситуацію, проблеми та потенціал розвитку регіону, а отже є містком між соціально-економічним аналізом та Стратегією, причому орієнтація Стратегії та основні елементи стратегічних цілей наприкінці цього етапу вже стають очевидними.

Результати виконання цього етапу є такими: 1) Соціально-економічний аналіз Івано-Франківської області; 2) SWOT-аналіз та SWOT-матриця; 3) Порівняльні переваги регіону, виклики та ризики.

Зовнішній та внутрішній аналізи забезпечують визначення основних проблем економічного розвитку регіону і разом з даними Профілю регіону слугують для формулювання стратегічних напрямів та цілей його розвитку на певний період часу.

3. Визначення стратегічного Бачення

Робоча група визначає стратегічне Бачення розвитку регіону - бажаного стану соціально-економічної системи у майбутньому, який може бути означений конкретною датою. Коректне формулювання Бачення з точним зазначенням складових загальної мети розвитку є дуже важливим для успішного впровадження, подальшого моніторингу та оцінки виконання.

Стратегічне Бачення відображає те, куди регіон має прийти в результаті реалізації Стратегії розвитку та відображає той конкретний результат, який бажає досягти у майбутньому.

4. Формування стратегічних та операційних цілей із відповідними заходами

Стратегічні цілі було визначено в найзагальніших рисах, як мінімум, на 7 років. Цей строк було визначено для того, щоб створити стратегічну платформу для циклів реалізації тривалістю по 3 роки кожний та для уникнення необхідності повторення процесу розробки стратегії в проміжний період і перевірки життєздатності планів у довгостроковій перспективі. Стратегічні цілі було визначено на основі порівняльних переваг регіону з урахуванням викликів, а також можливих перешкод і ризиків на шляху розвитку.

Операційні цілі було визначено як віхи на шляху досягнення стратегічних цілей, які передбачають реалізацію необхідних заходів.

Ці заходи було визначено з метою досягнення відповідних стратегічних цілей на період до 2020 року. Для формування чіткої структури всіх елементів стратегії, зазначені заходи стратегічної цілі, які прив'язані до операційних цілей. Дуже часто ці заходи являли собою поєднання регіональних заходів (проектів розвитку) та реформ, які створюють базу для подальшої розбудови потенціалу й досягнення цілей розвитку.

Найважливішим результатом процесу побудови Стратегії стали: почуття відповідальності за Стратегію на регіональному та місцевому рівнях, зміцнення потенціалу партнерських груп, їхньої підзвітності та відповідальності за реалізацію.

На цьому етапі також розпочинається процес розробки Плану реалізації Стратегії, який формується на основі визначених у Стратегії стратегічних і операційних цілей (після того як їх схвалено), а робочі підгрупи узгоджують конкретні заходи, які мають бути вжиті для досягнення загальних і конкретних цілей. Завдання передбачають визначення відповідальних за їх виконання, встановлення термінів виконання та визначення необхідних ресурсів. План реалізації розробляється за кожною стратегічною та операційною ціллю і представляє собою «дерево цілей». Він формується виходячи з принципу «від загального до конкретного» та несе в собі високу ступінь деталізації.

5. Громадське обговорення та ухвалення Стратегії

Розробивши Стратегію включно з Планом її реалізації, Робоча група ініціює проведення громадських слухань (або використовуються інші форми громадського обговорення). Після проведення громадського обговорення, допрацьована Стратегія подається на розгляд і ухвалення обласною радою в якості політики економічного розвитку регіону.

6. Моніторинг та впровадження

Для забезпечення належного рівня відповідальності за реалізацію Стратегії, необхідно створити систему моніторингу її впровадження. Така система має включати Орган з моніторингу, Документ (Положення) про систему моніторингу виконання Стратегії.

В цілому, Стратегія є основою для її впровадження через проекти регіонального розвитку, що впливають із операційних цілей Стратегії, а також базисом ухвалення управлінських та бюджетних рішень у сфері розвитку області.

Коротка характеристика соціально-економічного розвитку області

Івано-Франківська область розташована в географічному центрі Європи, на південному заході України, на стику двох великих природно-географічних підрозділів – Східноєвропейської рівнини та Східних Карпат. Область межує із Закарпатською, Львівською, Тернопільською та Чернівецькою областями України. На крайньому півдні має державний кордон (50 км) з Марамуреським повітом Республіки Румунія. Територія області становить 13,9 тис. кв. км (2,3 відс. площі території України). Менші за площею тільки Чернівецька, Закарпатська та Тернопільська області.

За адміністративним поділом область включає 14 районів, 15 міст, у тому числі 6 – обласного значення, 24 селища, 765 сільських населених пунктів. Міське населення складає 43,4 відс. від усієї чисельності.

238 населеним пунктам області надано статус гірських, в них проживає майже третина населення області. У гірській місцевості розташовано 7 районів (Богородчанський, Верховинський, Долинський, Коломийський, Косівський, Надвірнянський, Рожнятівський) та 2 міські ради (Болехівська, Яремчанська).

Клімат Івано-Франківської області має перехідний характер від помірно теплого вологого західноєвропейського до континентального східноєвропейського. Значна амплітуда висот (від 230 до 2061 м над рівнем моря) на відносно невеликій території є причиною прояву висотної поясності природних умов, у тому числі й атмосферних опадів.

Територія області має різноманітний **рельєф** і поділяється на райони, які відмінні між собою геологічною будовою, різницею висот над рівнем моря і, відповідно, рослинним та тваринним світом. Незважаючи на невелику територію, область за характером рельєфу належить до числа найбільш мальовничих в Україні.

На території області обліковується 340 родовищ з 25 видів різноманітних **корисних копалин**, з яких 161 родовище розробляється. Сировинна база області складається з корисних копалин паливно-енергетичного напрямку (газ, нафта, конденсат, торф) – 34,6 відс.; 47,8 відс. – сировина для виробництва будівельних матеріалів, 12,3 відс. – підземні води, 4,4 відс. – гірничо-хімічні корисні копалини (кам'яна, калійна та магнієва сіль, карбонатна сировина для вапнування кислих ґрунтів, карбонатна сировина для цукрової промисловості, сірка), 0,88 відс. – гірничорудні корисні копалини.

У межах області відомо 42 родовища вуглеводнів, з яких промисловістю освоєно 31 родовище. Видобуток нафти і газу в області зосереджений переважно у Долинському та Надвірнянському нафтопромислових районах. Основні обсяги видобутку припадають на нафтогазовидобувні управління «Долинанaftогаз» та «Надвірнанаftогаз», які на правах структурних одиниць входять у ПАТ «Укрнафта». До найголовніших родовищ нафти, внесених у реєстр Державного балансу запасів корисних копалин України, віднесені Долинське, Північно-Долинське, Струтинське, Битків-Бабченське.

Область володіє добре розвинутою сировинною базою будівельних матеріалів. На її території знаходиться 163 родовища з 11 видів корисних копалин, які застосовуються у будівництві. Розробляється 65 родовищ. Область повністю забезпечена розвіданими запасами солі кухонної, вапняків для цукрової промисловості, цементної сировини, вапняку для випалювання на вапно, гіпсу, піщано-гравійних матеріалів, цегельно-

черепичної та керамзитової сировини, мінеральних вод, що дає можливість для збільшення потужностей вже діючих кар'єрів та залучення до експлуатації резервних родовищ. Значну економічну і енергетичну перспективу як для області, так і для України мають нещодавно відкриті поклади сланцевого газу на так званій «Одеській площі». Одеська ділянка майже повністю охоплює територію Тлумацького, Галицького, Тисменицького, Рогатинського районів, частково – Городенківського, Калуського, Коломийського, Снятинського районів і займає близько 2,9 тис. кв. км. Прогнозні ресурси Одеської площі оцінюються Державною службою геології і надр України в 2,98 трлн. куб. м газу.

У **демографічній ситуації** області є певні позитивні зрушення – після п'ятнадцяти років природного скорочення у 2012 році зафіксовано природний приріст населення, що в поєднанні з міграційним приростом зумовило збільшення чисельності населення області. У 2013 році природний приріст знову змінився на скорочення, однак за рахунок позитивного сальдо міграції чисельність населення області порівняно з попереднім роком зросла і на початок 2014 року в області проживало 1382,1 тис. осіб (3,0 відс. від загальної чисельності населення України), у тому числі у міських поселеннях – 600,8 тис., у сільській місцевості – 781,3 тис. осіб. На кожний квадратний кілометр території припадало 99 осіб. За кількістю жителів область займає 13 місце серед регіонів України, за щільністю населення – 7. За народжуваністю разом із Закарпатською, Волинською, Рівненською та Чернівецькою областями область входить в п'ятірку територій з найвищим рівнем народжуваності.

Разом з тим, досить високими залишаються рівні захворюваності та смертності населення, внаслідок чого порівняно низьким є показник тривалості життя (середня очікувана тривалість життя у 2012 році складала 68,52 роки для чоловіків та 78,05 – для жінок). Середній вік населення області – 38,6 роки.

За останні 12 років населення області скоротилось на 27,6 тис. осіб або майже на 2,0 відсотки. Впродовж 2013 року кількість жителів області збільшилась на 308 осіб, або на 0,02 відс., у тому числі міського – на 1204 особи або на 0,2 відсотка. Водночас, чисельність сільського населення скоротилась на 896 осіб (0,1 відс.). Починаючи з 1997 року природний рух населення області характеризується перевищенням смертності над народжуваністю. За останні 16 років природне скорочення коливалось від 0,4 тис. осіб у 1997 році до свого максимального значення 4,5 тис. осіб у 2003 році; протягом наступних 8 років поступово зменшувалось і в 2012 році було зафіксовано природний приріст в кількості 0,3 тис. осіб. Однак, у 2013 році природний приріст знову змінився на природне скорочення, яке склало 642 особи або 12,6 особи на 1000 наявного населення. Загалом в області у порівнянні із сусідніми областями один з найменших показників природного скорочення населення, адже за рівнем народжуваності вона займає п'яте місце серед всіх областей України.

Статева структура населення області характеризується перевагою жінок у загальній чисельності. На 1 січня 2014 року кількість жінок становила 727,8 тис. (52,8 відс. від загальної кількості постійного населення), чоловіків – 651,6 тис. (47,2 відс.).

В області сформована структура населення, для якої характерна достатньо висока питома вага осіб старших вікових груп і значно менша – дітей. Частка осіб у віці 60 років і старші складає 18,9 відсотка.

Міграційний рух населення є одним з основних чинників як кількісних, так і соціально-демографічних характеристик населення. Пік міграційного відтоку з області припав на 1995-2001 роки, коли він становив понад 80,0 відс. загального скорочення населення. Надалі спостерігалось поступове зменшення міграційного скорочення і у 2010 році було зафіксовано міграційний приріст населення. Протягом 2013 року в області всіма міграційними потоками було охоплено 23,3 тис. осіб, з них 46,3 відс. мали міграційні зв'язки з іншими областями України, 44,7 відс. мігрантів переміщувались між населеними пунктами в межах області, 9,0 відс. мігрували в інші країни. У

2013 році до області прибуло 17,3 тис. осіб, вибуло – 16,4 тис., міграційний приріст склав 0,9 тис. осіб. При цьому у міських поселеннях за рахунок міграції чисельність населення збільшилась на 0,7 тис. осіб, а у сільській місцевості – на 0,2 тис. осіб.

Транспортна інфраструктура. Івано-Франківська область має розгалужену мережу автомобільних доріг місцевого (72,0 відс.) та державного (28,0 відс.) значення, яка забезпечує вантажні та пасажирські потоки. За останні 10 років протяжність автомобільних доріг загального користування не змінилася і на 1 січня 2014 року становила 4110,5 км, усі з твердим покриттям (в середньому в Україні питома вага доріг з твердим покриттям 97,9 відс.). Їх щільність на 1000 кв. м території складає 295,7 км і перевищує середньоукраїнську (275,2 км).

Експлуатаційна довжина залізниці загального користування теж залишилася на рівні 2003 року і склала 494 км (2,3 відс. від загальної довжини залізничних колій України). Щільність залізничної мережі – 36 км на 1 тис. км², що на рівні загальнодержавного показника.

За останні 10 років у обласному центрі збудовано 4,6 км тролейбусних шляхів і на сьогодні діє 10 тролейбусних маршрутів, загальна довжина яких (в одноколіїному обчисленні) складає 61,2 км, що на 8,1 відс. більше, ніж у 2003 році.

Транспортний комплекс області складають автомобільний, залізничний, авіаційний та електричний (тролейбусний) види транспорту. Вантажні перевезення (відправлення) здійснюються автотранспортом та залізницею, пасажирські – усіма наявними в області його видами. На ринку вантажних перевезень області спостерігається тенденція до зменшення обсягів перевезень. У порівнянні з 2003 роком автотранспортні вантажні перевезення зменшились на 6,1 відс., залізничні – на третину. Обсяги автотранспортних пасажирських перевезень упродовж 2003–2013р.р. коливались в межах 70,6-82,9 млн. пасажирів, досягнувши найбільшого значення у 2008 році – 89,8 мільйонів.

Протягом останнього десятиліття **ринок зв'язку** області динамічно змінюється. Сучасні види зв'язку поступово витісняють традиційні.

Починаючи з 2011 року спостерігається тенденція до зменшення кількості телефонних апаратів стаціонарної мережі зв'язку загального користування. Лише за 2013 рік їх кількість зменшилась на 8,0 відс. і станом на 1 січня 2014 року склала 198,0 тисяч. Натомість збільшується число абонентів мобільного зв'язку, яке на кінець 2013 року склало 1,7 млн. і перевищило показник чисельності населення області, що пов'язано з одночасним використанням абонентами послуг декількох операторів мобільного зв'язку та апаратів з 2 sim-картами. У 2012 році кількість абонентів мобільного зв'язку в області перевищувала чисельність наявного населення.

Продовжує зростати кількість користувачів області, які підключилися до всесвітньої мережі Інтернет. За останнє десятиліття вона зросла більш, ніж в 30 разів і на 1 січня 2014 року склала 57,2 тис. абонентів. Порівняно з сусідніми областями більше абонентів мережі Інтернет у Львівській та Тернопільській областях, менше – у Чернівецькій та Закарпатській.

Освітня інфраструктура. На кінець 2013 року в області нараховувалося 386 дошкільних навчальних закладів на 24,7 тис. місць, де виховувалося 32,4 тис. дітей. Кількість дошкільних навчальних закладів в області та дітей, що в них виховуються, щороку збільшується. У порівнянні з 2003 роком їх кількість збільшилась на 108, а дітей, що в них виховуються, – у 1,8 раза. Рівень забезпеченості закладами дошкільної освіти у міських поселеннях втричі вищий, ніж у сільській місцевості. У той же час, дошкільні заклади в області є перевантаженими. Цей показник у 2013 році становив 131 дитину на 100 місць проти 100 у 2003 році, у тому числі у міських поселеннях –

139, у сільській місцевості – 116 (в середньому в державі – 119, у міських поселеннях – 130, у сільській місцевості – 92).

Упродовж останніх 11 років зменшується як кількість загальноосвітніх навчальних закладів, так і учнів, що в них навчаються. На початок 2013/14 навчального року в області функціонували 736 денних загальноосвітніх навчальних закладів, де навчалися 145,2 тис. учнів, що на 25 закладів та 56,4 тис. учнів менше, ніж на початок 2003/04 навчального року. У міських поселеннях на початок цього навчального року функціонували 153 заклади, де навчалися 67,3 тис. учнів, у сільській місцевості, відповідно, 583 та 77,9 тисячі.

За останні роки мережа вищих навчальних закладів області зазнала змін. Існує тенденція до їх укрупнення. зокрема частина ВНЗ I–II рівнів акредитації стали відокремленими структурними підрозділами ВНЗ III–IV рівнів акредитації. На початок 2013/14 навчального року в області функціонували 16 вищих навчальних закладів I–II та 6 закладів III–IV рівнів акредитації, що, відповідно, на 7 та 1 менше, ніж на початок 2003/04 навчального року. Кількість студентів, які навчаються у вищих навчальних закладах I–II рівнів акредитації, зменшилась за останні 11 років на 7,7 тис. осіб, III–IV – на 5,6 тис. осіб.

Підготовку кваліфікованих робітників в області здійснюють 22 професійно-технічні навчальні заклади. В них здобувають освіту 12 тис. осіб (на 0,5 тис. більше, ніж у 2003 році). Минулого року ринок праці поповнили 6,2 тис. кваліфікованих працівників – випускників цих закладів. Станом на 31 грудня 2013 року в різних галузях економіки області працювало 2027 фахівців вищої кваліфікації, з них з науковим ступенем доктора наук – 270, кандидата наук – 1757.

Охорона здоров'я. Аналіз загальної захворюваності населення області за останні 10 років показує, що в цілому по області показники є значно вищими, ніж в Україні, крім того, зберігається тенденція до її росту (за 2003-2013 роки – 10,6 відс.), що корелюється з ростом захворюваності в державі (+13,7 відс.). Рівень захворюваності в області по класу серцево-судинних захворювань впродовж 10 років є нижчим, ніж в Україні на 8-10 відс., проте є тенденція до росту.

На кінець 2013 року в області діяли 72 лікарняні заклади на 11136 ліжок, 150 амбулаторно-поліклінічних закладів з плановою потужністю 26 тис. відвідувань в зміну та 537 фельдшерсько-акушерських пунктів. Мережа медичних закладів протягом 10 років зазнала певних змін: кількість амбулаторно-поліклінічних закладів збільшилась у порівнянні з 2003 роком на 18 (13,6 відс.), фельдшерсько-акушерських пунктів – зменшилась на 18 (3,2 відс.); кількість лікарняних закладів зменшилась внаслідок реорганізації на 5 закладів.

На базі ФАП були відкриті лікарські амбулаторії, здебільшого загальної практики-сімейної медицини, малопотужні лікарні реорганізовані в лікарські амбулаторії або структурні підрозділи центральних районних лікарень.

Медичну допомогу населенню області надають 7595 лікарів (на 1,3 тис. (21,1 відс.) більше, ніж у 2003 році) та 14563 особи середнього медичного персоналу (на 177 (1,2 відс.) більше). Забезпеченість лікарями становить 55,1 особи на 10 тис. населення, середнім медичним персоналом – 105,6 (в Україні у 2012 році, відповідно, 41,6 та 104,6 осіб).

Івано-Франківщина – унікальний регіон з добре збереженою автентикою, визнаними майстрами професійної та аматорської сцени, видатними пам'ятками **культурної спадщини**.

Мережа закладів культури за останні 11 років значно скоротилася. Кількість клубних закладів зменшилась на 16 або на 2,2 відс., бібліотек – на 20 (2,5 відс.). Проте, незмінною є кількість бібліотек, починаючи з 2010 року (771), клубних закладів – від 2007р. (722).

За 2003 – 2013 роки вдалося зберегти мережу бібліотек в області. Населення області обслуговує 771 масові бібліотеки та універсальна бібліотека з книжковим фондом 8,61 млн. примірників.

В області діє 4 театри і 1 філармонія на 1,9 тис. глядацьких місць.

Щороку збільшується кількість музеїв в області. Якщо у 2003р. їх кількість становила 15, то у 2013р. – 24. На Прикарпатті діють 4 професійні театри.

Набув широкого розвитку фестивальний рух, ведеться робота щодо проведення обласних, всеукраїнських, міжнародних фестивалів.

На державному обліку в області перебуває 3903 пам'ятки: 1490 – пам'ятки археології (у тому числі 15 – національного значення), 833 – історії (у тому числі 8 – національного значення), 155 – пам'ятки монументального мистецтва (у тому числі 1 – національного значення), 1360 – пам'ятки архітектури, містобудування (у т. ч. 87 – національного значення). Дві пам'ятки сакральної архітектури внесено до списку всесвітньої спадщини ЮНЕСКО.

На території області функціонують Національний заповідник «Давній Галич», Івано-Франківський національний академічний Гуцульський ансамбль пісні і танцю «Гуцулія» та філія національного військово-історичного музею України – Івано-Франківський музей «Герої Дніпра».

Позитивним для галузі стало відродження, розвиток та популяризація народних традицій та обрядів, масовість у проведенні різноманітних фольклорних та професійних фестивальних заходів.

Економіка та підприємництво. Впродовж 2004-2007рр. спостерігалася тенденція до зростання валового регіонального продукту (ВРП) області. У 2008 році виробництво ВРП скоротилось на 2,5 відс., у 2009 році – на 10,7 відсотка. Зростання економіки протягом 2010–2012 рр. (відповідно, на 0,5 відс., 6,5 відс. та 3,3 відс.) дозволило певною мірою відновити обсяги виробництва. Внесок області в загальне виробництво валового внутрішнього продукту (ВВП) України становив 1,9-2,2 відсотка. У порівнянні з сусідніми областями обсяг валового регіонального продукту області перевищує Закарпатську, Тернопільську, Чернівецьку області, але нижчий, ніж у Львівській.

Валова додана вартість (ВДВ), яка є основною складовою ВРП, у 2012 році становила 27043 млн. гривень у фактичних цінах. Частка ВДВ у загальному обсязі ВДВ України склала 2,1 відсотка. Обсяг ВДВ по області перевищив рівень 2011 року на 3,7 відсотка.

Ключову роль незмінно відіграють такі сфери економічної діяльності, як промисловість (30,2 відс.), оптова та роздрібна торгівля; ремонт автотранспортних засобів і мотоциклів (13,7 відс.), сільське, лісове та рибне господарство (12,2 відс.), будівництво (6,3 відс.) тощо.

Промисловість. За останні одинадцять років найбільшого приросту виробництва промислової продукції було досягнуто у 2003 році – на 27,7 відс. та в 2011 році – на 25,7 відсотка. Значне зниження випуску продукції допущено у 2008-2009рр., відповідно, на 21,5 та 22,6 відсотка. Порівняно з 2003 роком виробництво промислової продукції у 2013 році зменшилося на чверть.

Промислове виробництво області відзначається різноманітністю видів діяльності. У 2013 році в структурі реалізації 43,8 відс. складала продукція переробної промисловості, 44,6 відс. – з постачання електроенергії, газу, пари та кондиційованого повітря, 11,2 відс. – добувної промисловості і розроблення кар'єрів.

У переробній промисловості провідні місця за обсягами реалізації впродовж останніх років займали підприємства з виробництва хімічних речовин і хімічної продукції, з виробництва харчових продуктів, напоїв та тютюнових виробів, з виготовлення

виробів з деревини, паперу та поліграфічної діяльності та підприємства з виробництва гумових і пластмасових виробів, іншої неметалевої мінеральної продукції.

На сьогодні одним з найбільших підприємств в Україні з виробництва хімічної та нафтохімічної продукції є ТОВ «Карпатнафтохім». У 2009 році завершена реалізація інвестиційного проекту щодо будівництва та введення в експлуатацію нового виробництва хлору та каустичної соди мембранним методом на ТОВ «Карпатнафтохім» потужністю 200 тис. тонн в рік каустичної соди і 181,8 тис тонн в рік газоподібного хлору, а в травні 2011 року введено в експлуатацію виробництво полівінілхлориду суспензійного потужністю 300 тис. тонн в рік. Освоєно виробництво полівінілхлоридних та поліетиленових труб, в лютому 2012 року здано в експлуатацію нову високотехнологічну установку з випуску виробів з ПВХ-С потужністю 20 тис. тонн в рік.

За підсумками 2010 року випуск продукції у **хімічній та нафтохімічній промисловості** збільшився у 2,3 раза, за 2011 рік – у 2,2 раза. В обсязі реалізованої промислової продукції виробництво хімічних речовин і хімічної продукції склало у 2011 році – 16,4 відс., у 2012 році – 17,6 відсотка. Однак, у зв'язку із зміною кон'юнктури ринку на продукцію провідного підприємства галузі, збитковістю виробництва, з вересня 2012 року по вересень 2013 року зупинено випуск продукції на ТОВ «Карпатнафтохім», яке раніше виробляло 15-18 відс. обласного обсягу виробництва. У 2014 році випуск продукції товариством не відновлено.

Ріст обсягів виробництва продукції **машинобудівної галузі** відбувся за рахунок освоєння виробництва продукції з високим ступенем доданої вартості, в тому числі – електрокабельної продукції на ВО «Карпати», автоматичних пральних машин на ТОВ «Електролюкс Україна», енергоефективного обладнання для нафтової і газової промисловості на ПАТ «Промприлад», трубопровідної арматури для атомних електростанцій на ПАТ «Івано-Франківський арматурний завод», автомотрис для ремонту колій та рухомого складу залізниць на ПрАТ «Івано-Франківський локомотиворемонтний завод».

Зменшення частки продукції підприємств **легкої промисловості** в обсязі реалізованої продукції в області спричинено спадом виробництва шкіртоварів та скороченням замовлень на виготовлення швейних виробів за давальницькою схемою від іноземних фірм.

Частка обсягу реалізованої продукції галузі **виготовлення виробів з деревини**, виробництва паперу та поліграфічна діяльність в загальному обсязі реалізації в промисловості збільшилась за рахунок введення в дію виробничих потужностей з випуску деревостружкових плит на Брошнівській філії ТОВ «Кроно-Україна» та доповнення переліку галузевими підприємствами з виробництва паперу та поліграфічної діяльності.

У загальнообласному обсязі реалізації промислової продукції частка підприємств з **виробництва харчових продуктів і напоїв** у 2013 році збільшилась проти 2004 року на 4,9 відсотка. Збільшення обсягів виробництва галузі відбувалось за рахунок освоєння нових видів конкурентоспроможної продукції, впровадження сучасних технологій, залучення вітчизняних та іноземних інвестицій, а також розширення ринків збуту продукції.

Івано-Франківщина володіє значним промисловим потенціалом. Серед сусідніх областей за обсягом реалізованої промислової продукції (робіт, послуг) в розрахунку на 1 особу вона займає перше місце.

Паливно-енергетичний комплекс області включає 14 провідних підприємств, які забезпечують видобуток, транспортування і переробку нафти та газу, виробництво та розподіл електроенергії.

В області забезпечується майже 3,4 відс. виробництва електроенергії, 10,9 відс. видобутку нафти та 2,3 відс. газу. Найбільше електроенергії вироблено у 2013 році – 10,1 млрд.Квт/год, найменше – у 2010 році (6,4 млрд.Квт/год). Нафти найбільше видобуто у 2006 році – 495,3 тис. т, газу – у 2003 році (580,4 млн.м³). Виробництво електроенергії в області здійснюється Бурштинською ТЕС ПАТ «ДТЕК Західенерго» і ВФ «Калуська ТЕЦ» ДПЗД «Укрінтеренерго». З 1 липня 2002 р. Бурштинська ТЕС та Калуська ТЕЦ по генерації входять до складу «Острова Бурштинської ТЕС», який значною мірою визначає можливості України щодо експорту електроенергії в країни Східної та Центральної Європи. На Бурштинській ТЕС встановлено 12 енергоблоків, встановлена потужність – 2300 МВт.

Енергопостачальні підприємства області ПАТ «Прикарпаттяобленерго», ПАТ «Івано-Франківськгаз», ПАТ «Тисменицягаз» забезпечують безперебійне електро-, газопостачання всіх категорій споживачів області, підтримують на належному рівні електричні мережі та газотранспортну систему.

У структурі використання паливно-енергетичних ресурсів понад 80,0 відс. припадає на паливо. У структурі його споживання вагому частку займають газ природний, вугілля кам'яне та паливо дизельне. Динаміка використання цих видів палива у 2003-2012 рр. відображає зміни, які відбувалися як у технологічних процесах промислових підприємств так і в їх функціонуванні загалом. Зокрема, зменшення використання газу природного, яке почалося з 2005 року, відбувається у зв'язку з заміною його альтернативними твердими видами палива, а також певним зменшенням обсягів виробництва. На динаміку споживання палива дизельного значним чином впливали зміни у виробничих процесах на ТОВ «Карпатнафтохім».

Основними споживачами електроенергії в області є промислові підприємства. Найбільші обсяги її використання були у 2005 році – 1355,1 млн.кВт/год, мінімальні – у 2009 році – 618,4 млн.кВт/год. Значне зростання споживання електроенергії підприємствами транспорту та зв'язку (з 62,2 млн.кВт/год. у 2009 році до 320,9 млн.кВт/год. у 2010 році) відбулося, насамперед, внаслідок змін технологічного використання обладнання у виробничих процесах у філії «УМГ «Прикарпаттрансгаз» ПАТ «Укртрансгаз».

Енергоефективність та альтернативна енергетика. Економія паливно-енергетичних ресурсів від впровадження заходів з енергоефективності в промисловості збільшилася на 67,8 тис. т у. п. (47,0 відс.) за рахунок введення в дію у IV кварталі 2010 року виробництва каустичної соди на ТОВ «Карпатнафтохім» за мембранною технологією.

Виробництво електричної енергії в області з поновлюваних джерел енергії у 2013 році порівняно з 2005 роком зросло на 12,5 млн кВт/год, що складає 35,0 відсотків. Це досягнуто завдяки будівництву нових ГЕС, когенераційної установки, сонячної електростанції, біогазового заводу на території області.

Інновації. Протягом 2007-2013 років спостерігається поступове зниження інноваційної активності промислових підприємств. Незважаючи на це, область протягом трьох останніх років входила у десятку лідерів серед регіонів України за часткою інноваційно-активних підприємств в загальній кількості промислових та за питомою вагою реалізованої інноваційної продукції в загальному обсязі промислової та у 2013 році займала, відповідно, 7 і 8 місця. При цьому зазначені показники впродовж 2011-2013 років зберігалися вищими за середні по Україні.

У 2012 році спостерігалася ситуація, коли при зменшенні кількості інноваційно-активних підприємств на 7,3 відсотка у порівнянні з 2011 роком обсяги реалізованої інноваційної продукції за цей же період зросли на 46,6 відсотка. У 2013 році із загальної кількості інноваційно активних підприємств випадає одне із найпотужніших промислових підприємств області ТОВ «Карпатнафтохім», в результаті чого обсяги

реалізованої інноваційної продукції скорочуються більш ніж у 2 рази. При цьому кількість інноваційно активних підприємств зменшується лише на дві одиниці. Протягом останніх років інноваційними лідерами залишалися підприємства хімічної та нафтохімічної промисловості (ТОВ «Карпатнафтохім»), а також з виробництва харчових продуктів, напоїв та тютюнових виробів, машинобудування, легкої промисловості. Аутсайтери - підприємства з виробництва та розподілення електроенергії, газу та води, а також з оброблення деревини та виробництва виробів з дерева (крім меблів).

Частка витрат на дослідження і розробки в загальному обсязі витрат на здійснення інноваційної діяльності знизилася з 51,3 відс. у 2008 році до 0,5 відс. у 2013 році, а на придбання машин, обладнання та програмного забезпечення – збільшилася, відповідно, з 38,7 відс. до 56,8 відсотка. Крім того, протягом 2007-2013 років не відбулося збільшення частки підприємств в загальній кількості інноваційно активних підприємств, які впроваджували нові технологічні процеси. Цей показник знизився з 49,3 відс. у 2007 році до 27,6 відс. у 2013 році.

Івано-Франківщина володіє природними ресурсами, необхідними для належного функціонування **аграрного сектору**. У земельному фонді регіону (1392,7 тис. га) сільськогосподарські угіддя займають 45,3 відсотка.

Основними власниками та користувачами землі є господарства населення. На кінець 2013 р. у них було зосереджено 396,7 тис. га сільгоспугідь, у т.ч. 285,7 тис. га – ріллі.

У 2013 році в області нараховувалось 795 діючих підприємств (включаючи фермерські господарства), основним видом діяльності яких є сільське господарство. Останніми роками спостерігається укрупнення агроформувань (в 2010 році в області було 7 господарств, які провели посів сільськогосподарських культур на площі 2000 га і більше, в них сконцентровано 23,9 відс. усієї посівної площі агроформувань, у 2013 р. – 14 господарств (40 відс. посівних площ)).

Виробництво валової продукції сільського господарства (у постійних цінах 2010 р.) у 2013 р. склало 5613,8 млн. грн., що на 33,7 відс. більше, ніж у 2003 році. У 2013 році за обсягами виробництва продукції у розрахунку на 100 га сільськогосподарських угідь (1106,6 тис. грн.) область серед регіонів України зайняла 2 місце після Черкаської, серед областей західного регіону – перше. У структурі виробництва продукції сільського господарства продовжує переважає продукція тваринництва.

У розвитку аграрного сектору зростає роль сільськогосподарських підприємств, частка яких в обсягах валової продукції сільського господарства порівняно з 2003 р. збільшилась у 4,5 рази і склала 31,2 відсотка.

Порівняно з 2003 р. в області скоротились площі, зайняті кормовими культурами (на 29,6 відс.), картоплею та овоче-баштанними (на 9,4 відс.); водночас площі під зерновими розширено на 47,1 відс. (у т. ч. під кукурудзою – у 2,4 рази), під технічними культурами – у 4,1 рази.

Ефективність використання ріллі в територіальному розрізі суттєво відрізняється (подекуди майже в 2 рази). Проте, це є не настільки великим показником, як у деяких інших типово аграрних українських регіонах. Найбільш ефективними тут виглядають Городенківський, Коломийський, Калуський, Рогатинський, Снятинський, Галицький та Тисменицький райони.

Спостерігається зростання віддачі землі при вирощуванні основних сільськогосподарських культур. Важливим напрямком покращення ефективності використання землі є її підживлення. Органічних добрив на 1 га посівної площі внесено по 2 т (2003 р. – по 1,8 т).

Матеріально-технічна база сільськогосподарських товаровиробників є основою для ефективного використання земельних ресурсів. На початок 2013 р. в аграрних підприємствах та господарствах населення сільської місцевості області нараховувалось

8,3 тис. тракторів (на 2 відс. менше, ніж на початок 2004 р.), 0,9 тис. зернозбиральних комбайнів (на 2,2 відс. менше).

У розрахунку на 1000 га сільськогосподарських угідь в області припадає по 22 трактори, на 1000 га посіву зернових (без кукурудзи) – по 8 зернозбиральних комбайнів.

Вагомим чинником для стабільного функціонування тваринництва є нарощування поголів'я худоби та птиці. На початок 2014 р. у всіх категоріях господарств області нараховувалось 188,8 тис. великої рогатої худоби (у т.ч. 116,9 тис. корів), 282 тис. свиней, 29,4 тис. овець та кіз, 6 млн. птиці. Порівняно з 2003 р. поголів'я великої рогатої худоби, овець і кіз скорочено у 1,5 раза, водночас нарощено поголів'я свиней (на 43,9 відс.) та птиці (у 1,7 раза).

Сільськогосподарські підприємства надають перевагу свинарству та птахівництву – галузям, які мають відносно короткий виробничий цикл та нижчі затрати праці. На початок 2014 р. у них утримувалось 57,6 відс. загальнообласного поголів'я свиней та 48,5 відс. птиці. Частка господарств населення у поголів'ї ВРХ склала 94,1 відс., у т.ч. корів – 96,7 відс.; овець та кіз – 92,2 відсотка.

Зовнішньоекономічна діяльність. Динамічні процеси зовнішньої торгівлі товарами були віддзеркаленням економічної ситуації. Значне зменшення обсягів експорту у 2009 та 2013 роках стало наслідком суттєвого скорочення відвантажень за межі країни, насамперед, продукції хімічної і пов'язаних з нею галузей промисловості, пластмас, полімерних матеріалів та палив мінеральних, нафти і продуктів її перегонки, в імпорті – надходжень палив мінеральних, нафти і продуктів її перегонки, продукції хімічної і пов'язаних з нею галузей промисловості та механічних машин. З 2010 року сальдо зовнішньої торгівлі залишається від'ємним. Коефіцієнт покриття експортом імпорту коливався від 1,78 у 2003р. до 0,82 у 2013 році. У 2013 році питома вага області у загальних обсягах експорту товарів України становила 0,7 відс., імпорту – 0,8 відсотка. Область серед регіонів країни зайняла 23 місце за експортом, 17 місце - за імпортом.

Загальний обсяг **прямих іноземних інвестицій** (акціонерного капіталу), вкладених у підприємства області, на 31 грудня 2013р. становив 813,5 млн. дол. США.

Щорічне вкладення іноземного капіталу здійснювалося у межах 21,5 млн. дол. США у 2004 р. та 199,1 млн. дол. – у 2007 році. Протягом останніх чотирьох років інвестування нерезидентами коливалося та склало у 2010 р. - 53,3 млн. дол., у 2011 р. – 174,4 млн. дол., у 2012 р. – 50,6 млн. дол., у 2013 р. – 150,5 млн. дол. США.

Найбільші обсяги іноземних інвестицій зосереджені на підприємствах міст Івано-Франківська (337,8 млн. дол. або 41,5 відс. загального обсягу інвестицій) та Калуша (291,5 млн. дол. або 35,8 відс.). Серед районів області значна частка капіталу нерезидентів залучена в економіку Тисменицького (5,5 відс.), Калуського (4,6 відс.) та Рогатинського (3,4 відс.) районів.

У порівнянні із сусідніми областями Івано-Франківщина освоїла іноземного капіталу більше, ніж Закарпатська, Тернопільська і Чернівецька, відповідно, в 1,8, 11,7 і 11,9 раза, водночас у 2,1 раза менше, ніж Львівська область.

Капітальні інвестиції. Підприємствами та організаціями області за рахунок усіх джерел фінансування у 2003 р. освоєно 1412,8 млн. грн. капітальних інвестицій, у 2010 р. – 4378,7 млн. грн., у 2013р. – 4797,2 млн. гривень. Основними джерелами фінансування капітальних інвестицій залишаються власні кошти підприємств та організацій, кошти населення на індивідуальне житлове будівництво. Найбільшу частку капітальних інвестицій у 2013 р. спрямовано у розвиток будівельних (39,8 відс.) та промислових (35,1 відс.) підприємств.

Житлове будівництво. Тенденція щодо зростання обсягів прийнятого в експлуатацію житла в області спостерігалась, починаючи з 2006 р., за винятком 2009 р., 2011-2012рр., коли було допущено їх зниження. За 2003-2013 рр. його обсяги зросли у 2,5 раза. За обсягами прийнятого в експлуатацію житла у розрахунку на 1000 осіб постійного населення область протягом останніх років займала провідні місця серед регіонів України, зокрема, у 2010 р. – 3, у 2011 р. – 4, у 2012–2013 рр. – 5 місця. У розрахунку на 1000 осіб постійного населення обсяги прийнятого в експлуатацію житла у 2013 р. в середньому по області становили 457,6 м² загальної площі житла (в Україні – 247,6 м²). У міських поселеннях цей показник досягнув 491,1 м², у сільській місцевості – 432,3 м². Житловий фонд області станом на 1 січня 2013 р. становив 34,1 млн.м² загальної площі, більша частка якого (58,1 відс.) знаходилась у сільській місцевості. Забезпеченість житлом мешканців області вища, ніж в середньому по Україні (23,7 м²), але нижча, ніж у Кіровоградській, Житомирській, Полтавській, Хмельницькій, Чернігівській, Черкаській, Вінницькій та Київській областях (24,9–32,7 м²).

Внутрішня торгівля. В останні роки у структурі споживчого ринку області переважає частка обороту мережі фізичних осіб-підприємців, понад третину загального обороту сформовано підприємствами (юридичними особами). Продовжується процес згортання торгової мережі та мережі ресторанного господарства підприємств, що здебільшого зумовлено переходом дрібної мережі у власність фізичних осіб-підприємців, а також відкриттям універсамів, супер- та гіпермаркетів.

Упродовж останніх років відбулися зміни у структурі споживчого ринку: збільшилася частка обороту мережі фізичних осіб-підприємців (61,7 відс. у 2013 р. проти 50,6 відс. у 2004 р.), тоді як обсяг товарообороту підприємств помітно знизився (з 35,7 відс. у 2004р. до 31,6 відс. – у 2013 р.).

Упродовж останніх 10 років спостерігається доволі чітка тенденція до росту обсягу продажу споживчих товарів в розрахунку на одного жителя, як загального, так і його складників: обороту роздрібної торгівлі та ресторанного господарства.

За останні 11 років в області спостерігається збільшення обсягів оптового товарообороту, за винятком 2005 та 2011 років. Вагому частку (понад 60,0 відс.) у структурі оптового товарообороту займають непродовольчі товари.

Підприємницька діяльність. У 2012 р. в області нараховувалось 40,8 тис. суб'єктів господарювання (з урахуванням підприємств-юридичних осіб та фізичних осіб-підприємців), що у розрахунку на 10 тисяч осіб наявного населення склало 296 суб'єктів (56 підприємств та 240 фізичних осіб). За останні десять років найвищий рівень цього показника спостерігався у 2009 р. – 576 суб'єктів (63 підприємства та 513 фізичних осіб) проти 374 суб'єкти у 2003 р. (61 і 313 відповідно).

Структура підприємств області за розмірами впродовж десяти років суттєвих змін не зазнала: 0,1 відс. складають великі підприємства, 4,1 відс. – середні, 95,8 відс. – малі підприємства, 82,9 відс. з яких – мікропідприємства.

У 2012 році питома вага суб'єктів малого та середнього підприємництва в області склала 99,9 відс. від загальної кількості суб'єктів господарювання, що в цілому відповідає європейським стандартам. В структурі суб'єктів господарювання питома вага малих підприємств збільшилась з 95,65 відс. у 2011 році до 95,8 відс. у 2012 році за рахунок зменшення кількості середніх підприємств. Кількість великих підприємств впродовж 2011-2012 років не змінювалась. На кінець 2012 року у секторі малого та середнього підприємництва було зайнято 84,1 тис. осіб, що складає 85,8 відс. від загальної кількості зайнятих працівників.

В останні п'ять років спостерігається нарощування частки підприємств у загальному обсязі реалізованої продукції (товарів, послуг) на відміну від 2003-2008 рр., коли

відбувалося збільшення питомої ваги фізичних осіб (від 8,7 відс. до 17,8 відс.). У 2012 році внесок підприємств склав 86,8 відс., фізичних осіб-підприємців – 13,2 відсотка. Суб'єкти малого і середнього підприємництва за 2012 рік реалізували 73,1 відс. від загального обсягу реалізованої продукції (товарів, послуг) в області.

Доходи населення. Впродовж 11 років в області спостерігається тенденція зростання як наявного, так і реального доходів населення. Із загальної суми отриманих доходів на споживання населенням області у 2003–2013 роках витрачено понад 70 відс., найвищий відсоток становив у 2013р. (88,7 відс.), найменший – у 2005 році (71,9 відс.).

У 2013 р. наявний доход населення області у розрахунку на одну особу становив 20964,6 грн., і є вищим, ніж у Закарпатській (17898,2 грн.), Чернівецькій (18740,9 грн.) та Тернопільській (18996,6 грн.) областях, але нижчий, ніж у Львівській (22622,9 грн.). Інфляційні процеси, які відбувались в країні, вплинули на рівень життя населення. Розмір середньомісячної номінальної заробітної плати штатних працівників, зайнятих на підприємствах, в установах, організаціях області з кількістю найманих працівників 10 і більше осіб, у 2013 р. склав 2679 грн., що на 18,0 відс. нижче середнього показника в державі (3265 грн.). За розміром заробітної плати серед регіонів України область у 2003р. зайняла 14 місце, у 2013р. – 17. У порівнянні із сусідніми областями розмір заробітної плати по області у 2013 р. був вищим на 13,6 відс., ніж у Тернопільській, на 7,9 відс. – у Чернівецькій, на 4,9 відс. – у Закарпатській областях, та нижчим на 3,9 відс., ніж у Львівській області. У 2013 році номінальна заробітна плата зросла на 5,5 відс., реальна – на 6,6 відс. (в Україні, відповідно, на 7,9 та 8,2 відс.).

Трудові ресурси. У 2013 році кількість зайнятого населення області у віці 15-70 років становила 562,7 тис. осіб, що на 2,6 відс. більше, ніж у 2012 році, і на 18,9 відс. – ніж у 2003 році. Рівень зайнятості населення у віці 15–70 років склав 55,4 відс. (це найнижчий показник серед регіонів України) проти 54,1 відс. у 2012 році та 46,7 відс. – у 2003 році. Кількість найманих працівників у 2012 році порівняно з 2003 роком зменшилась на 14,9 відс., а питома вага цієї категорії населення в загальній кількості зайнятого населення скоротилась із 63,7 відс. у 2003 році до 46,8 відс. у 2012 році. Рівень безробіття населення за методологією МОП за 2013 рік склав 7,2 відс., що відповідає середньому показнику в Україні, і менше на 0,7 відс., ніж за 2012 рік, та на 4,8 відс. ніж за 2003 рік.

Житлово-комунальне господарство. У 2013 році послугами з експлуатації систем газопостачання та забезпечення споживачів природним та скрапленим газом користувались мешканці 39 міст і селищ міського типу та 738 сільських населених пунктів. Частка населених пунктів, забезпечених природним і скрапленим газом, серед міст і селищ міського типу становила 100,0 відс., сіл – 96,5 відсотка. Одиночна протяжність вуличної газової мережі на початок 2014р. становила 10180,4 км, 77,6 відс. з якої – в сільських населених пунктах, 22,4 відс. – у міських.

На кінець 2013 р. 48 населених пунктів області були благоустроєні водопроводами, з них 15 міст, 14 селищ міського типу, 19 сільських населених пунктів. В області налічується 68 водопроводів, 13 окремих водопровідних мереж, що подають воду населенню та підприємствам, установам, організаціям на господарсько-побутові потреби. Протягом 2013 р. водопровідне господарство області обслуговувало 158,6 тис. абонентів, з яких понад 87,0 відс. забезпечені засобами обліку води.

У 2013 р. теплоенергію в області виробляли і відпускали населенню та на комунально-побутові потреби 1590 котелень та 2 теплові електростанції. Протяжність усіх теплових та парових мереж (у двотрубному обчисленні) становила 430 км, з них 21,7 відс. – в аварійному стані. Втрати теплоенергії за 2013 р.

становили 164,4 тис.Гкал або 17,5 відс. від обсягу відпущеної теплової енергії в мережу. Помітне зниження виробництва та відпуску теплоенергії споживачам в останні роки пояснюється неритмічною роботою промислових підприємств області та запровадженням автономних систем опалення і водопідігріву.

Туризм. Івано-Франківська область входить в перелік найбільш привабливих та популярних туристичних регіонів України. Існуюча база рекреаційних закладів різних форм власності (362 одиниці на 17,6 тис. місць) дає можливість нарощувати лікувально-оздоровчі, туристичні, спортивні послуги, в тому числі й для іноземних туристів. На сьогодні майже 800 сільських господарів приймають туристів у своїх садибах. Туристичні послуги надають понад 100 туроператорів та турагентів; діє мережа з 14 туристично-інформаційних центрів. Впродовж останніх двох років у 1,4 раза зросли надходження від туристичного збору та у 2013 році склали 956,3 тис. гривень.

Природно-заповідні території та об'єкти. До мережі природно-заповідного фонду області віднесено 474 території та об'єкти загальною площею 218,8 тис. га, що складає 15,7 відс. від загальної площі області, у тому числі: 32 об'єкти загальнодержавного значення площею 131,6 тис. га; 442 об'єкти місцевого значення площею 87,2 тис. га.

Природно-заповідний фонд області представляють: природний заповідник «Горгани» площею 5,3 тис.га; 5 національних природних парків, загальною площею 120,3 тис.га (Карпатський національний природний парк, національний природний парк «Гуцульщина», Галицький національний природний парк, національний природний парк «Синьогора», національний природний парк «Верховинський»); 3 регіональні ландшафтні парки, площею 38,4 тис. га; 64 заказники, площею 45,93; 189 пам'яток природи, площею 1,2 тис. га; 7 дендрологічних парків, площею 0,15 тис. га; 9 парків-пам'яток садово-паркового мистецтва, площею 0,094 тис. га; 196 заповідних урочищ, площею 7,3 тис. га.

Рекреаційні ресурси та курортні зони. На Івано-Франківщині є десять курортних місцевостей. Для курортної терапії використовуються кліматичне лікування, мінеральні ванни, лікувальні грязі, на базі яких можна розвивати окремі види туризму, такі як бальнеологічний, спа-туризм. Основні курортні місцевості – низькогірні Татарів, Яремче і Микуличин Яремчанської міської ради, Мислівка і Новий Мізунь Долинського району, Косів та Шешори Косівського району, високогірні Ворохта і Яблуниця Яремчанської міської ради і бальнео-грязевий передгірний курорт Черче Рогатинського району. Для курортної терапії використовуються кліматичне лікування, мінеральні ванни.

Найпопулярніші туристичні місця краю:

- Манявський скит (Богородчанський р-н);
- Гошівський монастир (Долинський р-н);
- гора Говерла (2061 м, Черногірський хребет);
- колишня обсерваторія на г. Піп Іван (2026 м);
- високогірні озера Несамовите, Бребенескул, Марічейка (Черногірський хребет);
- національний заповідник «Давній Галич»;
- музеї Писанки та народного мистецтва Гуцульщини і Покуття (м. Коломия);
- природний комплекс «скелі Довбуша» (с. Бубнище поряд з м. Болехів);
- скелі «Писаний камінь» (Верховинський р-н);
- «сріблясті» водоспади в с. Шешори (Косівський р-н);
- вузькоколія «Карпатський трамвай» (Долинський, Рожнятівський р-ни);
- Сокільський хребет (Косівський р-н).

В області успішно працює гірськолижний комплекс «Буковель». Туристи також мають можливість покататися на гірських лижах в Паляниці, Яблуниці, Ворохті, Косові, Вишкові, Верховині. На території області працює 25 гірськолижних витягів.

Популярними є водні туристичні маршрути та різні форми командного активного відпочинку. Розвивається інфраструктура для водного туризму на території Дністровського каньйону, створені умови для сплавів річками Білий та Чорний Черемош, Прут, Лімниця.

Карпати – один з головних регіонів проведення пішохідних туристських походів. Розроблені пішохідні маршрути Карпатами є різної категорії складності, від найпростіших прогулянкових (сімейних та дитячих) до складних і багатоденних (для підготовлених туристів).

Природні ресурси та охорона навколишнього природного середовища

Атмосферне повітря. Динаміка викидів забруднюючих речовин у атмосферне повітря від стаціонарних джерел, розміщених на території Івано-Франківської області, у період з 2003 по 2013 рік має циклічний характер. При цьому пік навантаження на атмосферу припадає на 2006-2007 роки. У 2013 році від стаціонарних джерел забруднення у повітря надійшло 202,9 тис. тонн забруднюючих речовин, що на 6,2 тис. тонн або на 3,1 відс. більше, ніж у 2012 році. Із загальної кількості забруднюючих речовин викиди метану та оксиду азоту, які належать до парникових газів, становили, відповідно, 9,2 та 0,5 тис. тонн. Крім цих речовин, у атмосферу надійшло 11,0 млн. тонн діоксиду вуглецю (на 0,3 млн.т або на 2,7 відс. менше, ніж у 2012 році), який також впливає на зміну клімату.

Щільність викидів від стаціонарних джерел забруднення у розрахунку на квадратний кілометр території області склала 14,6 т забруднюючих речовин, а на 1 людину – 146,8 кг.

Основними забруднювачами повітря області у 2013 році були відокремлений підрозділ «Бурштинська ТЕС» ПАТ «ДТЕК Західенерго» (90 відс. загальнообласних викидів), філія «Управління магістральних газопроводів «Прикарпаттрансгаз» ПАТ «Укртрансгаз», Долинський газопереробний завод ПАТ «Укрнафта», ВФ ДП «ЗЕД «Укрінтеренерго» «Калуська ТЕЦ», НГВУ «Надвірна нафтогаз» та НГВУ «Долина нафтогаз» ПАТ «Укрнафта». Від них у довілля потрапило 196,2 тис. т забруднюючих речовин або 96,8 відс. загальнообласних викидів.

Водні ресурси Івано-Франківщини є невід'ємною й надзвичайно важливою частиною її природних багатств. За загальними запасами поверхневих вод область займає 3 місце в Україні. Вони забезпечують потреби господарства та населення у воді за рахунок поверхневих та підземних вод, які територіально розподілені нерівномірно.

Поверхневі води області сконцентровані в річкових басейнах Дністра і Прута, водосховищах, озерах і ставках. На території області протікає 8294 річки загальною довжиною 15754 км, у тому числі: 4688 річок в басейні р. Дністер довжиною 9111 км і 3606 річок в басейні р. Прут довжиною 6643 км Із 13,9 тис. кв. км загальної водозабірної площі області на басейн річкової системи Дністра припадає 9,03 тис. кв. км, решта – 4,9 тис. кв. км – на басейн Прута.

Основним джерелом поновлення водних ресурсів є атмосферні опади, щорічний об'єм яких складає в середньому 12,5 млрд. куб. м. За гідрохімічними показниками річкові води переважно гідрокарбонатно-кальцієві. Загальна мінералізація – від 0,15 до 0,64 г/куб. дм. Найчистіша річка області – Лімниця, у якій мінералізація води в межах 0,15-0,26 г/куб. дм.

Озера, ставки. На території області природних водойм мало. Представлені вони невеликими озерами, які утворилися в старицях річок та в древньольодовикових формах рельєфу Чорногірського хребта Карпат, а також карстовими озерами

незначного розміру в Тлумацькому й Городенківському районах. У долинах рік створені штучні водойми - ставки та водосховища. Згідно проведеної інвентаризації в області нараховується 1367 ставків загальною площею 5077,9 га і площею водного дзеркала 3606,99 га.

Водосховища і ставки відіграють певну роль у регулюванні стоку рік, а також використовуються для розведення і вирощування риби.

Підземні води. З усіх водних ресурсів найбільш цінними для водопостачання є підземні прісні води, які є чистішими за поверхневі і мають стабільний дебет. В області нараховується 22 родовища прісних підземних вод, які занесені до Державного балансу запасів корисних копалин України, з них 9 – питного призначення.

Водопостачання населення в сільській місцевості переважно здійснюється за рахунок підземних вод. Забезпечення питною водою міст Івано-Франківська, Калуша, Коломиї, Долини, Надвірної, Болехова та Яремчі, населення яких становить третину від загальної чисельності області, здійснюється, в основному, за рахунок вод змішаного типу (інфільтраційні водозабори).

За якісним складом (вміст катіонів і аніонів, мінералізація) серед підземних вод Івано-Франківської області, які використовуються для водопостачання, суттєво переважають гідрокарбонатно-сульфатні кальцієво-натрієві води з мінералізацією 0,2-0,8 г/дм³. І лише на Городенківському родовищі підземні прісні води мають гідрокарбонатно-сульфатний кальцієво-натрієвий склад при загальній мінералізації 0,5-0,7 г/дм³.

Ґрунтовий покрив на території області дуже різноманітний. Зустрічаються майже всі типи ґрунтів, які властиві для лісостепової зони, передгір'я та гірської частини Карпатського регіону. Всього в області 22 різновиди ґрунтів. Найбільшу площу займають бурі гірсько-лісові ґрунти, на яких зростають ліси. У передгірській зоні переважають буроземно-підзолисті поверхнево оглеєні ґрунти, а також дернові, болотні та торфо-болотні ґрунти в долинах річок. У лісостеповій – розвинуті світло-сірі, сірі і темно-сірі ґрунти. На південному сході (Городенківський, Снятинський й частково Тлумацький райони) є значні масиви чорноземів опідзолених й чорноземів вилугованих. В цілому ґрунти області родючі, забезпечують високу продуктивність сільськогосподарських та лісових угідь.

Земельний фонд Івано-Франківської області складає 1392,7 тис. га, з яких 645,4 тис. га (46,4 відс.) - сільськогосподарські угіддя. Загальна площа сільськогосподарських земель за останніх 10 років зменшилася на 2851 га. Водночас, позитивна тенденція спостерігається стосовно площі ріллі.

У природно-ресурсному потенціалі області одне із центральних місць займають **лісові ресурси**. Близько половини території області (636,4 тис. га або 45,7 відс. загальної площі) вкрито лісами, площа яких складає 6,0 відс. лісів України. На одного жителя припадає майже 0,5 га лісу проти 0,2 га в середньому в Україні. Ліси області – складова частина лісового фонду Карпатського регіону, що є найбільшою сировинною базою України. Тут зосереджено близько 50,0 відс. стиглих і перестиглих насаджень держави.

На території області ліси розміщені нерівномірно і знаходяться, в основному, в гірській частині. При цьому лісистість коливається від 5,5 відс. (Снятинський район) до 68,2 відс. (Долинський район). На рівнині та в передгір'ях Карпат (до 500 м н. р.м.) переважають дубові та дубово-грабові ліси з домішками бука, явора, горобини, береста тощо. Проте лісів тут залишилось мало, оскільки великі площі розорані або зайняті післялісовими луками.

Високий відсоток **заповідності лісів** у гірській частині області – Надвірнянському й Верховинському районах (Карпатський національний природний парк та Чивчино-Гринявський ландшафтний заказник місцевого значення), у Косівському

(національний природний парк «Гуцульщина»), у рівнинній частині – у Галицькому (Галицький регіональний ландшафтний парк), Тлумацькому та Городенківському (Дністровський регіональний ландшафтний парк), Долинському (лісові заказники «Ільма», «Марино») районах. Впродовж останніх років спостерігалася тенденція до збільшення площі природно-заповідного фонду області, яка нараховує 474 території та об'єкти загальною площею 218,8 тис. га, що складає 15,7 відс. від загальної площі області, у тому числі: 32 об'єкти загальнодержавного значення площею 131,6 тис. га; 442 об'єкти місцевого значення площею 87,2 тис. га. В області функціонує 5 установ природно-заповідного фонду (природний заповідник «Горгани», Карпатський національний природний парк, національний природний парк «Гуцульщина», національний природний парк «Верховинський» та Галицький національний природний парк). Національний природний парк «Синьогора» знаходиться в постійному користуванні ДО «Резиденція Синьогора» та не функціонує як установа природно-заповідного фонду.

Поводження з відходами. Станом на 1 січня 2014 р. у спеціально відведених місцях чи об'єктах та на території підприємств області накопичилось 40636,3 тис. т відходів I–IV класів небезпеки, що на 12,0 відс. менше, ніж на 1.01.2004р. Основна їх частина (99,8 відс. або 40562,5 тис. т) – це відходи IV класу небезпеки. Відходи I–III класів небезпеки складають 73,8 тис. т (на 22,2 тис. т більше, ніж у 2003р.).

На території області щорічно утворюється близько 760 тис. т твердих побутових відходів, які вивозяться на захоронення на 27 полігонів ТПВ. Полігони займають площу 83,0 га і в них накопичено до 25,0 млн. т. твердих побутових відходів. Найбільшим розмішувачем ТПВ області є Івано-Франківський полігон КП «Полігон ТПВ», який щорічно накопичує 130000,0 т відходів. На даний час в області діє понад 25 суб'єктів підприємницької діяльності та приватних підприємств, які займаються збором та переробкою вторсировини, відсортованої (вилученої) із ТПВ.

Більшість полігонів, що експлуатуються в області, не відповідають вимогам екологічної безпеки. Окремі полігони влаштовані на фільтруючих ґрунтах, без влаштування водонепроникного екрану (м. Бурштин, селища Верховина, Рожнятів, Зоболотів та ін.). Частина під'їзних доріг до полігонів у незадовільному стані і потребує ремонту, а це, відповідно, негативно впливає на експлуатацію існуючої техніки та час перевезення ТПВ. Відсутнє обвалування багатьох полігонів, відсутні рови навколо них.

Не проводиться засипка шару сміття товщиною 2,0-2,5 м землею або ізолюючим матеріалом товщиною 0,2 м, практично всі полігони не обладнані ваннами для промивки ходової частини сміттевозів, автомобільними вагами, реперами.

Дренаж полігонів знаходиться в незадовільному стані, вивіз фільтрату з полігонів проводиться нерегулярно, не завершене будівництво фільтратопроводу від полігону с. Рибне до міських очисних споруд Івано-Франківської міської ради.

Роздільний збір ресурсоцінних компонентів з побутового сміття (ПЕТ-пляшка, скло, макулатура) частково налагоджено в містах Івано-Франківську, Долині, Калуші, Бурштині, Городенці, Надвірній, Тлумачі, селищах Гвіздець, Печеніжин Коломийського району, Богородчани, Верховина. Протягом 2013 року було відсортовано майже 20 тис. м³ вторинної сировини.

На території області здійснюють збирання, заготівлю окремих видів відходів як вторинної сировини 26 суб'єктів господарювання, які отримали ліцензії.

На розв'язання ключових екологічних проблем області, пов'язаних із неефективним поводженням з твердими побутовими відходами у місцях їх складування, покращення технічного і технологічного забезпечення сфери, підвищення ефективності повторного використання відходів шляхом нарощування обсягів їх утилізації, що сприятиме зниженню впливу ТПВ на довкілля і здоров'я людей, спрямована

Регіональна цільова програма поводження з твердими побутовими відходами в області до 2016 року.

Стратегія розвитку сфери поводження з твердими побутовими відходами має бути нерозривно пов'язана з необхідністю впровадження сучасних технологій поводження з твердими побутовими відходами, зокрема, – раціональної організації роздільного збирання, сортування та переробки твердих побутових відходів.

Значення міста Івано-Франківська для регіону в економічному вимірі

Місто Івано-Франківськ в структурі економіки області має вагоме значення. При тому, що кількість населення Івано-Франківська складає менше 20,0 відс. від населення області, понад третину капітальних інвестицій і майже половину прямих іноземних інвестицій, що надходять в область, вкладено в економіку обласного центру. Значна частка прийнятого в експлуатацію житла (45,1 відс.) та роздрібного товарообороту (35,6 відс.) також належить Івано-Франківську.

Ділова активність в м. Івано-Франківську щороку зростає. Це стосується як великих підприємств, так і малого бізнесу. Про сприятливий бізнес-клімат у Івано-Франківську свідчить те, що місто вже впродовж кількох років зберігає першість по кількості малих підприємств на 10 тисяч населення (121) і вдвічі випереджає середньообласний (53) та загальноукраїнський (63) рівні. Також місто є лідером серед міст та районів нашого регіону. 95,2 відс. від загальної кількості активних підприємств міста становили малі підприємства, 5 відс. - середні та великі підприємства.

Івано-Франківськ є лідером серед окремих обласних центрів України з аналогічною чисельністю населення щодо обсягу введеного в експлуатацію житла у розрахунку на 10 тисяч населення – 11766,3 м² (м. Чернівці – 4703,9 м², м. Тернопіль – 8076,7 м², м. Хмельницький – 5813 м², м. Рівне – 2824,6 м²) та одним із лідерів в регіоні.

Окрім цього, тут зосереджена лівова частка наукового та освітнього потенціалу: 6 вищих навчальних закладів I-II рівнів акредитації (з 16 загалом по області), 5 з 6 закладів III-IV рівня акредитації, 40 денних загальноосвітніх навчальних закладів, 28 дошкільних навчальних закладів.

Головні чинники та сценарії розвитку області

Аналіз сильних сторін, можливостей розвитку, слабких сторін та загроз розвитку Івано-Франківської області (SWOT-аналіз)

SWOT-аналіз Івано-Франківської області проведено з урахуванням стану та тенденцій розвитку регіону, актуальних проблемних питань галузей господарського комплексу та соціальної сфери, висновків до розділів аналітично-описової частини стратегії (соціально-економічного аналізу розвитку області за 2010-2013 роки), а також пропозицій, наданих членами обласної робочої групи з розроблення проекту Стратегії розвитку Івано-Франківської області на період до 2020 року.

SWOT-аналіз Івано-Франківської області

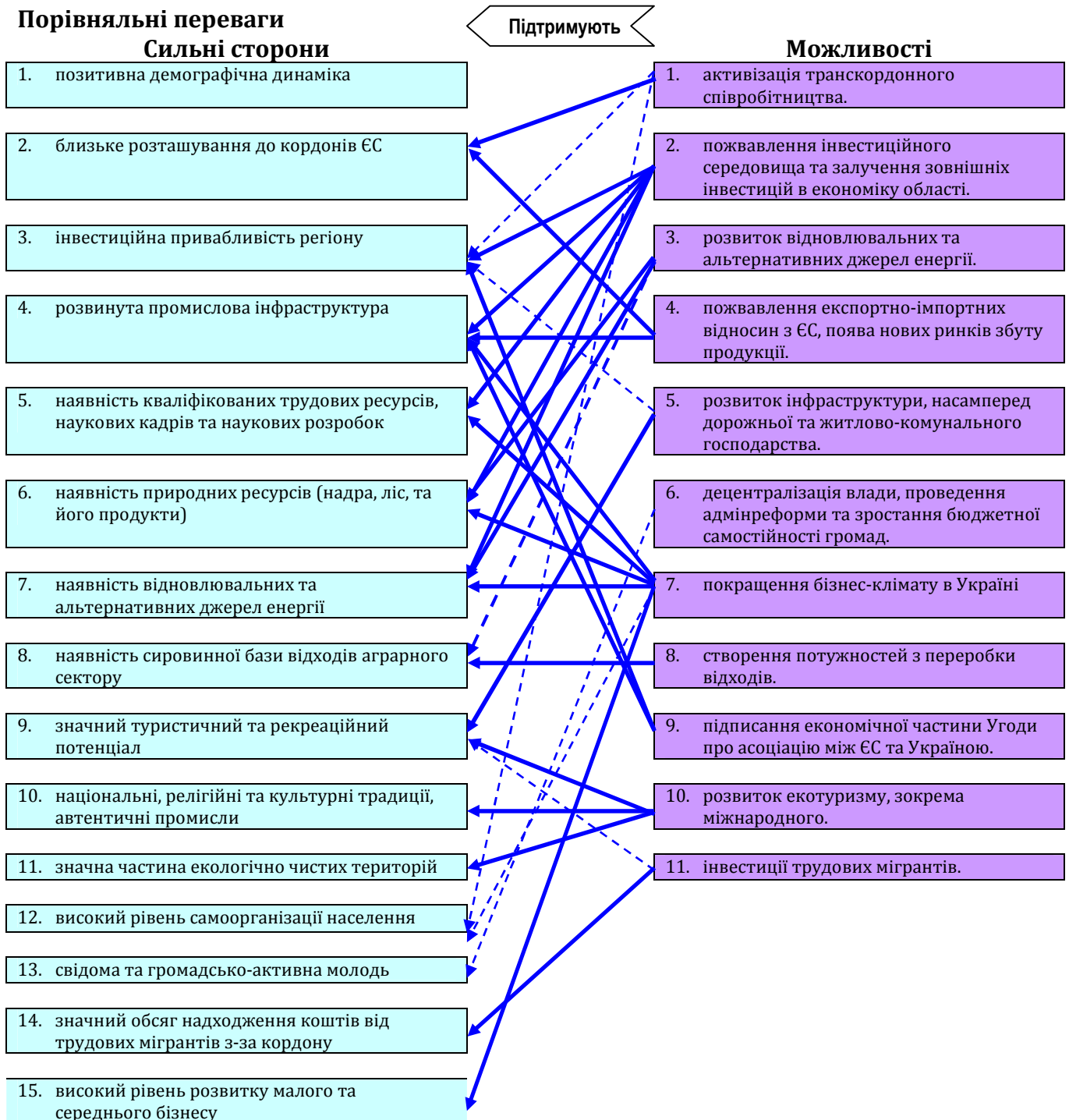
Сильні сторони	Слабкі сторони
1. позитивна демографічна динаміка	1. низька диверсифікація промисловості, висока залежність від газу
2. близьке розташування до кордонів ЄС	2. технологічна відсталість промисловості, в т.ч. висока енергоємність, та низька капіталізація об'єктів інтелектуальної власності
3. інвестиційна привабливість регіону	3. недостатній розвиток дорожньої, інженерної інфраструктури
4. розвинута промислова інфраструктура	4. високий ступінь зносу об'єктів житлово-комунального господарства
5. наявність кваліфікованих трудових ресурсів, наукових кадрів та наукових розробок	5. висока трудова міграція населення, відтік інтелектуальних ресурсів за межі області
6. наявність природних ресурсів (надра, ліс та його продукти)	6. низький рівень офіційної зайнятості, брак робочих місць в сільській місцевості
7. наявність відновлювальних та альтернативних джерел енергії	7. не раціональне використання лісових ресурсів
8. наявність сировинної бази відходів аграрного сектору	8. слабкорозвинуте, дрібнотоварне агровиробництво
9. значний туристичний та рекреаційний потенціал	9. невідповідність окремих видів агропродукції стандартам ЄС
10. національні, релігійні та культурні традиції, автентичні промисли	10. низька купівельна спроможність населення
11. значна частка екологічно чистих територій	11. низький рівень екологічної свідомості
12. високий рівень самоорганізації населення	12. незадовільний рівень протипаводкового захисту
13. свідомо та громадсько-активна молодь	13. недостатність забезпечення якісною питною водою окремих територій
14. значний обсяг надходження коштів від трудових мігрантів з-за кордону	14. незадовільний стан поводження з відходами
15. високий рівень розвитку малого та середнього бізнесу	15. складна екологічна ситуація окремих

	<p>територій</p> <p>16. висока смертність населення працездатного віку</p> <p>17. недостатній рівень впровадження інновацій</p>
--	---

Можливості	Загрози
<ol style="list-style-type: none"> 1. активізація транскордонного співробітництва. 2. поживлення інвестиційного середовища та залучення зовнішніх інвестицій в економіку області. 3. розвиток відновлювальних та альтернативних джерел енергії. 4. поживлення експортно-імпортних відносин з ЄС, поява нових ринків збуту продукції. 5. розвиток інфраструктури, насамперед дорожньої та житлово-комунального господарства. 6. децентралізація влади, проведення адмінреформи та зростання бюджетної самостійності громад. 7. покращення бізнес-клімату в Україні 8. створення потужностей з переробки відходів. 9. підписання економічної частини Угоди про асоціацію між ЄС та Україною. 10. розвиток екотуризму, зокрема міжнародного. 11. інвестиції трудових мігрантів. 	<ol style="list-style-type: none"> 1. зростання трудової міграції і втрата трудових ресурсів. 2. послаблення експортно-імпортних відносин з країнами Митного Союзу, скорочення російських інвестицій. 3. дефіцит природного газу через надмірну залежність від імпорту. 4. зменшення внутрішнього товарообороту через низьку купівельну спроможність населення. 5. скорочення агровиробництва через низьку конкурентоспроможність і відсутність підтримки з боку держави (порівняно з європейськими виробниками). 6. виникнення надзвичайних ситуацій природного (паводки, зсуви, селі, ерозії) та техногенного характеру.

SWOT-матриця Івано-Франківської області

SWOT-матриця дозволяє виявити взаємозв'язки між «внутрішніми» (сильні та слабкі сторони) та «зовнішніми» (можливості та загрози) факторами, які мають стратегічне значення для Івано-Франківської області. Суцільна лінія символізує сильний взаємозв'язок, пунктирна – слабкий. Саме ці взаємозв'язки дозволяють сформулювати порівняльні переваги, виклики і ризики, які є основою для стратегічного вибору – формулювання стратегічних та операційних цілей розвитку області на довгострокову перспективу.

Виклики

Слабкі сторони

1. низька диверсифікація промисловості, висока залежність від газу
2. технологічна відсталість промисловості, в т.ч. висока енергоємність, та низька капіталізація об'єктів інтелектуальної власності
3. недостатній розвиток дорожньої, інженерної інфраструктури
4. високий ступінь зносу об'єктів житлово-комунального господарства
5. висока трудова міграція населення, відтік інтелектуальних ресурсів за межі області
6. низький рівень офіційної зайнятості, брак робочих місць в сільській місцевості
7. нераціональне використання лісових ресурсів
8. слаборозвинуте, дрібнотоварне агровиробництво
9. невідповідність окремих видів агропродукції стандартам ЄС
10. низька купівельна спроможність населення
11. низький рівень екологічної свідомості
12. незадовільний рівень протипаводкового захисту
13. недостатність забезпечення якісною питною водою окремих територій в 3 районах
14. незадовільний стан поводження з відходами
15. складна екологічна ситуація окремих територій
16. висока смертність населення працездатного віку
17. низький рівень впровадження інновацій

Зменшують

Можливості

1. активізація транскордонного співробітництва.
2. поєднання інвестиційного середовища та залучення зовнішніх інвестицій в економіку області.
3. розвиток відновлювальних та альтернативних джерел енергії.
4. поєднання експортно-імпортних відносин з ЄС, поява нових ринків збуту продукції.
5. розвиток інфраструктури, насамперед дорожньої та житлово-комунального господарства.
6. децентралізація влади, проведення адмінреформи та зростання бюджетної самостійності громад.
7. покращення бізнес-клімату в Україні
8. створення потужностей з переробки відходів.
9. підписання економічної частини Угоди про асоціацію між ЄС та Україною.
10. розвиток екотуризму, зокрема міжнародного.
11. інвестиції трудових мігрантів.

Ризики

Слабкі сторони

1. низька диверсифікація промисловості, висока залежність від газу
2. технологічна відсталість промисловості, в т.ч. висока енергоємність, та низька капіталізація об'єктів інтелектуальної власності
3. недостатній розвиток дорожньої, інженерної інфраструктури
4. високий ступінь зносу житлово-комунального господарства
5. висока трудова міграція населення, відтік інтелектуальних ресурсів за межі області
6. недостатня зайнятість населення, високий рівень безробіття
7. не раціональне використання лісових ресурсів
8. слаборозвинуте, дрібнотоварне агровиробництво
9. невідповідність окремих видів агропродукції стандартам ЄС
10. низька купівельна спроможність населення
11. низький рівень екологічної свідомості
12. недостатній рівень протипаводкового захисту
13. недостатність забезпечення якісною питною водою окремих територій
14. незадовільний стан поводження з відходами
15. погана екологія окремих територій
16. висока смертність населення працездатного віку
17. недостатній рівень впровадження інновацій

Посилюють

Загрози

1. зростання трудової міграції і втрата трудових ресурсів.
2. послаблення експортно-імпортних відносин з країнами Митного Союзу, скорочення російських інвестицій.
3. дефіцит природного газу через надмірну залежність від імпорту.
4. зменшення внутрішнього товарообороту через низьку купівельну спроможність населення.
5. скорочення агровиробництва через низьку конкурентоспроможність і відсутність підтримки з боку держави (порівняно з європейськими виробниками).
6. виникнення надзвичайних ситуацій природного (паводки, зсуви, селі, ерозії) та техногенного характеру.

Порівняльні переваги, виклики і ризики Івано-Франківської області

Порівняльні переваги

(визначені в результаті аналізу сильних сторін і можливостей)

- Політичне та економічне зближення України та ЄС та пов'язане з цим пожвавлення інвестиційного середовища зможуть активізувати процес залучення зовнішніх інвестицій в економіку Івано-Франківщини, спираючись на цілу низку сильних сторін регіону, таких як інвестиційна привабливість (у порівнянні з іншими регіонами), наявність розвинутої промислової інфраструктури, наявність кваліфікованих трудових ресурсів, наявність природних ресурсів.
- Івано-Франківщина володіє значним туристичним та рекреаційним потенціалом, має збережені національні, релігійні, культурні традиції та автентичні промисли. Значна частина області є екологічно чистою. Ці сильні сторони можуть бути використані для подальшого розвитку екотуризму, зокрема міжнародного
- Розвинута промислова інфраструктура Івано-Франківщини, у поєднанні з кваліфікованими трудовими ресурсами зможе отримати додатковий поштовх для розвитку завдяки покращенню бізнес-клімату в Україні. Ще одна сильна сторона регіону, яка може виграти від покращення бізнес-клімату – наявність в регіоні відновлювальних та альтернативних джерел енергії. Наявність сировинної бази відходів аграрного сектору може бути використана для створення потужностей з переробки відходів.
- Близьке розташування Івано-Франківщини до кордонів ЄС у поєднанні з високим рівнем самоорганізації населення є порівняльною перевагою регіону в умовах прогнозованої активізації транскордонного співробітництва.
- Частина мешканців регіону працює за його межами, що в сучасних умовах є не тільки джерелом забезпечення потреб значної кількості сімей, але й інвестиційним ресурсом для малого бізнесу. Але поряд з цим, такий стан справ також спричиняє ряд соціальних проблем і труднощів.

Виклики

(визначені в результаті аналізу слабких сторін і можливостей)

- Пожвавлення інвестиційного середовища та залучення зовнішніх інвестицій в економіку області сприятиме зменшенню впливу таких слабких сторін регіону, як низька диверсифікація промисловості, низький рівень впровадження інновацій, технологічна відсталість промисловості, в т.ч. висока енергоємність, а також зменшити відтік трудових ресурсів за межі області та збільшити рівень зайнятості.
- Процес децентралізації влади, проведення адмінреформи прогнозовано призведе до зростання бюджетної самостійності громад та зможе зменшити такі слабкі сторони області, як недостатній розвиток дорожньої, інженерної інфраструктури, високий ступінь зносу житлово-комунального господарства, недостатній рівень протипаводкового захисту, недостатність забезпечення якісною питною водою окремих територій та незадовільний стан поводження з відходами.

- Покращення бізнес-клімату в Україні прогнозовано призведе до розвитку малого та середнього бізнесу в регіоні та пов'язаного з цим створення нових робочих місць та зупинки відтоку працездатного населення за межі області.

Ризики

(визначені в результаті аналізу слабких сторін і загроз)

- Низька диверсифікація регіональної промисловості та висока залежність від газу створює ризик зупинки окремих підприємств в умовах послаблення експортно-імпортних відносин з країнами Митного Союзу та надмірну залежність України від імпортного газу.
- Висока трудова міграція населення, відтік інтелектуальних ресурсів за межі області може призвести до браку трудових ресурсів. Додатковим фактором, який прискорить цей процес, може стати впровадження безвізового режиму з ЄС.
- Регіон має слаборозвинуте, дрібнотоварне агровиробництво, окремі види агропродукції не відповідають стандартам ЄС. В умовах економічного зближення з ЄС існує ризик занепаду ряду сільськогосподарських виробництв через низьку конкурентоспроможність і відсутність підтримки з боку держави порівняно з європейськими виробниками.
- Виникнення надзвичайних ситуацій природного (паводки, зсуви, селі, ерозії) та техногенного характеру є значним потенційним ризиком, враховуючи недостатній рівень протипаводкового захисту та незадовільний екологічний стан окремих територій.

Сценарії розвитку Івано-Франківської області до 2025 року

Стратегічне планування розвитку області відбувається в принципово інших геополітичних та геостратегічних обставинах, в яких опинилася Україна після відомих подій листопада 2013-го та лютого 2014-го. Впродовж трьох зимових місяців Майдан еволюціонував від класичного громадянського протесту до явища наднаціонального масштабу, яке кардинально змінило країну. У суспільній свідомості відбувся «квантовий скачок», який стрімко підняв мотиваційно-поведінкову планку та суспільні очікування. Березнева російська агресія, яка завершилася анексією Криму, та диверсійні операції на Сході України за московським сценарієм змінили картину світової політики. Україна, вже не вперше у своїй історії, опинилася в епіцентрі геополітичного розламу, на межі зіткнення двох цивілізацій: західної, європейської, в основі якої – політична та економічна свобода окремої особистості, та східної, деспотичної, побудованої на повному підкоренні людини державі. Однак, чи не вперше, Україна у своєму протистоянні Росії отримала підтримку всього цивілізованого світу та шанс на європейську перспективу, а, отже, шанс на уникнення «інерційного» сценарію свого розвитку: подальшу економічну стагнацію аж до розпаду держави як системи.

Моделювання сценаріїв розвитку Івано-Франківської області до 2025 року можливе лише на тлі цих нових політичних та економічних реалій. Виходячи з цього, будь-який сценарій тепер може відбуватися під гаслом «Жити по-новому!»

Базові сценарні припущення (міжнародний та національний рівні):

1. ВВП на душу населення України в період 2014 – 2016 рр. спадатиме і на кінець періоду становитиме 1%, а після 2016 спостерігатимемо зростання 2-3% на рік
2. В найближчі роки податкове навантаження на СПД та населення не зменшиться. Можна очікувати спрощення правил ведення бізнесу
3. Продовжуватиметься плавна девальвація національної валюти, що стимулюватиме товарне виробництво на експорт
4. Очікується суттєвий перерозподіл податкових надходжень між державою та територіями на користь останніх.
5. В Україні поступово будуть впроваджені стандарти ЄС до виготовленої в Україні продукції
6. Рух товарів до та з ЄС буде безмитним, що сприятиме зростанню товарообороту між Україною та ЄС
7. Інвестиційний клімат в Україні дещо покращиться. Країна стане привабливішою для європейських інвесторів
8. Надалі зростатимуть ціни на паливно-енергетичні ресурси, особливо для населення та комунальних підприємств
9. Доходи населення найближчі 2-3 роки будуть відносно низькими (в порівнянні з 2012-13 роками), після цього – поступово зростатимуть до 2026 р.
10. Поступово знижуватиметься рівень корупції та зростатиме рівень довіри громадян та підприємців до державних інституцій.
11. Поступово скорочуватиметься «тіньовий» сектор економіки

Базовий сценарій розвитку (регіон рухається по інерції, суспільно-економічний стан країни не сприяє розвитку).

Демографічна ситуація в області загалом залишається позитивна, з незначним зростанням демографічного навантаження. Однак, населення працездатного віку все менше забезпечується робочими місцями через спад промислового виробництва. Самозайнятість у малому бізнесі теж зростає незначно. Молодь все більше відчуватиме проблему працевлаштування в регіоні, зростатиме рівень міграції на Захід, чому сприятиме відміна візового режиму з ЄС.

Динаміка ВРП регіону на загал позитивна і відвідає загальноукраїнським тенденціям, однак її частка у ВВП і надалі не перевищує 2%.

За структурою економіки Івано-Франківщина залишається промислово-сільськогосподарським регіоном, хоча її економічний профіль надалі повільно трансформується з промислового в бік торгово-послугового і фінансово посередницького, тобто реальний сектор й надалі скорочуватиметься.

Структура промислового виробництва залишається без змін – лівову частку й надалі займають низько- і середньо технологічні підприємства видобувної та енергетичної промисловості.

Знизяться обсяги видобування сирової нафти і супутнього газу на Надвірнянському і Долинському родовищах через поступове їх вичерпування, технологічну складність і здорожчання видобутку.

Видобуток сланцевого газу на Олеській площі розпочнеться не раніше 2020 року. Процес супроводжуватиметься соціальними та екологічними проблемами.

Найбільше енергогенеруюче підприємство Західної України «Бурштинська ТЕС», вірогідно, буде модернізоване і перейде на 5-6-й технологічний уклад, однак, обсяги виробництва електроенергії зростуть незначно через обмеження обсягів її постачання на європейських ринках².

У сільському господарстві регіону валові обсяги виробництва с/г продукції зростуть незначно, як і ефективність в аграрному секторі загалом. У структурі виробників переважатимуть і далі домашні господарства, хоча частка с/г підприємств зростає.

Мале і середнє підприємство розвивається повільно, залишаючись переважно у секторі торгівлі та послуг.

Модернізаційний сценарій інноваційного розвитку (регіон активно використовує можливості в умовах швидкого суспільно-економічного розвитку країни).

Швидкими темпами впроваджуються системні реформи: адміністративно-територіальна, податкова, бюджетна тощо.

Територіальні громади отримують значний матеріально-фінансовий ресурс на поступове покращання соціальної та інженерної інфраструктури.

Керівництво області спільно з територіальними громадами реалізує ефективну маркетингову стратегію, а відтак – ефективну промислову та інвестиційну політику. Регіон позиціонується як інвестиційно привабливий. Головні інвестиційні сектори – високотехнологічні галузі машинобудування, легкої, харчової, деревообробної промисловості із суттєво підвищеною глибиною переробки.

Створюються нові високотехнологічні підприємства в цих галузях, які стають центрами економічного зростання.

Здійснюється технологічне переоснащення підприємств традиційних для регіону галузей добувної та енергогенеруючої промисловостей, підвищення їх ефективності та якості продукції.

Аграрний сектор модернізується як структурно так і технологічно: низькоефективні одноосібні господарства заміщуються ефективними кооперативами та малими і середніми підприємствами. Модернізується галузь переробки с/г продукції, підвищується її якість у відповідності із стандартами ЄС, забезпечується її виведення на європейські ринки.

Активно розвивається малий і середній бізнес, поступово зміщуючись зі сфери торгівлі і послуг у сферу виробництва.

Інвестиційно привабливою галуззю економіки регіону стає туристична галузь, підставою чого є екологічно чисті гірські території, збережені традиційні гуцульська культура і традиції, достатньо розвинена туристична інфраструктура, базові навички ведення туристичної діяльності у певної кількості населення.

Території за кілька років вирівнюються у своєму розвитку.

---

² «ЄС об'єднав електромережі 15 країн в єдиний ринок» - <http://goo.gl/MJlhQj>; «Енергосистему України планують протягом двох років інтегрувати в ЄС» - <http://goo.gl/9JdpW1>).

Реалістичний сценарій розвитку (регіон докладаеть розвиткових зусиль, хоч суспільно-економічний стан країни не сприяє розвитку).

Підставою такого сценарію є ймовірність певних обмежень на гіпотези модернізаційного сценарію.

За цим сценарієм впровадження системних реформ у регіоні зустрічається з певними труднощами правового, фінансового, організаційного та психологічного характеру, відбиваючи загальноукраїнську тенденцію.

Внаслідок цього швидке підвищення інвестиційної привабливості регіону стає значним викликом для регіональної влади, відтак лєвова частка регіонального ресурсу буде скеровуватись на найбільш готові для цього території, створюючи окремі локальні «точки зростання». На цих територіях стане можливий інноваційний шлях розвитку як наявних там, так і нових промислових галузей та виробництв.

Такі території стають новою моделлю територіального інноваційного розвитку, там формуються інвестиційні зони, куди заходять стратегічні інвестори, створюючи нові інноваційні підприємства як у промисловості, так і в аграрному секторі.

На цих територіях активізується малий і середній бізнес, створюючи мережі логістичного забезпечення стратегічного інвестора. Відкриваються і успішно розвиваються високотехнологічні інноваційні підприємства МСБ (зв'язок, ІКТ тощо).

Стратегічне бачення розвитку Івано-Франківської області

Стратегічне бачення розвитку та місія Івано-Франківської області обговорювалися на розширеному засіданні робочої групи з розробки Стратегії розвитку Івано-Франківської області 13 червня 2014 року. За результатами обговорення, виходячи з матеріалів дослідження соціально-економічного стану області та думок місцевих експертів, науковців, працівників органів місцевого самоврядування і органів виконавчої влади були сформульовані Стратегічне бачення та Місія області.

Стратегічне бачення розвитку Івано-Франківщини:

ПРИКАРПАТТЯ - самобутній та самодостатній край у якому поєднуються європейські цінності з віковими національними традиціями, відкритий до співпраці культурний, туристичний, курортно-рекреаційний центр України. Регіон інноваційної економіки з комфортним та безпечним життєвим середовищем і високим рівнем соціально-духовного життя.

Місія Івано-Франківщини:

Забезпечення добробуту та високої якості життя теперішнього і майбутніх поколінь в умовах розвитку конкурентоспроможної та інноваційної економіки на засадах збереження культурних традицій, природних особливостей та переваг краю.

Стратегічні, операційні цілі та завдання

Стратегічні цілі	Операційні цілі	Завдання
1. Стійкий розвиток економіки	1.1. Стимулювання залучення інвестицій	1.1.1. Підготовка інвестиційних продуктів 1.1.2. Формування позитивного інвестиційного іміджу регіону 1.1.3. Підвищення якості інвестиційного супроводу
	1.2. Стимулювання розвитку малого та середнього бізнесу	1.2.1. Розвиток інфраструктури підтримки підприємництва 1.2.2. Зміцнення інноваційного потенціалу виробників 1.2.3. Підтримка конкурентоспроможності МСБ
	1.3. Забезпечення енергоефективності	1.3.1. Підвищення ефективності управління енергетичними ресурсами 1.3.2. Підтримка альтернативної енергетики
	1.4. Удосконалення управління регіональним розвитком	1.4.1. Формування ефективної системи управління регіоном 1.4.2. Покращення інструментів взаємодії громад для спільного вирішення проблем 1.4.3. Покращення інструментів просторового планування 1.4.4. Підвищення ефективності діяльності підприємств та організацій водопровідно-каналізаційного господарства
	1.5. Забезпечення екологічної безпеки регіону	1.5.1. Запобігання та ліквідація наслідків надзвичайних екологічних ситуацій 1.5.2. Зменшення негативного впливу на довкілля промислових та житлово-комунальних об'єктів 1.5.3. Розвиток екомережі та збереження біорізноманіття
2. Розвиток туристично-рекреаційної сфери	2.1. Підвищення туристично-рекреаційного потенціалу	2.1.1. Створення нових та підтримка наявних туристичних продуктів 2.1.2. Розвиток курортно-рекреаційних зон 2.1.3. Розвиток спортивно-туристичної інфраструктури 2.1.4. Розвиток екологічних видів туризму, в т.ч. сільського зеленого туризму
	2.2. Маркетинг туристичного потенціалу	2.2.1. Просування і реклама місцевих туристичних продуктів 2.2.2. Підтримка регіонального туристичного маркетингу
3. Розвиток сільських територій	3.1. Збільшення доданої вартості сільськогосподарської продукції	3.1.1. Технологічне переоснащення діючих та створення високотехнологічних нових підприємств виробництва та переробки с/г продукції 3.1.2. Розвиток органічного сільського господарства та виробництва продуктів харчування 3.1.3. Покращення доступу агровиробників до ринків збуту
	3.2. Розвиток сільських територій та периферії навколо малих міст	3.2.1. Розвиток сучасних форм кооперації в аграрному секторі 3.2.2. Підтримка розвитку неаграрних видів бізнесу у сільських територіях 3.2.3. Удосконалення підготовки фахівців для малого бізнесу в сільській місцевості 3.2.4. Сприяння самозайнятості у селах, передусім – у гірській місцевості 3.2.5. Розвиток системи первинної медицини в сільських територіях 3.2.6. Забезпечення якісною питною водою сільських населених пунктів, що мають найгостріші проблеми водопостачання
4. Розвиток людського капіталу	4.1. Підвищення адаптивності населення до потреб ринку праці	4.1.1. Вдосконалення системи підготовки молоді до умов регіонального ринку праці 4.1.2. Покращення підготовки кадрів для потреб регіональної економіки, у тому числі розвиток системи освіти впродовж життя
	4.2. Підвищення обізнаності та соціальної активності жителів краю	4.2.1. Розвиток лідерських та підприємницьких якостей молоді 4.2.2. Створення дієвих механізмів мобілізації жителів краю до вирішення місцевих проблем 4.2.3. Підвищення екологічної культури населення 4.2.4. Забезпечення гострих потреб охорони здоров'я та формування здорового способу життя 4.2.5. Збереження регіональних традицій та розвиток української культури 4.2.6. Підвищення творчого потенціалу жителів краю

СТРАТЕГІЧНА ЦІЛЬ 1. РОЗВИТОК ЕКОНОМІЧНОГО ПОТЕНЦІАЛУ

Івано-Франківська область входить в число найбільш промислово розвинених областей західного регіону України та забезпечує 1,8% в загальнодержавному обсязі реалізованої промислової продукції. Серед семи областей західного регіону країни за цим показником Івано-Франківщина посідала друге місце, поступаючись тільки Львівській області, за обсягом реалізованої промислової продукції на одну особу населення - перше місце (дані 2012 року). Основними галузями економіки області є промисловість, сільське господарство, туризм, будівництво, транспорт і зв'язок. Валовий регіональний продукт у 2012 році склав 26752 млн. грн., частка від загальнодержавного — 2,0%. Промисловий комплекс області охоплює машинобудування, паливно-енергетичну, хімічну, нафтохімічну, лісову, деревообробну, легку, харчову галузі і зосереджений, в основному, в містах Івано-Франківську, Калуші, Коломиї, Надвірній, Долині. Івано-Франківщина – це регіон з певними особливостями структури промислового комплексу, зокрема це надмірна її диспропорція на користь трьох галузей: електроенергетики, хімії й нафтогазовидобутку. Частка обсягів промислового виробництва цих галузей складають близько 70% загального обласного виробництва. Виробництво електроенергії в області здійснюють Бурштинська ТЕС, ДП «Калуська ТЕЦ», блок-станція ВАТ «Нафтохімік Прикарпаття». Основним виробником електричної енергії є потужна Бурштинська ТЕС, яка постачає електроенергію не тільки для Івано-Франківської, але й для сусідніх Тернопільської, Закарпатської областей. Видобуток нафти й газу зосереджений переважно в Долинському і Надвірнянському нафтопромислових районах. Натомість, машинобудування у структурі промислової продукції області займає лише 2%.

Тенденції.

За період 2003-2012 рр. відзначається зменшення у секторах промисловості (на 6,4%), с/г (на 5,7%) і будівництві (на 1,2%), зате деяке зростання у секторі торгівлі та послуг (на 5,7%) та значне зростання в інших ВДВ (ймовірно, фінансово-посередницький сектор), а частка реального сектору економіки стає менше 50%. Зміни у структурі ВДВ повністю корелюються зі змінами у структурі зайнятості і підтверджують висновок, що область стає більше сільськогосподарською і торгово-послужовою, аніж промисловою. За збереження існуючих тенденцій до 2025 р. в області збережеться значний промисловий та с/г потенціал, однак його частка й надалі поступово знижуватиметься.

У промисловості відзначається стрімкий спад хімічної галузі, пов'язаний із зміною кон'юнктури ринку на продукцію провідного підприємства галузі, збитковістю виробництва підприємства «Карпатнафтохім». Натомість, високотехнологічні галузі як машинобудування, легкої промисловості (та інших галузей) займають трохи більше 5%.

Приведений прогноз вказує на основні проблеми в економічній сфері регіону:

- очевидні значні диспропорції на користь електроенергетики, хімії та нафтовидобутку;
- відзначається стрімке зниження частки хімічної галузі та, відповідно, скорочення значної кількості робочих місць;

- основна частка промислових підприємств області відносяться до 3-4 технологічних укладів, тобто є низькопродуктивними, енергомісткими та екологічно шкідливими.
- поступове неухильне зниження частки реального сектору економіки;
- неприпустимо мала частка галузей з високою доданою вартістю.

Задля уникнення загроз, які несуть зазначені проблеми, необхідна серйозна зміна економічного профілю регіону в бік розвитку високотехнологічних секторів економіки з високою доданою вартістю, підвищення глибини переробки в обробній промисловості, насамперед, в деревообробній та харчовій, вирівнювання територіальних диспропорцій, підвищення обсягів експортної продукції тощо.

Втручання у сферу передбачено у 4-х напрямках:

- стимулювання залучення інвестицій;
- стимулювання розвитку малого і середнього бізнесу;
- забезпечення енергоефективності;
- удосконалення управління регіональним розвитком.

Стратегічна ціль 1. Стійкий розвиток економіки				
Операційна ціль 1.1.	Операційна ціль 1.2.	Операційна ціль 1.3.	Операційна ціль 1.4.	Операційна ціль 1.5.
Стимулювання залучення інвестицій	Стимулювання розвитку малого та середнього бізнесу	Забезпечення енергоефективності	Удосконалення управління регіональним розвитком	Забезпечення екологічної безпеки регіону

Діяльність у межах цієї стратегічної цілі цілком кореспондується зі стратегічними цілями 2. Розвиток рекреаційно-туристичної сфери, 3. Розвиток сільських територій та 4. Розвиток людського капіталу. Окремі втручання цих стратегічних цілей прямо і опосередковано сприятимуть розвитку економічного потенціалу.

Очікується, що реалізація стратегічної цілі 1 у середньостроковій перспективі призведе до таких результатів:

- створені нові високотехнологічні підприємства за рахунок стратегічних інвесторів;
- створені нові підприємства МСБ - логістично-сервісні ланцюжки обслуговування стратегічних інвесторів;
- збільшена частка реального сектору економіки;
- підвищено експортний потенціал промислової продукції регіону;
- підвищено енергоефективність установ бюджетної сфери та систем теплопостачання;
- підвищено ефективність управління регіональним розвитком.

ОПЕРАЦІЙНА ЦІЛЬ 1.1. Стимулювання залучення інвестицій

Інвестиційне забезпечення економіки - ключовий фактор успішного соціально-економічного розвитку області. Зовнішні інвестиції, які сприяють доступу до нових

ринків, запровадженню високоефективних методів управління, є основним інструментом для інтенсивного технічного та технологічного оновлення виробництва, що забезпечує підвищення рівня рентабельності та посилення конкурентоспроможності економіки.

Попри те, що інвестиційна політика формується, насамперед, на рівні Уряду України, на такі фактори, як стан інженерно-технічної інфраструктури, доступність будівель і ділянок для нової забудови, імідж регіону тощо безпосередній вплив мають місцеві органи влади. Важливу роль у залученні інвестицій відіграє активна місцева маркетингова політика та організаційна спроможність забезпечити ефективний інвестиційний супровід.

Івано-Франківська область за підсумками 2013 року посіла 13 місце серед 27 регіонів України за обсягом прямих іноземних інвестицій (далі – ПІІ) та 12 місце – за аналогічним показником на одного мешканця. Вкладення в економіку області здійснювалися інвесторами з 53 зарубіжних країн, з яких переважна більшість (близько 90%) – це інвестори з європейських країн³.

Інвестиційна активність регіону характеризується невисоким та водночас стабільним рівнем залучених іноземних інвестицій. За період з 2007 р. до 2013 р. обсяг ПІІ зріс удвічі (813 проти 404 млн. дол. США), однак станом на 31.12.2013 р. майже весь цей обсяг припадає на м. Івано-Франківськ та Калуш (76% загального обсягу). На решту території припадають лише 24%.

В загальному обсязі прямих іноземних інвестицій в промисловість регіону переважали вкладення у переробну промисловість – 73,7%. Інвестиційно привабливими були підприємства хімічної та нафтохімічної промисловості, з виробництва харчових продуктів і напоїв, легкої промисловості, виробництво іншої неметалевої мінеральної продукції. Обсяги надходжень інвестицій у підприємства з виробництва іншої неметалевої мінеральної продукції збільшились у 3 рази, у виробництво харчових продуктів та напоїв – на 13,1%, і склали відповідно 16,9 та 133,7 млн. дол. (дані 2012 року).

Отже, інвестиційна діяльність регіону характеризується такими рисами:

- у галузевому розрізі лівова частка ПІІ припадає і хімічну та нафтохімічну галузі;
- в територіальному розрізі лівова частка ПІІ припадає на міста Івано-Франківськ та Калуш.

Виходячи з цього, інвестиційна політика області має бути спрямована на високотехнологічні галузі, які створюють додану вартість, не шкодячи довкіллю, зокрема, це точне машинобудування, приладобудування та виробництво електронної та електротехнічної продукції.

Пріоритетні проекти області повинні бути спрямовані на розбудову транспортної інфраструктури, покращення доступу до регіону. Прямим наслідком підвищення інвестиційної активності регіону повинно стати залучення значного обсягу інвестицій та створення десятки тисяч робочих місць. З потенційних проектів, які можуть суттєво підвищити інвестиційну привабливість регіону, можна зазначити:

- відкриття пункту пропуску через україно-румунський державний кордон та будівництво автомобільної дороги до нього,
- створення індустріальних та науково-технологічних парків (Індустріальний парк у м. Долині, “Нафтогазовий науково-технологічний парк”);

³ http://www.ukrproject.gov.ua/sites/default/files/upload/rejting_investicijnyoi_privablivosti_regioniv_2014_1.pdf

- генеральне планування територій, перспективних для будівництва гірських курортів та розвитку туризму,
- реконструкція міжнародного аеропорту «Івано-Франківськ».

Одним з найважливіших завдань є поліпшення іміджу області як території для вкладання капіталу. Крім обласного центру та м. Калуша необхідно готувати інвестиційно привабливі території в інших районах області, використовуючи об'єктивні переваги Івано-Франківщини.

Ситуація на міжнародному ринку інвестиційних капіталів вимагає від місцевих органів державної влади посилення співробітництва з міжнародними фінансовими організаціями, банками, інвестиційними фондами, налагодження постійного діалогу з вітчизняними та іноземними інвесторами. Важливо налагодити конструктивну співпрацю з ними задля усунення перешкод на шляху залучення і реалізації інвестицій, регулювання інвестиційної діяльності на основі балансу інтересів інвестора та регіону.

Очікувані результати:

- поліпшення інвестиційного іміджу і привабливості області;
- створення сприятливих умов для діяльності інвесторів;
- підвищення рівня управління інвестиційною діяльністю в області;
- покращення регіональної інвестиційної інфраструктури.

Індикатори:

- динаміка обсягів інвестицій зовнішньоекономічної діяльності пропорційно до відповідних макроекономічних показників України;
- збільшення кількості підприємств, які залучили зовнішні інвестиції;
- поліпшення структури іноземних інвестицій;
- збільшення кількості країн, нерезиденти з яких інвестували в економіку області.

Завдання	Можливі сфери реалізації проектів (неповний перелік)
1.1.1. Підготовка інвестиційних продуктів	<ul style="list-style-type: none"> • Концепція та ТЕО розміщення індустріальних парків у регіоні. • Розвиток інженерної інфраструктури для індустріального парку. • Створення індустріальних парків у містах, у тому числі на територіях старих промислових зон.
1.1.2. Формування позитивного інвестиційного іміджу регіону	<ul style="list-style-type: none"> • Інвентаризація старопромислових територій області для інвестиційної промоції • створення бази даних регіональних дослідницьких та інноваційних проектів та заходів • Промоція інвестиційних можливостей регіону (підтримка сайту, промо-матеріали) • Розробка інформаційних матеріалів для переорієнтації підприємств на нові ринки збуту в умовах змін світового попиту.
1.1.3. Підвищення якості інвестиційного супроводу	<ul style="list-style-type: none"> • підвищення інституційної спроможності органів виконавчої влади і місцевого самоврядування у питаннях інвестиційного супроводу • підготовка нових інвестиційних проектів

ОПЕРАЦІЙНА ЦІЛЬ 1.2. Стимулювання розвитку малого та середнього бізнесу

На сьогодні стан малого і середнього підприємництва в області має, зокрема, такі недоліки, як нерівномірність концентрації суб'єктів малого і середнього підприємництва за регіонами (найбільша кількість зазначених суб'єктів у містах Івано-Франківську, Калуші, Коломиї, Коломийському, Косівському та Надвірнянському районах); нерівномірність розподілу за видами економічної діяльності (у сфері торгівлі та послуг питома вага суб'єктів малого і середнього підприємництва становить близько 65,0 відсотка їх загальної кількості, сфері промисловості - 13 відсотків, сільського господарства - 13,1 відсотка, будівництва - 9,2 відсотка), що свідчить про значну кількість зареєстрованих малих підприємств, яка займається лише швидко прибутковими видами господарської діяльності; продукція значної частини суб'єктів підприємницької діяльності не сертифікована чи не відповідає вимогам європейських стандартів; низький рівень впровадження інноваційних розробок у виробництві продукції (в країнах з ринковою економікою малі та середні підприємства відіграють велику роль в стимулюванні технологічних інновацій, створюючи їх у 2 – 2,5 рази більше, ніж великі компанії), високий рівень енергоємності внутрішнього виробництва (у 2,5 рази перевищує аналогічний показник у країнах Європейського Союзу).

Наявність зазначених недоліків не сприяє збільшенню внеску суб'єктів малого і середнього підприємництва у створення внутрішнього валового продукту і розв'язанню проблеми зайнятості.

Для досягнення поставленої операційної цілі передбачається: впровадження сертифікації та функціонування систем управління якістю та довірям на підприємствах, установах, організаціях, відповідно до стандартів ISO, OHSAS; надання мікрокредитів суб'єктам малого підприємництва для ведення власної справи, впровадження новітніх, енерго- та ресурсозберігаючих, екологічно чистих технологій та обладнання.

Очікувані результати:

- зменшення витрат часу на обіг документів при здійсненні дозвільних процедур, поліпшення бізнес-клімату та створення позитивного іміджу для залучення інвестицій;
- створення робочих місць та збільшення кількості суб'єктів малого і середнього підприємництва, активізація фінансово-кредитних механізмів;
- збільшення кількості суб'єктів малого і середнього підприємництва, які здійснюють зовнішньоекономічну діяльність;
- збільшення кількості суб'єктів малого і середнього підприємництва, які впроваджують інноваційні розробки, енерго- та ресурсозберігаючі, екологічно чисті технології.

Індикатори:

- кількість малих підприємств на 10 тис. осіб наявного населення;
- кількість елементів ринкової інфраструктури;
- кількість реалізованих проектів із залученням міжнародної технічної допомоги;
- кількість суб'єктів малого і середнього підприємництва, які впроваджують інноваційні розробки, енерго- та ресурсозберігаючі, екологічно чисті технології;

- обсяг наданих мікрокредитів суб'єктам малого та середнього підприємництва;
- кількість суб'єктів малого і середнього підприємництва, які здійснюють зовнішньоекономічну діяльність

Завдання	Можливі сфери реалізації проектів (неповний перелік)
1.2.1. Розвиток інфраструктури підтримки підприємництва	<ul style="list-style-type: none"> • створення бізнес-центрів, бізнес-інкубаторів та консалтингових центрів, що надають послуги аутсорсингу, на місцевому рівні; • проведення анкетування суб'єктів господарювання щодо якості адміністративних послуг з видачі дозвільних документів у центрах надання адміністративних послуг • впровадження системи електронного документообігу між державними адміністраторами та центральними, регіональними та місцевими дозвільними органами; • галузеві дослідження у сфері МСБ.
1.2.2. Зміцнення інноваційного потенціалу виробників	<ul style="list-style-type: none"> • впровадження, сертифікація та функціонування систем управління якістю та довкіллям на підприємствах, установах, організаціях, відповідно до стандартів ISO, OHSAS та інших; • застосування на підприємствах агропромислового комплексу постійно діючих процедур, заснованих на принципах системи аналізу ризиків та контролю (регулювання) у критичних точках (НАССР); • поглиблення співпраці з вищими навчальними закладами, науковими організаціями, науково-дослідними інститутами тощо з питань впровадження перспективних науково-технічних розробок у виробництво; • Створення інноваційних наукових лабораторій для молоді; • Створення Центру комерціалізації інновацій для забезпечення інформаційно-консультативного супроводу інноваторів, зацікавлених комерціалізувати свої розробки; • Організація конкурсів на кращу інноваційну розробку серед науковців; • організація заходів щодо обміну досвідом, розширенню ділових зв'язків і можливостей малого підприємництва в інноваційній сфері.
1.2.3. Підтримка конкурентоспроможності малого та середнього підприємництва	<ul style="list-style-type: none"> • надання мікрокредитів суб'єктам малого підприємництва для ведення власної справи через Регіональний фонд підтримки підприємництва; • організація ярмарків, бізнес-зустрічей, ярмарків-контрактів для пошуку міжрегіональних та зарубіжних партнерів; • проведення семінарів з питань провадження зовнішньоекономічної діяльності в рамках

	<p>виконання програм підтримки суб'єктів малого і середнього підприємництва та проектів міжнародної технічної допомоги;</p> <ul style="list-style-type: none"> • організація стажування менеджерів за кордоном в рамках реалізації програми перепідготовки управлінських кадрів для сфери підприємництва «Українська ініціатива».
--	--

ОПЕРАЦІЙНА ЦІЛЬ 1.3. Забезпечення енергоефективності

Поняття енергоефективності, яке у вузькому розумінні є лише скорочення обсягів споживання первинних енергоресурсів (ПЕР) для виробництва тої самої кількості енергії, насправді в нинішній ситуації в Україні є питанням енергетичної безпеки держави, і, зокрема, Івано-Франківської області.

Основними проблемами енергетики регіону є:

- надмірна енергомісткість (кількість витраченої енергії на виробництво одиниці продукції) продукції промислових підприємств;
- критична залежність виробництва теплової енергії від імпортованого природного газу (більше 90%);
- критично низький рівень енергоефективності (енергетичні параметри) житлових та громадських будівель (близько 270 КВт.год/кв. м);
- надзвичайна низька ефективність та зношеність ТЕЦ і котелень в системах тепло генерації;
- критична зношеність мереж систем централізованого тепlopостачання у містах;
- відсутність системного підходу до споживання енергоресурсів в побуті.

Такі виклики ставлять перед регіоном надскладні задачі відразу у кількох напрямках, вирішення яких потребує мільярдних інвестицій. Однак, сьогодні ні в держави, ні в регіоні такого інвестиційного ресурсу немає, а енергетичний ринок, який дозволяв би інвестувати в енергоефективні проекти приватному капіталу з використанням ЕСКО та запровадженням механізму фінансування заходів з енергозбереження третьою стороною, не розвинений.

Більше половини основних енергоносіїв – газу та електроенергії, на Прикарпатті споживає населення в побуті в багатоквартирних будинках та приватних домогосподарствах. Тому заходи енергозбереження для цієї категорії споживачів є пріоритетними.

Також одним з основних напрямків є енергоефективність на об'єктах бюджетної сфери – секторі безпосереднього впливу органів влади.

В середньостроковій перспективі регіон може зосередити наявні розвиткові ресурси в такі проекти, як:

- впровадження системи енергоменеджменту в бюджетній сфері за стандартами ISO 50001;
- зниження залежності систем теплогенерації від природного газу заміщенням його місцевими та альтернативними видами палива;
- оптимізація магістральних мереж та використання локальних систем теплозабезпечення в мікрорайонах міст;
- використання для підігріву води в бюджетних будівлях сонячних колекторів;

- розвиток альтернативної енергетики тощо.

Очікувані результати:

- скорочення обсягів енергоспоживання в бюджетних установах області;
- зниження споживання природного газу в господарському комплексі області;
- збільшення частки відновлюваних джерел енергії у структурі споживання ПЕР області із забезпеченням максимальної частки місцевої енергетичної складової у використовуваних відновлюваних джерел енергії;
- зменшення шкідливих викидів в атмосферу.
- зниження частки імпортованого природного газу в структурі ПЕР в системах теплопостачання міст та селищ області;
- зниження енергетичних параметрів окремих будівель бюджетної сфери;
- зниження втрат в магістральних мережах систем теплопостачання шляхом їх оптимізації.

Індикатори:

- динаміка споживання ПЕР в закладах бюджетної сфери;
- енергетичні параметри бюджетних будівель після часткової модернізації;
- відсоток втрат теплової енергії в магістральних мережах після їх оптимізації;
- частка бюджетних закладів, забезпечена системами підігріву води на сонячних колекторах;
- кількість реалізованих інвестиційних проектів з енергоефективності;
- кількість котелень на альтернативному паливі;в
- виробництво електричної енергії з нетрадиційних відновлюваних джерел енергії .

Завдання	Можливі сфери реалізації проектів
1.3.1. Підвищення ефективності управління енергетичними ресурсами	<ul style="list-style-type: none"> • запровадження системи енергоменеджменту за стандартом ISO 50001 в установах бюджетної сфери; • оптимізація магістральних мереж в системах теплопостачання міст регіону; • формування бази даних наявності відновлюваних джерел енергії з врахуванням їх географічного розташування.; • термореновація будівель соціальної сфери, житлових будинків (на засадах дольової участі мешканців) з метою зменшення питомих витрат теплової енергії для потреб опалення; • розроблення системи матеріального стимулювання процесів ефективного використання та економії паливно-енергетичних ресурсів, впровадження інноваційних розробок.

<p>1.3.2. Підтримка альтернативної енергетики</p>	<ul style="list-style-type: none"> • проведення заміни існуючих вугільних та газових котлів на котли на біомасі в бюджетній сфері та комунальній теплоенергетиці; • встановлення сонячних колекторів для підігріву води для потреб гарячого водопостачання в закладах бюджетної сфери, приватних будинках; • впровадження теплових насосів, електричного теплоаккумуляційного обігріву та гарячого водопостачання; • побудова та розвиток в регіоні біопаливного кластеру(ів), який би дозволив створити стійку систему із вирощування енергетичних культур, заготівлі, переробки та кондиціонування лісової, сільськогосподарської та енергетичної біомаси, мережі складів проміжного зберігання кондиційної біомаси, доставки її споживачам та переробки біомаси на теплову та електричну енергію із системою збору та утилізації золи. • розроблення та впровадження механізму фінансування альтернативних технологій з отримання електроенергії, використання біопалива (з відходів) та інших джерел, що мають перспективний потенціал; • розроблення комплексу заходів щодо стимулювання і використання відновлюваних джерел енергії, відходів у теплопостачанні, комбінованому виробництві теплової та електричної енергії;
---	---

ОПЕРАЦІЙНА ЦІЛЬ 1.4. Удосконалення управління регіональним розвитком

На сьогодні існують та посилюються значні диспропорції у розвитку територій області, спричинені недосконалістю системи врядування та відсутністю відчутного прогресу у проведенні реформи адміністративно-територіального устрою, реформи державної служби в напрямі її професіоналізації, фіскальної децентралізації тощо. Механізми та інструменти управління розвитком регіону потребують удосконалення з урахуванням реформування державної системи управління регіональним розвитком. Ці зміни передбачають, насамперед, запровадження ефективного механізму координації дій обласної ради, обласної державної адміністрації, органів місцевого самоврядування щодо мобілізації ресурсів для Плану реалізації Стратегії. Для досягнення цієї цілі також необхідні значні інвестиції у розвиток людського капіталу – навчальні та практичні програми підвищення кваліфікації спеціалістів місцевих органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування, які відповідають за формування і реалізацію процесів управління розвитком регіону.

Очікувані результати:

- розроблення генеральних планів та схем забудови територіальних громад регіону;
- забезпечення підтримки проектів, що впроваджуються на принципах співробітництва територіальних громад;
- забезпечення ефективної координації впровадження Стратегії;
- збільшення обсягів залучення коштів міжнародної технічної допомоги на реалізацію проектів розвитку регіону;

Індикатори:

- кількість публічних послуг, що надаються в електронному вигляді;
- обсяг залучених коштів міжнародної технічної допомоги на реалізацію проектів розвитку регіону;
- кількість створених інституцій сприяння регіональному та місцевому розвитку;
- кількість реалізованих спільних проектів органів місцевого самоврядування.

Завдання	Можливі сфери реалізації проектів (неповний перелік)
1.4.1. Формування ефективної системи управління регіоном	<ul style="list-style-type: none"> • Стимулювання створення та підтримка діяльності Агенції регіонального розвитку. • підвищення ролі громадських організацій у формуванні, впровадженні та контролі за реалізацією пріоритетних напрямів розвитку регіону; • підвищення ефективності діяльності органів виконавчої влади та місцевого самоврядування, вдосконалення взаємовідносин між ними та фізичними і юридичними особами шляхом впровадження системи електронного урядування;
1.4.2. Покращення інструментів взаємодії громад для спільного вирішення проблем	<ul style="list-style-type: none"> • створення інформаційно-ресурсних центрів доступу до соціально значущої інформації (у т.ч. на базі бібліотек). • підтримка проектів співробітництва територіальних громад • підтримка об'єднання територіальних громад • створення Інтернет-порталу для місцевого самоврядування з широким набором інформаційних та комунікативних функцій • консолідація зусиль територіальних громад щодо управління водними ресурсами.
1.4.3. Покращення інструментів просторового планування	<ul style="list-style-type: none"> • розроблення та оновлення містобудівної документації на місцевому рівні (схем планування територій, генеральних планів населених пунктів, у першу чергу інвестиційно привабливих)
1.4.4. Підвищення ефективності діяльності підприємств та організацій водопровідно-каналізаційного господарства	<ul style="list-style-type: none"> • цикл навчань для керівного складу та спеціалістів підприємств водопровідно-каналізаційного господарства щодо ефективного управління комунальною власністю та власністю громади; • консультативний супровід з розробки бізнес-планів розвитку сільських комунальних підприємств ; • закупівля обладнання для районних підприємств із сервісного обслуговування сільських водогонів

ОПЕРАЦІЙНА ЦІЛЬ 1.5. Забезпечення екологічної безпеки регіону

Одними з найгостріших є екологічні проблеми, які виникли після закриття калійного та магнієвого виробництв, а також шахт Калуш-Голинського родовища калійної солі на території Калуського гірничопромислового району, оголошеної у 2010 році зоною надзвичайної екологічної ситуації. Вони пов'язані з затопленням Домбровського кар'єру, наявністю хвостосховищ, акумулюючих ємностей, солевідвалів, шахтних полів підземного видобутку та їх ліквідацією переважно «мокрим» способом тощо.

Станом на початок 2014 року в чаші Домбровського кар'єру нагромаджено більше 20 млн. м³ розсолів з мінералізацією від 120 г/дм³ (поверхня) до 400г/дм³ (дно). Щорічно, у залежності від інтенсивності атмосферних опадів, рівень дзеркала розсолів піднімається на 2-3 м.

Через відсутність розробленої та затвердженої в установленому порядку проектно-технічної документації, що базувалась би на реальних наукових та моніторингових дослідженнях, природоохоронні заходи на території Калуського гірничопромислового району протягом 2011-2014 років практично не проводились.

Для ліквідації негативних наслідків, стабілізації та покращення ситуації в зоні надзвичайної екологічної ситуації, визначеної Указом Президента України від 10.02.2010 року № 145 «Про оголошення території міста Калуш, сіл Кропивник та Сівка-Калуська Калуського району Івано-Франківської області зоною надзвичайної екологічної ситуації», пріоритетними є реалізація негайних проектно-технічних рішень у ключових напрямках.

Івано-Франківщина є однією з найбільш паводконебезпечних областей України. Регіон знаходиться в зоні розвинутої зливової діяльності атмосфери і відповідно в зоні підвищеного ризику щодо виникнення водних стихій та проявів їх шкідливої дії, що спричиняє різні за масштабами, у тому числі й катастрофічні затоплення, підтоплення і перезволоження територій, ураження інженерних інфраструктур та комунікацій з руйнівними наслідками. За останні десятиліття на території регіону збільшилась не тільки кількість катастрофічних паводків, але і їхні масштаби. З 1955 року пройшло 86 повеней і паводків, прямі збитки від яких складають понад 6,2 млрд. грн.

Через значну повторюваність паводків ускладнюється їх прогнозування та запобігання шкідливій дії вод, паводки на гірських ріках практично не прогнозуються і виникають раптово, особливо локальні. Населення, що проживає в прибережних містах і селах, зазнає значних матеріальних та моральних втрат від паводків і перебуває в постійному напруженні. Це стосується навіть тих населених пунктів, де вже є протипаводкові гідротехнічні споруди. Через нестачу коштів на здійснення експлуатаційних заходів та догляду ці споруди з кожним роком втрачають надійність, що призводить до додаткових витрат з державного бюджету на ліквідацію шкідливої дії вод.

Для досягнення поставленої операційної цілі в регіоні необхідно впровадити комплекс захисних споруд на річках та реконструкцію існуючих. Більша частина захисних гідротехнічних споруд будувалася і зараз будується для розв'язання локальних проблем і не становить єдиного комплексу, розрахованого на надійний захист від катастрофічних паводків. Тому для запобігання і мінімізації збитків від шкідливої дії вод необхідно ретельно вивчати та аналізувати і звичайно вчасно розробляти та здійснювати відповідні заходи.

Отже, для надійного захисту населення, мінімізації збитків від шкідливої дії вод необхідно забезпечити надійність комплексу захисних споруд.

Зношеність очисних споруд водовідведення, особливо в рекреаційних зонах, приводить до негативного впливу на водні об'єкти та довкілля. Будівництво очисних споруд необхідне в містах Болехові, Яремчі, Галичі, селищах Рожнятові, Верховині, Ворохті та Печеніжині, завершення реконструкції очисних споруд міст Коломиї та Косова. На території Яремчанської міської ради, Косівського та Надвірнянського районів відсутні полігони для захоронення, сортування або переробки твердих побутових відходів, що часто приводить до засмічення лісів, річок та потічків, придорожніх смуг, що зменшує привабливість регіону для розвитку туристично-рекреаційної сфери.

Для досягнення поставленої операційної цілі буде проведено будівництво очисних споруд в містах Болехові, Яремчі, Галичі, селищах Верховині, Ворохті, Рожнятові та Печеніжині та інших населених пунктах. Також передбачається облаштування сміттесортувальних пунктів на території Яремчанської міської ради, в Косівському районі. Створення сміттєпереробних комплексів у містах Калуш, Коломия, Тисменицькому та Надвірнянському районах.

Збереження біотичного і ландшафтного різноманіття шляхом створення нових та вдосконалення існуючих заповідних територій, формування регіональної екологічної мережі є одним з пріоритетних напрямків розвитку заповідної справи в Івано-Франківській області.

Відповідно до Рекомендацій слухань у Комітеті з питань екологічної політики, природокористування та ліквідації наслідків Чорнобильської катастрофи Верховної Ради України на тему «Природно-заповідний фонд: проблеми та шляхи вирішення», схвалених рішенням Комітету від 10.04.2014 р. № 22/1, розроблено та затверджено План заходів щодо створення нових територій та об'єктів природно-заповідного фонду на території Івано-Франківської області.

Крім того, планується створення мережі об'єктів природно-заповідного фонду місцевого значення (гідрологічні заказники, заповідні урочища тощо) з метою захисту гірських джерел та річок.

Одним з важливих напрямків розвитку екомережі області є отримання речових доказів на землю в межах об'єктів і територій природно-заповідного фонду та винесення їх меж в натуру. Окремо необхідно розглядати питання гуманного поводження з безпритульними тваринами, зокрема щодо створення системи їх обліку, стерилізації та утримання (будівництво притулків).

Очікувані результати:

- створення безпечних умов для життєдіяльності громадян області;
- захист від паводків сільськогосподарських угідь;
- забезпечення регулювання поверхневого стоку з метою оптимізації паводкових витрат;
- мінімізування розмірів збитків, спричинюваних шкідливою дією паводкових вод;
- відновлення і підтримання сприятливого гідрологічного режиму та екологічного стану річок;
- створення автоматизованої інформаційно-вимірювальної системи спостережень та прогнозування шкідливої дії вод;
- забезпечення екологічної безпеки регіону;
- зменшення викидів забруднюючих речовин в атмосферне повітря від стаціонарних джерел забруднення ;
- зменшення скидів забруднюючих речовин у водні об'єкти;

- зменшення кількості розміщених у навколишньому природному середовищі відходів
- збільшення площі територій та об'єктів природно заповідного фонду

Індикатори:

- кількість відновлених водозахисних гідротехнічних споруд;
- кількість зміцнених дамб та берегоукріплень;
- обсяги фінансування протипаводкових заходів;
- обсяг залучених інвестицій на будівництво природоохоронних об'єктів;
- обсяг забруднюючих речовин в атмосферне повітря, скидів у водні об'єкти, відходів, розміщених у навколишньому природному середовищі;
- площа територій та об'єктів природно заповідного фонду

Завдання	Можливі сфери реалізації проектів (неповний перелік)
1.5.1 Запобігання та ліквідація наслідків надзвичайних екологічних ситуацій	<ul style="list-style-type: none"> • зменшення надходження засолених вод на територію Калуського гірничопромислового району, у т. ч. Домбровський кар'єр, шляхом рекультивації зовнішніх відвалів №1, №4, хвостосховища №1, №2, з використанням сучасних гідроізолюючих матеріалів і технологій; • зменшення водопритоку з підземних водоносних горизонтів та річки Сівка на північному борті Домбровського кар'єру; • будівництво установок по переробці розсолів в об'ємі, що забезпечить пониження рівня розсолів, збереження сировинної бази та екологічну рівновагу в районі розміщення кар'єру; • розроблення та реалізація альтернативних способів пониження рівня розсолів у Домбровському кар'єрі; • створення постійно діючої системи моніторингу на базі єдиної наукової установи, яка б містила: а) гідрогеологічний моніторинг; б) спостереження за зсувом земної поверхні (маркшейдерські вимірювання по геодезичних профілях), в) геохімічний та біогеохімічний моніторинг; г) геофізичні вимірювання на ділянках розташування гірничих і технологічних об'єктів та у сфері їх потенційного впливу для надання рекомендацій та контролю виконання природоохоронних робіт; • створення автоматизованої інформаційно-вимірювальної системи спостережень та прогнозування шкідливої дії вод; • будівництво та відновлення водозахисних гідротехнічних споруд; • будівництво акумулюючих протипаводкових ємностей
1.5.2 Зменшення негативного впливу	<ul style="list-style-type: none"> • охорона атмосферного повітря (встановлення пилогазоочисного обладнання тощо);

<p>на довкілля промислових та житлово-комунальних об'єктів</p>	<ul style="list-style-type: none"> • охорона і раціональне використання водних ресурсів (модернізація, ремонт та реконструкція діючих, а також будівництво нових сучасних очисних споруд і каналізаційних мереж); • зменшення обсягів утворення відходів, впровадження комплексної системи збирання ресурсноцінних компонентів відходів та реабілітація техногенно-трансформованих територій, створення потужностей з їх переробки та утилізації; • перехід на екологічно чисті технології з використанням поновлювальних джерел енергії та видів палива, впровадження та забезпечення ефективної системи екологічного моніторингу довкілля; • впровадження економічних та інших механізмів забезпечення екологічної безпеки (екологічний менеджмент та аудит, екологічне страхування, екологічна експертиза)
<p>1.5.3 Розвиток екомережі та збереження біорізноманіття</p>	<ul style="list-style-type: none"> • створення нових та вдосконалення існуючих заповідних територій, формування регіональної екологічної мережі; • створення мережі об'єктів природно-заповідного фонду місцевого значення (гідрологічні заказники, заповідні урочища тощо) з метою захисту гірських джерел та річок; • отримання речових доказів на землю в межах об'єктів і територій природно-заповідного фонду та винесення їх меж в натуру; • залуження та заліснення прибережних захисних смуг; • захист екосистем на прилеглих територіях до водних об'єктів від затоплення паводковими водами; • захист біорізноманіття прибережних смуг та поверхневих вод від попадання пестицидів у с/г угідь

СТРАТЕГІЧНА ЦІЛЬ 2. РОЗВИТОК ТУРИСТИЧНО-РЕКРЕАЦІЙНОЇ СФЕРИ

Івано-Франківщина є відомим туристичним центром України та здатна приймати 8,2 млн. туристів щорічно. Тут розташовано близько 3,9 тис. місць історичної, природної, архітектурної та археологічної спадщини, понад 120 музеїв, туристичних маршрутів довжиною понад 400 км., 10 гірськолижних курортів (сумарна довжина трас понад 60 км.)

Туризм – одна із найбільш перспективних галузей економіки Івано-Франківщини. Область має об'єктивні і вагомні передумови для її розвитку: природно-кліматичний потенціал, мальовничі ландшафти, чисте повітря, цілющі мінеральні води, привабливі туристичні маршрути, збережені національні традиції і фольклор, архітектурні пам'ятки, рекреаційні можливості. Природа Українських Карпат має визначальне значення для розвитку туризму та рекреації в усі пори року.

В області є дев'ять курортних місцевостей, діє 38 санаторно-курортних закладів. Для курортної терапії використовуються кліматичне лікування, мінеральні ванни.

Туристичні послуги надають 73 туристичних підприємства. Сервіс, прийнятний для західних туристів, на рівні класу "три зірки" забезпечують готелі "Аускопрут" та „Україна” в м. Івано-Франківську, база відпочинку "Карпати" в м. Яремчі, пансіонат "Карпатські зорі" фірми "Спорт-тур" в м. Косові, профілакторій "Яремче" в м. Яремчі, санаторій-профілакторій "Джерело Прикарпаття" в с. Новий Мізунь.

Проблемним сьогодні на Івано-Франківщині є неефективне та нераціональне використання ресурсів, невідповідність рівня розвитку туристичної індустрії наявному потенціалу. Обсяги обслуговування не відповідають можливостям Івано-Франківщини, оскільки поступаються оптимальній розрахунковій кількості туристів, яку може прийняти область. Адже за науковими дослідженнями рекреаційна місткість Івано-Франківщини складає понад 2 млн. осіб.

Другою загрозою є потенційний випереджувальний розвиток безпосередніх конкурентів області. Конкуренцію Івано-Франківщині в галузі туризму становлять області Західної України, м. Київ, країни-сусіди, що входять до Карпатського Єврорегіону, а також країни, що спеціалізуються на окремих видах туризму, наприклад, гірськолижного відпочинку – Австрія, Франція, Швейцарія, Італія.

Стратегічна ціль «Розвиток туристично-рекреаційної сфери» скерована на підвищення туристично-рекреаційного потенціалу регіону шляхом побудови ефективної системи маркетингу, розвиток туристичної інфраструктури шляхом залучення інвестиційних ресурсів, покращання наявної бази туристичних та оздоровчих об'єктів, залучення до туристичної індустрії приватних підприємців та фізичних осіб, розвиток нетрадиційних форм трізму тощо, підвищення рівня екологічної безпеки тощо.

Досягнення стратегічної цілі передбачається через реалізацію двох операційних цілей:

Стратегічна ціль 2. Розвиток туристично-рекреаційної сфери	
Операційна ціль 2.1.	Операційна ціль 2.2.
Підвищення туристично-рекреаційного потенціалу	Маркетинг туристичного потенціалу

Ціль корелюється з іншими стратегічними цілями, зокрема 1. Стійкий розвиток економіки та 3. Розвиток сільських територій.

Очікується, що реалізація цілі у середньостроковій перспективі дозволить отримати такі результати:

- підвищення ефективності просування туристичного потенціалу Івано-Франківщини;
- створення нових туристичних продуктів та послуг;
- покращання динаміки розвитку туристичної інфраструктури;
- збільшення туристичних потоків в регіон;
- збільшення надходжень від діяльності організації туристичної галузі до місцевих бюджетів.

ОПЕРАЦІЙНА ЦІЛЬ 2.1. Підвищення туристично-рекреаційного потенціалу

Івано-Франківська область входить в перелік найбільш привабливих та популярних туристичних регіонів України. Існуюча база рекреаційних закладів різних форм власності (362 одиниці на 17,6 тис. місць) дає можливість нарощувати туристичні, лікувально-оздоровчі, спортивні послуги, в тому числі й для іноземних туристів. Все

більш популярним стає сільський зелений туризм. До 800 сільських господарів приймають туристів у своїх садибах. В області є десять курортних місцевостей. Для курортної терапії використовуються кліматичне лікування, мінеральні ванни.

Весь комплекс наявних туристичних ресурсів формує регіональний туристичний продукт, які є невід'ємними компонентами ефективного розвитку туристичної галузі Івано-Франківської області. Розвиток туризму, а зокрема туристичних продуктів, відбувається у конкретному середовищі, яке зумовлює використання туристичного потенціалу за умови його збереження та недопущення погіршення його стану.

Важливість збереження оточення зростає у зв'язку із збільшенням кількості туристичних атракцій та туристичних потоків. Нерівномірний їх розподіл в області може спричинити дисбаланс у розвитку територій, порушити їх комплексний розвиток та призводить до антропогенного перевантаження. Як свідчать проведені дослідження, в області відсутнє просторове планування, що спричиняє хаос у розбудові окремих галузей, об'єктів туристичної інфраструктури.

Для ефективного розвитку туристичної галузі необхідно чітко визначити повноваження між учасниками туристичних ринків, сформувавши структуру управління туристичною галуззю та забезпечити повне використання туристичного потенціалу регіону, зробивши його якомога доступнішим для споживача шляхом побудови якісної туристичної інфраструктури.

Очікувані результати:

- розвиток інфраструктури у сфері туризму і рекреації в області;
- формування ефективної системи економічного стимулювання розвитку туризму та рекреації для активізації створення закладів розміщення та відпочинку туристів;
- забезпечення врівноваженого розвитку області та управління туристичним середовищем;
- поживлення механізмів державно-приватного партнерства та концесійних угод у сфері інфраструктурних та туристичних проектів;
- формування привабливого інвестиційного клімату для реалізації проектів у сфері туризму та рекреації;
- покращення кадрового забезпечення розвитку туристичної галузі та готельного господарства.

Індикатори:

- кількість туристичних маршрутів;
- кількість облаштованих туристичних та екскурсійних об'єктів, відпочинкових територій, туристських притулків;
- кількість зайнятих в галузі туризму та супутніх послугах;
- кількість категоризованих садиб;
- кількість рекреаційних закладів;
- кількість проведених навчань для працівників галузі;
- кількість туристичних об'єктів та природних ресурсів у базі даних.

Завдання	Можливі сфери реалізації проектів (неповний перелік)
2.1.1 Створення нових та підтримка наявних туристичних продуктів	<ul style="list-style-type: none"> • розвиток та просування екскурсійного продукту області; • створення сприятливого середовища для діяльності фахівців туристичного супроводу; • розширення мережі туристично-екскурсійних

	<p>маршрутів та реалізація заходів з розвитку мережі пішохідних туристських маршрутів (піших, кінних, автомобільних, вело маршрутів, тощо);</p> <ul style="list-style-type: none"> • створення транскордонних туристичних маршрутів та організація навчання для підготовки фахівців туристичного супроводу (екскурсоводів, провідників з активних видів туризму, з організації кінних прогулянок, інструкторів з різних видів спортивного туризму); • розробка, запровадження та популяризація екскурсійних турів вихідного дня, екскурсійних турів у період міжсезоння; • розвиток дитячого та молодіжного туризму шляхом підтримки туристично-краєзнавчих, патріотично-виховних, спортивно-туристичних заходів з дітьми; • моніторинг якості туристичних послуг шляхом організації опитування туристів та гостей з метою покращення наявних туристичних продуктів;
2.1.2 Розвиток курортно-рекреаційних зон	<ul style="list-style-type: none"> • розвиток рекреаційної діяльності на територіях природо-заповідного фонду; • розвиток туристичної інфраструктури в межах курортних територій;
2.1.3 Розвиток туристично-спортивної інфраструктури	<ul style="list-style-type: none"> • розвиток туристичної інфраструктури, у т.ч. в межах Дністерського каньйону; • розвиток мережі та сприяння роботі туристично-інформаційних центрів; • забезпечення функціонування інформаційної бази даних інвестиційних пропозицій в туристично-рекреаційній сфері; • впорядкування територій рекреаційного призначення, туристських маршрутів, берегів річок; • облаштування місць відпочинку туристів, оглядових майданчиків; • встановлення вказівників до туристичних об'єктів; • сприяння розвитку туристичної інфраструктури з дотриманням вимог осіб з обмеженими можливостями; • спорудження та облаштування зупинок туристичних автобусів для забезпечення відпочинку водіїв та пасажирів вздовж туристичного маршруту;
2.1.4 Розвиток екологічних видів туризму, в т.ч. сільського зеленого туризму	<ul style="list-style-type: none"> • сприяння розвитку сільського зеленого туризму шляхом проведення навчальних семінарів для власників сільських садиб; • проведення категоризації садиб сільського зеленого туризму; • підтримка еко-туризму, облаштування та ознакування туристських маршрутів, екологічних стежок, маршрутів для скелелазіння; • підтримка екотуристичних візит-центрів на базі природно-заповідного фонду.

ОПЕРАЦІЙНА ЦІЛЬ 2.2. Маркетинг туристичного потенціалу

Географічне розташування області у Центрі Європи та близькому сусідстві з країнами Європейського Союзу сприяє організації туристичної пропозиції, а також розвитку співпраці з європейськими партнерами у сфері модернізації інфраструктури, в тому числі транспортної. Розбудова інформаційного простору повинна передбачати створення єдиної системи, здатної ефективно та надійно функціонувати, забезпечуючи свій постійний розвиток та інтегруватися з іншими регіонами країни та зарубіжжя. Створення цієї системи буде сприяти відкриттю нових можливостей для залучення вітчизняних та закордонних інвестицій, входу у світову мережу з регіональним туристичним продуктом

Сучасні тенденції розвитку туризму вимагають формування та просування туристичного продукту, скерованого на конкретного споживача, який сьогодні є більш інформований, незалежний, розкутий, критично й вибагливо відноситься до пропонованих йому товарів і послуг. Формування туристичного продукту у відповідності до потреб споживача потребує запровадження ефективної системи маркетингу та просування.

Досягнення операційної цілі буде забезпечено через формування різноманітних туристичних продуктів регіону, просування їх на внутрішньому та міжнародному ринках шляхом рекламно-інформаційних кампаній, створення туристичної інфраструктури, яка б відповідала сучасним європейським стандартам.

Очікувані результати:

- створення цілісного бренду області як туристичної;
- створення позитивного туристичного іміджу Івано-Франківщини на внутрішньому та міжнародному туристичних ринках;
- забезпечення зростання конкурентоздатності туристичної пропозиції регіону відповідно до світових стандартів;
- формування регіонального інтернет ресурсу про Івано-Франківщину туристичну;
- створення та впровадження єдиної туристично-інформаційної системи регіону;
- збільшення чисельності внутрішніх туристів;
- збільшення обсягів продажу регіональних туристичних продуктів;

Індикатори:

- обсяг надходжень туристичного збору;
- кількість внутрішніх та в'їзних туристів;
- обсяг відвідувань веб-порталу та інформаційно-туристичних центрів;
- середньорічні інвестиції в галузь;
- середні витрати туриста під час перебування в області.

Завдання	Можливі сфери реалізації проектів (неповний перелік)
2.2.1. Просування і реклама місцевих туристичних продуктів	<ul style="list-style-type: none"> • розвиток та просування місцевого туристсько-екскурсійного продукту; • популяризація туристичного потенціалу за допомогою інтернет-ресурсів; • розміщення на автовокзалах та залізничних вокзалах туристичних картосхем; • встановлення інформаційних щитів про туристичні об'єкти вздовж основних туристичних маршрутів;

	<ul style="list-style-type: none"> • створення та поширення рекламно-інформаційної та науково-методичної продукції (карти, схеми, буклети, путівники, плакати, довідники, альманахи, енциклопедії, посібники, проспекти (флаєри), календарі подій, картонні пакети, геоінформаційні системи, відеофільми, рекламні ролики тощо, в тому числі на електронних носіях, білбордах, в ЗМІ тощо); • проведення культурних, спортивних, туристичних заходів, які залучають різні сегменти цільових груп; • створення єдиного календаря культурних, спортивних, видовищних і туристичних подій та просування таких заходів; • організація регіональних конкурсів, які заохочують місцеве населення до збереження навколишнього природного та культурного середовища; • організація конкурсів на найкращі заклади туристичного обслуговування в різних номінаціях; • оприлюднення бази даних про туристичні підприємства та поновлення інформації на інтернет-сторінках облдержадміністрації.
<p>2.2.2 Підтримка регіонального туристичного маркетингу</p>	<ul style="list-style-type: none"> • представлення області на національних і міжнародних туристичних виставках в Україні та за кордоном, в тому числі представлення інвестиційних пропозицій на цих та інших заходах; • створення і поширення різноманітної рекламної інформації про туристичний потенціал регіону; • проведення маркетингових, аналітичних, соціологічних досліджень та опитувань в галузі туризму; • організація та проведення ознайомлювальних турів для представників туристичних фірм, засобів масової інформації з України і з-за кордону.

СТРАТЕГІЧНА ЦІЛЬ 3. РОЗВИТОК СІЛЬСЬКИХ ТЕРИТОРІЙ

У сільській місцевості проживає понад 56% населення області, що значно вище ніж в середньому по державі (31%). Демографічний прогноз передбачає зменшення частки сільського населення. Аграрний сектор є природним і традиційним місцем працевлаштування для мешканців сіл. Структура сільськогосподарського виробництва за останні 20 років зазнала значних змін, що призвело до суттєвих змін у якості життя мешканців сільських територій. Приватизація земель і новий підхід до ринкової економіки не дали очікуваних результатів. Ціни на сільськогосподарські товари і харчову продукцію доходять до рівня розвинутих країн Європи, у той час, як заняття землеробством і тваринництвом не дає більшого прибутку працівникам і їх сім'ям у сільській місцевості. Натомість, фермери, особливо невеликі, зіткнулися з нестабільною ринковою ситуацією, намагаючись покращити продуктивність з використанням застарілих традиційних технологій. Брак ефективного управління в галузі тваринництва в сільському господарстві та системи планування призвели до зменшення поголів'я худоби, що спричиняє виснаження ґрунтів через відсутність достатньої кількості органічних добрив. Аграрний сектор на сучасному етапі не в змозі

забезпечити достатню зайнятість для сільського населення. Слабкі можливості для зайнятості та занепад соціальної інфраструктури в сільських і приміських місцевостях є ключовими причинами низького рівня життя і, як наслідок – відтоку та загального старіння населення, що створює додатковий тиск на міста області і прискорює занепад традиційних сіл. Село стало неперспективним для молоді і фактично вимирає – як правило, там живуть люди старшого віку. Село швидкими темпами втрачає культурну, соціальну та економічну інфраструктуру. Для сільської місцевості характерні дрібні поселення. Таке становище потребує всебічного підходу до розвитку села, головним чином, за допомогою політики і втручань органів влади (обласних і місцевих), доповнених діями, які можуть виконуватися разом з цією Стратегією.

Проаналізувавши порівняльні переваги, виклики та ризики області, а також врахувавши можливості впливу на вирішення існуючих проблем, члени робочої групи визначили, що у межах стратегічної цілі 3 «Розвиток сільських територій» першочергову увагу слід зосередити на:

- економічному втручанні, пов'язаному зі збільшенням доданої вартості аграрного виробництва, формуванні додаткових доходів індивідуальних домогосподарств через підтримку малих та середніх виробників сільськогосподарської продукції (обслуговуючих кооперативів, комунальних підприємств, асоціацій виробників);
- соціально-економічному втручанні, спрямованому на збереження та підвищення трудового потенціалу сільських територій; а також спрямованому на розвиток сільської інфраструктури у випадках, де така інфраструктура дозволяє суттєво активізувати економічний та соціальний розвиток.

Досягнення стратегічної цілі передбачається через реалізацію двох операційних цілей:

Стратегічна ціль 3. Розвиток сільських територій	
Операційна ціль 3.1.	Операційна ціль 3.2.
Збільшення доданої вартості сільськогосподарської продукції	Розвиток сільських територій та периферії навколо малих міст та селищ

Діяльність у межах цієї стратегічної цілі цілком кореспондується зі стратегічними цілями 1. Стійкий розвиток економіки, 2. Розвиток туристично-рекреаційної сфери та 4. Розвиток людського капіталу. Окремі втручання цих стратегічних цілей прямо і опосередковано сприятимуть розвитку сільських територій.

Очікується, що реалізація стратегічної цілі 3 у середньостроковій перспективі призведе до таких результатів:

- підвищення ефективності сільськогосподарського виробництва;
- диверсифікація сільськогосподарського виробництва;
- підвищення частки сільськогосподарської продукції регіональних виробників у структурі споживання населення області;
- підвищення доходів індивідуальних домогосподарств;
- створення нових робочих місць у сільських територіях;
- зростання числа самозайнятого населення сільських територій;
- зменшення динаміки старіння населення сільських територій;
- покращення стану об'єктів інженерної та соціальної інфраструктури у сільській місцевості.

ОПЕРАЦІЙНА ЦІЛЬ 3.1. Збільшення доданої вартості сільськогосподарської продукції

У розвитку агропромислового комплексу залишається низка складних проблем, які потребують вирішення. Існуючий диспаритет цін на сільськогосподарську продукцію та матеріально-технічні ресурси, які використовуються в агропромисловому комплексі, призводить до постійного дефіциту фінансових ресурсів, унеможливує забезпечення належного рівня техніко-технологічного переоснащення аграрного виробництва, переведення його на якісно новий рівень функціонування. Крім того, 70 відс. виробництва продукції сільського господарства зосереджено в дрібнотоварних особистих селянських господарствах, які стихійно реагують на потреби ринку і де досить складно застосовувати новітні технології виробництва.

Існує ряд можливостей, які варто задіяти для покращення становища сільських територій. Івано-Франківщина має невикористаний сільськогосподарський потенціал у галузі вирощування овочів, фруктів та переробки харчової продукції. Основою цього потенціалу є частково незабезпечені споживчі потреби населення області. Регіон має значний потенціал у виробництві екологічно чистих продуктів харчування. На жаль, згадані можливості часто не використовуються. Собівартість виробництва не відрізняється від цін в інших країнах, проте високі проміжні витрати (велика кількість посередників, податки, відсутність належних приміщень для зберігання продуктів, центрів дистрибуції, тощо) впливають на високу ціну збуту. Впродовж багатьох років великою проблемою цього сегменту ринку є значна затримка у розвитку його логістики.

Зрозуміло, що Стратегія не може нав'язувати кількість сільськогосподарських виробництв, або види продукції, які потрібно виробляти, але політика моделювання могла б покращити сучасну ситуацію.

По-третє, Стратегія призначена забезпечити платформу для організації ринків виходячи з двох аспектів: а) фізичний ринок, де с/г товари збираються і пропонуються покупцям (центри оптової та роздрібної торгівлі) і б) механізми співробітництва і каналів постачання, які забезпечать позиціонування с/г виробників в ланцюгу доходів і достатнє планування виробництва. Організаційні схеми співробітництва додатково забезпечують можливість для доступу до послуг, можливостей та фінансових ресурсів.

Розвиток сільських територій області доцільно реалізувати завдяки збільшенню доданої вартості сільськогосподарської продукції, формуванню і збереженню робочих місць, раціональному використанню сільсько-господарських земель. Органічне сільськогосподарське виробництво узгоджується із загальноприйнятою у світі концепцією сталого розвитку, оскільки забезпечує стабілізацію та відновлення якісних параметрів земельних ресурсів. Крім того, гарантує диверсифікацію видів продовольства в країні та забезпечує населення якісними продуктами харчування, відкриває перспективу соціального та економічного зростання сільської місцевості, завдяки експорту сертифікованої продукції на світові ринки за значно вищими цінами.

Зрозуміло, що жодне із втручань у цій операційній цілі не матиме ефекту без усестороннього розвитку можливостей виробників і системи надання якісних послуг. Обидва фактори залежать, головним чином, від готовності обласних та місцевих органів влади підготувати і надати підтримку, а також задовольнити нагальні потреби галузі. Це не потребує значних капіталовкладень, тим самим направляючи увагу адміністрації на обслуговування галузі та її суб'єктів і забезпечення базового середовища для обміну знаннями, навичками і технологіями.

Очікувані результати:

- збільшення валового продукту сільськогосподарського виробництва;
- розширення асортименту сільськогосподарського виробництва;
- створення механізмів, які стимулюватимуть організацію базового аграрного ринку;
- створення і функціонування ринкових центрів для с/г продукції у містах;
- поліпшення доступу сільськогосподарської продукції до ринку;
- зниження можливості впливу посередників на ціни на кінцеву продукцію;
- надання послуг, передача технологій, інноваційних рішень і ноу-хау агровиробникам;
- розбудова ланцюгів виробництва сільськогосподарської продукції;
- запровадження нових порід тваринництва та сортів рослинництва для більш ефективного сільського господарства;
- можливість сільгоспвиробників, особливо дрібних фермерських господарств, мати доступ до фінансових ресурсів, необхідних для вдосконалення технології та впровадження інновацій для ведення сільського господарства та використання нових, більш продуктивних сортів та порід.

Індикатори:

- кількість малих та середніх агровиробників;
- ефективність сільськогосподарського виробництва на 1 гектар;
- кількість аграрних ринків в регіоні;
- кількість належних складських приміщень (сучасних овочесховищ) для тривалого зберігання;
- рівень доходів індивідуальних домогосподарств;
- кількість нових порід тваринництва та сортів рослинництва, які використовують фермери;
- сума кредитів і мікрокредитів, наданих сільгоспвиробникам;
- частка продукції органічного землеробства в загальному обсязі с/г продукції;
- кількість с/г підприємств з високою інноваційною складовою.

Завдання	Можливі сфери реалізації проектів (неповний перелік)
3.1.1. Технологічне переоснащення діючих та створення високотехнологічних нових підприємств виробництва та переробки с/г продукції	<ul style="list-style-type: none"> • Оцінка потреб та підтримка створення сховищ довготривалого зберігання агропродукції • Розробка системи мікрокредитного фінансування сільськогосподарських товаровиробників • Підтримка розвитку ферм сімейного типу • Закупівля обладнання для кооперативів (комунальних підприємств) у галузі овочівництва та ягідництва • Створення селекційної бази для овочівництва та ягідництва • Консультативна підтримка агровиробників з питань розробки бізнес-планів • Створення обласного центру сертифікації сільськогосподарської продукції
3.1.2. Розвиток органічного сільського	<ul style="list-style-type: none"> • Формування культури виробництва та споживання продукції органічного сільського господарства

господарства та виробництва продуктів харчування	<ul style="list-style-type: none"> • Проведення моніторингу екологічного стану сільськогосподарських земель для створення спеціальних сировинних зон і вирощування в них екологічно чистої сільськогосподарської продукції • Розроблення ґрунтозахисних та екологобезпечних технологій вирощування сільськогосподарських культур та інформаційна кампанія для дрібних агровиробників про потенціал виробництва і збуту органічної продукції
3.1.3. Покращення доступу агровиробників до ринків збуту	<ul style="list-style-type: none"> • Створення роздрібних ринків сільськогосподарської продукції • Підтримка агровиробників через формування кооперативних об'єднань, збутових асоціацій, переробних підприємств. • Консультативна підтримка агровиробників з питань сертифікації продукції

ОПЕРАЦІЙНА ЦІЛЬ 3.2. Розвиток сільських територій та периферії навколо малих міст

Недостатність державної підтримки і брак економічної незалежності і самозабезпечення призвели до занепаду, а іноді – повного зникнення деяких сіл, на фоні фізичної і соціальної деградації населення. Особисті селянські, фермерські господарства та фізичні особи - сільськогосподарські товаровиробники в умовах загострення конкуренції на аграрному ринку стали перед проблемою збуту виробленої продукції. Підвищення цін на енергоресурси, сільськогосподарську техніку, добрива та корми, низький рівень закупівельних цін, відсутність стабільних та надійних каналів збуту сільськогосподарської продукції робить її виробництво збитковим. Недостатній рівень розвитку кооперативного сегмента аграрного ринку призводить до скорочення чисельності осіб, зайнятих в особистих селянських господарствах, відпливу працездатного населення із сільської місцевості, занепаду її соціальних об'єктів та інженерної інфраструктури.

Для досягнення операційної цілі будуть створені умови для подолання збитковості сільськогосподарського виробництва, підвищення ефективності його роботи, розширення сфери зайнятості та підвищення добробуту сільського населення, заохочення молоді до роботи і проживання в сільській місцевості, поліпшення інфраструктури сільських населених пунктів.

Зрозуміло, що Івано-Франківська область, без значної підтримки з боку держави, у середньостроковій перспективі не в змозі радикально покращити економічне і соціальне становище своїх сільських територій. Однак дещо можна зробити на місцевому рівні з точки зору якості життя на селі завдяки використанню наявних механізмів і можливостей самоорганізації. Існує потреба у кращій гармонізації та узгодженні зусиль між селами, містечками і віддаленими населеними пунктами у цілому ряді питань, таких, як, наприклад, забезпечення ефективною системою надання первинної медичної допомоги, оптимізація надання послуг загальної середньої освіти в умовах малокомплектних шкіл, управління відходами.

Економічна життєздатність сільських територій залежить від підприємницьких здібностей людей, близькості до міст як економічних центрів та можливостей посередницьких організацій в певній місцевості. Увага стратегічних втручань повинна

бути зосереджена на покращенні можливостей отримання доходу мешканцями сільських територій завдяки створенню кооперативів, кластерів у межах сільської і міської переробної промисловості, туризму і виробництву традиційних товарів. Розвиток сільських територій має більші шанси на підтримку у тих селах, де можна налагодити (зміцнити існуючі) зв'язки з містами. Передусім, такі зв'язки можуть дозволити активізувати інвестиційну активність. Окрім цього, периферійні території часто мають спільні з містами потреби і проблеми, серед яких: управління відходами, водопостачання та водовідведення, дорожня інфраструктура, рекреаційні об'єкти.

Члени робочої групи з розробки Стратегії обговорювали, у тому числі, можливості для підвищення самозайнятості мешканців. Також додаткові зусилля слід спрямувати на покращення забезпечення сільських територій фахівцями з підприємницьким мисленням, а також працівниками робітничих професій.

Очікувані результати:

- створення нових робочих місць на сільських територіях;
- збільшення доходів індивідуальних домогосподарств;
- підвищення якості трудових ресурсів сільських територій;
- покращення кадрового забезпечення сільських територій;
- підвищення якості надання послуг охорони здоров'я у сільській місцевості;
- збільшення частки населення сіл, охоплених кваліфікованою лікарською допомогою;
- зниження рівня захворюваності та смертності населення від туберкульозу, онкопатології, серцево-судинних та судинно-мозкових захворювань.

Індикатори:

- рівень безробіття у сільських територіях;
- кількість малих агровиробників;
- кількість осіб, зайнятих не аграрними видами бізнесу, зокрема у сфері туризму, заготівлі біомаси (трісок) тощо;
- якість підготовки робітничих кадрів у сільських територіях;
- рівень доходів індивідуальних домогосподарств;
- кількість сіл, забезпечених лікарськими амбулаторіями;
- кількість діючих центрів народних ремесел.

Завдання	Можливі сфери реалізації проектів (неповний перелік)
3.2.1. Розвиток сучасних форм кооперації в аграрному секторі	<ul style="list-style-type: none"> • Закупівля для кооперативів обладнання для переробки агро-продукції та/або обладнання для розвитку нових для регіону с/г секторів • Створення енергетичних кооперативів • Навчально-консультативний супровід ініціатив з підтримки розвитку с/г кооперативів та їх мереж
3.2.2. Підтримка розвитку неаграрних видів бізнесу у сільських територіях	<ul style="list-style-type: none"> • Обладнання навчальних майстерень професійно-технічних навчальних закладів для покращення професійної підготовки у сфері інформаційних технологій, сільського зеленого туризму • Розвиток мережі постачальників послуг сільського туризму • Закупівля обладнання для комунальних підприємств

	<p>для опалення біомасою</p> <ul style="list-style-type: none"> • Навчально-консультативна підтримка сільського зеленого туризму
3.2.3. Удосконалення підготовки фахівців для малого бізнесу в сільській місцевості	<ul style="list-style-type: none"> • Створення навчально-виробничих підприємств на базі професійно-технічних навчальних закладів в сільській місцевості • Обладнання навчальних майстерень професійно-технічних навчальних закладів для покращення професійної підготовки у сфері тепличного господарства, садівництва. • Запровадження навчання для підвищення фінансової грамотності фермерів. • Навчально-консультативний супровід особистих селянських господарств, ініціатив зі створення бізнесу у сільській місцевості.
3.2.4 Сприяння самозайнятості у селах, передусім – у гірській місцевості	<ul style="list-style-type: none"> • Проведення інтенсивного навчального курсу для сільської молоді з започаткування бізнесу на селі • Промоція традиційних продуктів Івано-Франківської області • Навчальна і маркетингова підтримка майстрів народних ремесел
3.2.5. Розвиток системи первинної медицини в сільських територіях	<ul style="list-style-type: none"> • Реконструкція фельдшерсько-акушерських пунктів у лікарські амбулаторії у населених пунктах з найбільшою кількістю населення та найбільш віддалених від лікарської допомоги • Закупівля обладнання для сільських лікарських амбулаторій для діагностування захворювань на ранніх стадіях. • реорганізація фельдшерсько-акушерських пунктів в амбулаторії загальної практики-сімейної медицини: <ul style="list-style-type: none"> - с. Кривець Богородчанського р-ну, - с. Кінашів і Галицького р-ну, - с. Боднарів Калуського району, - с. Рунгури Коломийського р-ну, - с. Ст. Косів Косівського р-ну, - с. Річка Косівського р-ну, - с. Смодна Косівського р-ну, - с. Річка № 1 Косівського р-ну, - с. Стопчаків № 2 Косівського р-ну, - с. Середній Березів Косівського р-ну, - с. Гвізд Надвірнянського р-ну, - с. Добротів Надвірнянського р-ну, - с. Заріччя Надвірнянського р-ну, - с. Фитьків Надвірнянського р-ну, - с. Черче Рогатинського району, - с. Небилів Рожнятівського р-ну, - с. Цінева Рожнятівського р-ну, - с. Креховичі Рожнятівського р-ну, - с. Русів Снятинського р-ну, - с. Рудники Снятинського р-ну,

	<ul style="list-style-type: none"> - с. Загвіздя Тисменицького р-ну, - с. Грушка Тлумацького р-ну. • реорганізація дільничних лікарень с. Космач Косівського, сіл Білоберізка та Яблуниця Верховинського районів в амбулаторії загальної практики-сімейної медицини з денними стаціонарами; • відкриття нової амбулаторії загальної практики-сімейної медицини в с. Микитинці Івано-Франківської міської ради; • відкриття фельдшерсько-акушерських пунктів у с. Верхній Вербіж Коломийського та с. Пациків Долинського районів; • закупівля санітарного транспорту для лікарських амбулаторій та новостворених Центрів первинної медико-санітарної допомоги.
3.2.6. Забезпечення якісною питною водою сільських населених пунктів, що мають найгостріші проблеми водопостачання	<ul style="list-style-type: none"> • створення рейтингу забезпеченості якісною питною водою сільських населених пунктів; • моніторинг якості питної води у громадських (приватних) колодязях на відповідність державним стандартам якості; • будівництво нових (реконструкція існуючих) централізованих систем водопостачання населених пунктів, що мають найгостріші проблеми із водозабезпеченням.

Стратегічна ціль 4. РОЗВИТОК ЛЮДСЬКОГО КАПІТАЛУ

Людський капітал є одним з вагомих потенціалів регіону, який можна задіяти для форсування економічного розвитку. Збереження та розвиток людського капіталу має стати основою соціальної політики Івано-Франківщини, оскільки за умов відсутності цілеспрямованої політики стабілізації демографічних процесів за оцінками експертів, до початку 20-х років XXI століття матимемо різке (близько 25-30 %) скорочення працездатного населення найбільш активної вікової групи – до 25 років. Івано-Франківщина входить в п'ятірку регіонів України з найвищим рівнем народжуваності.

З часу отримання незалежності уряд України проводить політику децентралізації та залучення громадян до управління з метою підвищення ефективності врядування. У цьому контексті ряд національних та міжнародних агентств вже більше 15 років сприяють залученню громадян до врядування та зміцненню децентралізації в Україні. Органи місцевого самоврядування є найближчим та найважливішим для мешканців елементом влади, оскільки вони контролюють ті питання, що стосуються повсякденного життя кожного. З іншого боку, сутність системи місцевого самоврядування передбачає насамперед активну участь мешканців. Місцеве самоврядування має сприяти перетворенню пасивних споживачів на активних громадян, залучати мешканців до розв'язання місцевих проблем, зокрема найактуальніших сьогодні проблем житлово-комунального господарства та управління житловим фондом. Досвід багатьох країн та України свідчить, що людям не потрібно чекати, щоб вирішити місцеві проблеми. Їм потрібно лише спробувати зробити щось власними силами. У сьогоденному світі донорські організації,

державний сектор, органи влади та недержавного сектору визнають той факт, що жодна поодинока організація не зможе охопити та вирішити всі місцеві проблеми. Таким чином, вони шукають відповідних для цього партнерів, щоб об'єднати зусилля для спільного вирішення місцевих проблем. Одним з найбільш ефективних способів досягнення цієї мети є активізація територіальних громад, стимулювання місцевого розвитку через пошук додаткових внутрішніх ресурсів на засадах державної підтримки місцевих процесів. Залучення молоді, гармонізація попиту та пропозиції робочої сили, створення умов для реалізації населення старших вікових груп забезпечуватиме поступальну збалансовану політику розвитку.

Як і вся Стратегія, стратегічна ціль 4 орієнтована на людину і реалізація завдань цієї цілі дасть змогу поліпшити демографічну ситуацію в області та продовжити тривалість активного періоду життя людини. Досягнення цієї цілі можливе лише за умови максимальної активізації громадськості, оскільки на перший план виходить формування громадянської позиції щодо ефективної поведінки в умовах сучасного ринку праці, впровадження здорового способу життя та нетерпимості до шкідливих звичок, соціальної активності тощо. Причому така робота має впроваджуватись у різних вікових та соціальних середовищах. Продовження тривалості активного періоду життя – це можливість не тільки вирішення низки економічних та соціальних проблем в області, а передусім важливий соціальний чинник, який дає змогу людям більше впливати на добробут своєї родини, залишаючись в активному стані.

Для успішного здійснення завдань за цією ціллю має бути сформовано дієве партнерство органів публічної влади та громадських організацій, церковних громад, до цих заходів мають бути залучені мешканці, що користуються авторитетом у територіальних громадах.

Зміна парадигми стратегічного розвитку людського капіталу дозволить привернути увагу до якості життя як компонента конкурентоспроможності регіону, а також стане поштовхом до стимулювання ділової активності та залучення інвестицій. З іншого боку – підвищення якості життя є найвищою метою регіонального розвитку, якій повинні підпорядковуватися всі інші стратегічні цілі.

Проаналізувавши порівняльні переваги, виклики та ризики області, а також врахувавши можливості впливу на вирішення існуючих проблем, члени робочої групи визначили, що у межах стратегічної цілі 4 «Розвиток людського капіталу» першочергову увагу слід зосередити на:

- розвитку можливостей адаптації широких верств населення до швидких змін на регіональному ринку праці. При цьому ключове завдання полягає у стимулюванні працевлаштування мешканців у межах області, а не виїзду на роботу в інші регіони/країни;
- збільшення поінформованості мешканців щодо широкого кола питань, пов'язаних з викликами сучасності. Найчастіше саме рівень поінформованості є визначальним у формуванні поведінки людини щодо таких питань, як здоровий спосіб життя, культура споживання, культура харчування, екологічна поведінка тощо.

Досягнення стратегічної цілі передбачається через реалізацію двох операційних цілей:

Стратегічна ціль 4. Розвиток людського капіталу	
Операційна ціль 4.1.	Операційна ціль 4.2.
Підвищення адаптивності населення до потреб ринку праці	Підвищення обізнаності та соціальної активності жителів краю

Діяльність у межах цієї стратегічної цілі цілком кореспондується зі стратегічними цілями 1. Стійки розвиток економіки та 3. Розвиток сільських територій. Окремі втручання цих стратегічних цілей прямо і опосередковано сприятимуть розвитку людського капіталу.

Очікується, що реалізація стратегічної цілі 4 у середньостроковій перспективі призведе до таких результатів:

- забезпечення відповідності освітньої мережі потребам регіонального ринку праці;
- зменшення рівня безробіття;
- включення вразливих верств населення до активного суспільного життя;
- поліпшення індексу регіонального людського розвитку;
- збільшення частки підприємців;
- економія бюджетних ресурсів на вирішення місцевих проблем;
- залучення додаткових людських, матеріальних, інформаційних, ресурсів на вирішення місцевих проблем.

ОПЕРАЦІЙНА ЦІЛЬ 4.1. Підвищення адаптивності населення до потреб ринку праці

В умовах існування викликів та ризиків, спричинених наслідками світової фінансової кризи, найбільш гострими чинниками розвитку ринку праці виступають: професійно-кваліфікаційні диспропорції попиту і пропозиції робочої сили, невідповідність структури зайнятості потребам інноваційного розвитку економіки, високий рівень нелегальної зайнятості, складна ситуація з працевлаштуванням мешканців села та соціально уразливих верств населення.

В області і досі має місце вплив особливостей регіону, пов'язаних із структурою економіки попереднього економічного періоду, який характеризувався наявністю значної кількості підприємств, пов'язаних з військово-промисловим комплексом, великих хімічних або деревообробних підприємств, що формувало моноструктурну економічну модель населених пунктів, які до цього часу повністю не реорганізовані, через що вивільнені працівники не могли отримати робочі місця відповідно до своєї кваліфікації і через деякий час її втратили. Разом з тим, має вплив інерційність ринку праці, основним чинником якої є людський фактор.

Ще однією із причин професійно-кваліфікаційного дисбалансу ринку праці є невідповідність ринку освітніх послуг потребам економіки як у кількісному, структурному, так і якісному відношенні та ірраціональний підхід випускників шкіл і їхніх батьків при виборі напрямів подальшого навчання.

Незважаючи на значне перевищення пропозиції робочої сили над попитом, багато вакантних робочих місць залишається незаповненими через невідповідність якісних характеристик претендентів на робочі місця вимогам роботодавців. Значна частина безробітних не влаштовує роботодавців внаслідок особливих вимог щодо рівня кваліфікації та досвіду роботи, а вирішення проблеми працевлаштування висококваліфікованих працівників ускладнюється через низьку заробітну плату на пропонувані робочих місцях, яка не відповідає рівню кваліфікації.

Має місце також вплив особливостей області, пов'язаних з переважанням сільських та гірських територій.

Ще однією особливістю ринку праці області є територіальна розбалансованість попиту і пропозиції робочої сили, оскільки переважна частина робочих місць зосереджена в трьох найбільших містах: обласному центрі - Івано-Франківську, містах Калуші та Коломиї, які в сучасних умовах акумулюють значну частину працюючих. В той же час, малі міста, гірські села, сільськогосподарські території з невеликими, переважно моноспеціалізованими виробництвами, що віддалені від міст Івано-Франківська, Калуша і Коломиї, мають звужені можливості щодо розвитку локальних ринків праці і вимагають додаткового стимулювання зайнятості населення.

Зміни в економіці супроводжуються також і змінами на ринку праці, в тому числі змінами стану зайнятості населення, структури зайнятості, рівня мотивації людей до праці, вимог до якості робочої сили.

Задля подолання зазначених явищ необхідно вдосконалити систему підготовки молоді до умов регіонального ринку праці та покращити підготовку кадрів для потреб регіональної економіки.

Для подолання освітньо-кваліфікаційного дисбалансу та підвищення адаптивності населення до потреб ринку праці в області необхідно розробити заходи щодо зміцнення зв'язку між системою освіти (зокрема професійно-технічної) та ринком праці (в. т.ч. проактивної участі роботодавців у формуванні статистичної бази для прогнозу розвитку людського потенціалу, визначенні напрямів підготовки фахівців навчальними закладами та підвищенні кваліфікації працівників).

Очікувані результати:

- зростання обсягів та рівня економічної активності і зайнятості, скорочення обсягів та рівня безробіття;
- зменшення дисбалансу між потребами економіки у робочій силі і підготовкою кадрів навчальними закладами;
- зниження рівня безробіття;
- більш гнучка, орієнтована на потреби регіонального ринку праці, доступна для населення система освіти.

Індикатори:

- рівень зайнятості населення;
- рівень безробіття;
- відсоток закріплення на робочому місці випускників за отриманим фахом;
- частка молодіжного безробіття;
- частка зайнятих громадян віком старше 45 років та вразливих верств населення;
- кількість інституцій із запровадженою системою навчання впродовж життя.

Завдання	Можливі сфери реалізації проектів (неповний перелік)
4.1.1. Вдосконалення системи підготовки молоді до умов регіонального ринку праці	<ul style="list-style-type: none"> • Покращення профорієнтаційної роботи з молоддю. • Стимулювання волонтерства, як етапу до майбутньої зайнятості. • Навчання з розвитку підприємницького мислення в учнівської молоді
4.1.2. Покращення підготовки кадрів	<ul style="list-style-type: none"> • Дослідження сучасного стану та перспективних потреб ринку праці

для потреб регіональної економіки, у тому числі розвиток системи освіти впродовж життя	<ul style="list-style-type: none"> • Закупівля обладнання для професійно-технічних навчальних закладів • Навчання роботі на комп'ютері для осіб передпенсійного та пенсійного віку
--	--

ОПЕРАЦІЙНА ЦІЛЬ 4.2. Підвищення обізнаності та соціальної активності жителів краю

Традиційний радянський стереотип «моя хата скраю» є суттєвим фактором, що обмежує можливості залучення мешканців громад до спільного вирішення місцевих проблем. Івано-Франківщина має високий рівень безробіття, тож значна частина молоді, людей працездатного віку, а також пенсіонерів мають багато вільного часу, який, здебільшого не використовується як розвитковий ресурс. Досвід багатьох розвинутих країн демонструє значні можливості спрямування соціальної активності мешканців у сферу покращення благоустрою громади, підтримки об'єктів соціальної інфраструктури, інші суспільно важливі справи, на які традиційно витрачаються дефіцитні бюджетні кошти. Багаторічний досвід роботи у Івано-Франківській області проекту ЄС/ПРООН «Місцевий розвиток орієнтований на громаду» свідчить, що механізми громадської мобілізації можна ефективно використовувати і в українських умовах.

Тому важливим завданням для досягнення операційної цілі буде поширення практики розвитку соціальної активності мешканців громад, організації їх співпраці, створення умов для більш якісного та ефективного використання спільних ресурсів. Підтримка громадських ініціатив сприятиме стабілізації соціальних процесів та забезпечуватиме підвищення рівня довіри населення до місцевої влади.

Важливим завданням операційної цілі є розвиток лідерських та підприємницьких навичок населення. Саме ці навички є основою для виникнення нових економічних ініціатив та створення робочих місць, особливо у сегменті самозайнятості. Підприємницьке мислення та навички прийняття бізнес-рішень можуть бути сформовані завдяки впровадженню відповідних проектів за методиками, що успішно себе зарекомендували у різних країнах світу.

Формування про-активної позиції мешканців у питаннях екологічної культури та здорового способу життя – це ефективний спосіб інвестувати порівняно невеликі ресурси сьогодні для досягнення вагомих результатів в майбутньому.

Очікувані результати:

- підвищення рівня соціальної активності молоді;
- створення органів самоорганізації населення у більшості населених пунктів області;
- покращення благоустрою населених пунктів за участі громадських ініціатив;
- налагодження співробітництва між органами публічної влади, громадськими, молодіжними спортивними організаціями, церквами щодо формування суспільного попиту на здоровий спосіб життя;
- удосконалення шкільних навчальних курсів із здорового способу життя та формування екологічної культури;
- підвищення рівня обізнаності населення про стан довкілля в області та щодо запровадження екологічних технологій у побуті;

- підвищення рівня екологічної культури працівників підприємств, що надають житлово-комунальні послуги;
- збільшення кількості об'єктів інфраструктури для підтримки екологічної поведінки мешканців та формування здорового способу життя.

Індикатори:

- обсяг фінансування конкурсів за програмами підтримки територіальних громад;
- кількість органів самоорганізації населення;
- кількість проектів регіонального розвитку, реалізованих за активної участі мешканців громад;
- обсяг позабюджетних коштів, залучених у реалізацію проектів місцевого та регіонального розвитку.

Завдання	Можливі сфери реалізації проектів (неповний перелік)
4.2.1. Розвиток лідерських та підприємницьких якостей молоді	<ul style="list-style-type: none"> • Стимулювання розвитку учнівського самоврядування. • Покращення можливостей самоорганізації шкільної молоді. • Проведення серії тренінгів з розвитку лідерських та комунікативних навичок молоді. • Створення та підтримка шкільного факультативного курсу з розвитку підприємницьких навичок дітей • Проведення інтенсивного навчального курсу для сільської молоді з започаткування бізнесу на селі
4.2.2. Створення дієвих механізмів мобілізації жителів краю до вирішення місцевих проблем	<ul style="list-style-type: none"> • Активізація сільських громад та покращення благоустрою сіл шляхом самоорганізації мешканців та проведення толок. • Проведення конкурсів з підтримки соціально-економічних проектів розвитку територіальних громад. • Створення умов для забезпечення територіальних громад області засобами малої механізації. • Створення ресурсних центрів територіальних громад та Агенцій місцевого розвитку. • Впровадження пілотних проектів системи інформаційно-аналітичного забезпечення органів місцевого самоврядування. • Підтримка проектів співробітництва та функціонального об'єднання територіальних громад.
4.2.3. Підвищення екологічної культури населення	<ul style="list-style-type: none"> • Формування проекологічного мислення населення, у т. ч. – підвищення поінформованості про методи ощадливого споживання природних ресурсів, зокрема, питної води, енергоспоживання, поводження з побутовими відходами. • Проведення навчань керівників підприємств, установ та організацій з питань охорони навколишнього середовища та енергетичної ефективності. • Створення об'єктів інфраструктури для підтримки екологічної поведінки мешканців та формування

	здорового способу життя.
4.2.4. Забезпечення гострих потреб охорони здоров'я та формування здорового способу життя	<ul style="list-style-type: none"> • Створення сучасного обласного перинатального центру. • Організація центру здоров'я у м.Івано-Франківськ • Пропаганда та формування здорового способу життя серед школярів • Просвітництво молоді з питань реагування на виклики сучасності • Створення дитячих/спортивних майданчиків для райцентрів
4.2.5. Збереження регіональних традицій та розвиток української культури	<ul style="list-style-type: none"> • Закупівля обладнання та маркетингова підтримка майстрів народних ремесел • Паспортизація пам'яток культурної спадщини місцевого значення • Проведення конкурсу сільських фестивалів • Розробка та поширення комплекту матеріалів соціальної реклами для підвищення мотивації молоді до збереження традицій регіону
4.2.6. Підвищення творчого потенціалу жителів краю	<ul style="list-style-type: none"> • Створення інноваційних наукових лабораторій для молоді • Впровадження системи стимулювання наукових досліджень • Створення Центру комерціалізації інновацій для забезпечення інформаційно-консультативного супроводу інноваторів, зацікавлених комерціалізувати свої розробки

Впровадження та моніторинг реалізації Стратегії

З початку роботи зі стратегічного планування було наголошено на важливості впровадження та моніторингу реалізації Стратегії. Наскільки успішним виявиться реалізація Стратегії залежатиме від позитивних економічних та соціальних змін, що впливають на досягнення її мети та цілей.

У роботі над розробкою Стратегії брали участь представники бізнесу, органів влади та місцевого самоврядування, освітніх установ, громадських та інших організацій, що забезпечує реалістичність її виконання та довіру до неї з боку громади.

Для забезпечення належного рівня відповідальності за реалізацію Стратегії необхідно створити систему моніторингу її реалізації. Така система має включати Орган з моніторингу; Документ (Положення) про систему моніторингу виконання Стратегії; систему індикаторів (результатів) впровадження Стратегії (кількісні та якісні).

Реалізація Стратегії здійснюватиметься на основі партнерства, координації та узгодження діяльності всіх основних учасників цього процесу.

Впровадження Стратегії розвитку Івано-Франківської області має здійснюватись через реалізацію комплексу організаційних, фінансових та інформаційних заходів, які будуть здійснюватися суб'єктами регіонального розвитку області відповідно до Плану реалізації Стратегії та інших регіональних програм, які впливають із Стратегії, а також рішень органів місцевого самоврядування, що приймаються для досягнення стратегічних цілей, визначених у Стратегії.

Забезпечення реалізації – це управлінське завдання, яке передбачає контроль за діяльністю численних організацій, які задіяні у процесі впровадження Стратегії. Цим має займатись відповідний орган з управління впровадженням, створений з представників органів влади та місцевого самоврядування, громадськості та бізнесу. Питання впровадження проектів і заходів Стратегії мають належати виключно до компетенції цього органу, який є відповідальним за забезпечення актуальності та реалістичності стратегічних і операційних цілей та за їх досягнення.

Для синхронізації рішень та дій органів місцевого самоврядування та місцевих державних адміністрацій з цілями Стратегії має бути внесено відповідні зміни до регламентів роботи цих органів, які передбачатимуть перевірку проектів рішень на відповідність Стратегії, визначатимуть пріоритети використання коштів бюджетів розвитку адміністративно-територіальних одиниць області відповідно та узгоджено із Планом реалізації Стратегії.

Регіональна стратегія не може передбачити всі дії місцевого, регіонального та національного рівня, які будуть реалізовуватись в області до 2020 року, та можуть сприяти досягненню очікуваних результатів. Тому у сценаріях виконання дана Стратегія зосереджується на операційних цілях і заходах, які можуть бути здійсненні за допомогою цільового впливу органів місцевої влади за активної підтримки держави (субвенції на соціально-економічний розвиток регіонів, цільові субвенції, фінансування з Державного фонду регіонального розвитку), узгодженої програми допомоги донорів і приватних інвестицій. Стратегія у значній мірі покладається на компетентність, готовність і бажання мешканців області сприяти змінам і покращенням.

Проте стратегічні цілі, визначені цим документом, фактично визначають точки прикладення зусиль та напрями використання ресурсів (у тому числі приватних інвестицій) аби їх результативність була максимальною з точки зору досягнення стратегічного Бачення, визначеного у Стратегії.

Реалізація можливостей – це завдання для управлінь обласних та місцевих органів влади, сектору громадських організацій та громадян, які займаються різноманітною діяльністю у сфері розвитку регіону за підтримки проектів міжнародної технічної допомоги.

Стратегія побудована таким чином, аби зробити можливим паралельну реалізацію усіх цілей з метою поширення спроможностей реалізації, територіального розповсюдження впливу і фінансової доступності, хоча певні дії є передумовою для здійснення інших, а тому вважаються пріоритетними у відношенні до наступних дій. В цьому сенсі черговість проектів в рамках Плану реалізації Стратегії вибудовується так, щоб уникнути розривів і пропусків у виконанні пов'язаних між собою заходів проектів.

Методика реалізації Стратегії передбачає визначення пріоритетів впровадження. Важливим є здійснення Стратегії в рамках двох послідовних та взаємопов'язаних програмних циклів (етапів), включених у два Плани реалізації:

- Перший - 2015–2017 роки.
- Другий - 2018–2020 роки.

Кожні 3 роки, на основі моніторингу Стратегії, слід здійснювати оцінку необхідності уточнення чи перегляду окремих елементів Стратегії у світлі нових тенденцій і обставин, що можуть виникати, та впливу зовнішніх і внутрішніх факторів.

Фінансове забезпечення реалізації Стратегії здійснюватиметься за рахунок:

- Державного фонду регіонального розвитку;
- коштів галузевих (міжгалузевих) державних цільових програм та бюджетних програм центральних органів виконавчої влади, що спрямовуються на розвиток відповідної сфери у регіонах;
- субвенцій, інших трансфертів з державного бюджету місцевим бюджетам;
- коштів місцевих бюджетів;
- коштів міжнародної технічної допомоги, міжнародних фінансових організацій;
- коштів інвесторів, власних коштів підприємств.

Моніторинг реалізації Стратегії

У ході моніторингу Стратегії вирішується ціла низка завдань:

- Контроль за реалізацією Стратегії в цілому.
- Оцінка ступеню досягнення прогресу за стратегічними цілями, просування до операційних цілей.
- Аналіз інформації щодо змін зовнішніх та внутрішніх факторів розвитку регіону для уточнення та корегування (актуалізації) цілей Стратегії.
- Підтримка в робочому стані органів та структури стратегічного планування.

Моніторинг базується на розгляді обмеженого числа відібраних показників (індикаторів). Індикатори потрібно розділяти на індикатори досягнення: стратегічного Бачення; стратегічних цілей; операційних цілей та виконання проектів.

Запровадження системи моніторингу передбачає використання індикаторів в рамках концепції «вхід, процес, випуск, результат», на основі якої визначаються індикатори, які поділені на чотири групи:

- вхідні індикатори, що характеризують ресурси та їх обсяг;
- індикатори процесу, що характеризують шлях, за яким здійснюються заходи з визначеними ресурсами;
- індикатори випуску, що характеризують фізичний обсяг товарів та послуг;
- індикатори результату, що характеризують очікувані зміни.

Реалізації Стратегії здійснюється для досягнення стратегічного Бачення:

ПРИКАРПАТТЯ - самобутній та самодостатній край у якому поєднуються європейські цінності з віковими національними традиціями, відкритий до співпраці культурний, туристичний, курортно-рекреаційний центр України. Регіон інноваційної економіки з комфортним та безпечним життєвим середовищем і високим рівнем соціально-духовного життя.

Відповідно до цього бачення, моніторингу підлягають параметри, які характеризують кількісні та якісні показники, що характеризують її досягнення, а саме – показники, що використані у соціально-економічному аналізі області, а саме – валовий регіональний продукт на особу, доходи громадян, демографічні показники, рівень екологічного навантаження на одиницю території. В процесі моніторингу ці показники порівнюються із показниками на дату ухвалення Стратегії, а також з відповідними показниками в регіонах, щодо яких здійснювалось порівняння при проведенні соціально-економічного аналізу області для підготовки Стратегії.

Свідченням позитивного результату реалізації Стратегії слугуватиме абсолютне зростання показників, а також випередження темпів поліпшення показників (приріст населення на 1000 осіб; ВРП на 1 особу, грн.; доходи громадян, грн.; будівництво житла на 1000 осіб, кв. м; рівень екологічного навантаження) у порівнянні з середньоукраїнськими показниками та показниками регіонів-конкурентів.

Моніторинг досягнення стратегічних цілей здійснюватиметься відповідно до таких визначених цілей:

- Стратегічна ціль 1. Стійкий розвиток економіки.
- Стратегічна ціль 2. Розвиток туристично-рекреаційної сфери.
- Стратегічна ціль 3. Розвиток сільських територій.
- Стратегічна ціль 4. Розвиток людського капіталу.

Аналогічно загальному моніторингу досягнення стратегічного Бачення відбуватиметься моніторинг реалізації стратегічних цілей. Основними кількісними показниками щодо кожної стратегічної цілі за період моніторингу будуть показники, що впливають з переліку проектів, які будуть реалізованими в рамках досягнення кожної стратегічної цілі.

Індикатори успішності досягнення цілей визначені у Стратегії. Відповідно до цих індикаторів на кожен плановий період моніторингу має бути сформовано кількісні показники, за якими має здійснюватись моніторинг.

Отже, обов'язковою умовою забезпечення моніторингу реалізації Стратегії є застосування системи індикаторів, які використовуються для визначення результативності реалізації державної стратегії регіонального розвитку на період до 2020 року.

Уніфікована система індикаторів для Державної стратегії регіонального розвитку-2020, регіональних стратегій розвитку, а також Планів їх реалізації:

<p>ВХІДНІ ІНДИКАТОРИ</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Створення сприятливих умов для регулювання ведення бізнесу. • Підтримка розвитку інноваційних технологій. • Запровадження освітніх програм з урахуванням потреб високотехнологічного бізнесу. • Підвищення якості надання адміністративних послуг фізичним та юридичним особам. • Створення умов для об'єднання та підвищення фінансової спроможності територіальних громад. • Поліпшення якості міжрегіональної та внутрішньорегіональної фізичної інфраструктури. • Розвиток міжрегіональної та внутрішньорегіональної транспортної мережі. • Створення умов розвитку малих міст. • Запровадження реформування освіти в сільській місцевості. • Проведення реформи медичного обслуговування населення. • Запровадження програм підтримки розвитку сільської місцевості. • Реалізація програм забезпечення сільського населення адміністративними послугами. • Запровадження програм розвитку внутрішньорегіональних транспортних мереж. • Підвищення рівня якості надання послуг з обслуговування громадським транспортом. • Створення міжрегіональних та внутрішньорегіональних інформаційних і комунікативних мереж. • Виділення коштів для ДФРР.
<p>ІНДИКАТОРИ ВИПУСКУ</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Збільшення кількості запровадження інноваційних технологій. • Збільшення частки інноваційних підприємств. • Збільшення чисельності осіб, які працюють у високотехнологічних секторах економіки. • Підвищення рівня внутрішньорегіональної та міжрегіональної інтегрованості. • Підвищення спроможності територіальних громад до розвитку. • Посилення транспортного, інформаційного та комунікативного зв'язку міст – центрів економічного зростання із менш розвинутими територіями. • Створення умов для поширення інноваційних знань та досвіду. • Підвищення рівня освіти сільського населення. • Зростання загальних доходів населення в сільській місцевості. • Зниження рівня захворюваності у сільській місцевості. • Зниження рівня смертності дітей віком до 1 року. • Створення рівних умов доступу до ринків праці. • Підвищення рівня доступу населення насамперед віддалених та малозаселених територій до основних адміністративних та інших послуг.
<p>ІНДИКАТОРИ РЕЗУЛЬТАТУ</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Зростання частки доданої вартості у валовому регіональному продукті. • Збільшення капітальних інвестицій, прямих іноземних інвестицій. • Зростання у випуску частки інноваційної продукції. • Зростання частки високотехнологічного експорту. • Розвиток малих та інших міст, у тому числі районного значення. • Підвищення рівня доходів та споживання у сільській місцевості та невеликих населених пунктах. • Зменшення кількості вибухливих із сільської місцевості. • Зменшення диференціації в наявних доходах населення. • Зменшення диспропорцій між тривалістю життя населення при народженні у міських та сільських населених пунктах. • Зниження рівня бідності • Підвищення соціальної справедливості. • Зменшення диспропорцій у споживанні послуг між сільським та міським населенням. • Зниження рівня безробіття в сільській місцевості та малих населених пунктах. • Збільшення кількості центрів економічного зростання на регіональному рівні.

	<ul style="list-style-type: none"> • Ефективне використання потенціалу територіальної спеціалізації в економічному розвитку. • Кількість проектів, що фінансуються за рахунок коштів ДФРР.
--	--

Показники для моніторингу збираються за результатами кожного року реалізації Стратегії. На основі зібраних даних готується річний звіт та звіт щодо виконання періоду трьохрічного планування.

Річний звіт складається з переліку ключових показників за кожною ціллю, кожним пріоритетом або заходом; містить інформацію про досягнення кожного об'єктивного пріоритету або виконання заходу; оцінку можливостей досягнення поставлених цілей на трьохрічний цикл планування.

Підсумковий звіт про моніторинг за трьохрічний цикл планування до показників, які передбачаються у річних звітах, містить загальні оцінки ефективності, результативності та стійкості досягнутих результатів.

Моніторингові звіти є відкритими документами і використовуються для уточнення завдань та бюджетних програм області на наступний за звітним бюджетний рік.

Форму моніторингового звіту, відповідального за його підготовку та строки подання визначає обласна державна адміністрація відповідно до власних повноважень та структури.

Для всіх можливих форм організації процесу моніторингу головним є проведення ретельного відслідковування виконання завдань та реалізації проектів, коригування та актуалізація Стратегії, за необхідності, з огляду на зміну ситуації, оскільки одні проекти будуть завершені, а деякі замінені іншими.

Узгодженість Стратегії з програмними та стратегічними документами

Національна система стратегічного планування має базуватись на узгодженій системі координації процесів стратегічного планування на центральному, регіональному та місцевому рівні.

Стратегія розвитку Івано-Франківської області до 2020 року узгоджується з:

- Державною стратегією регіонального розвитку України на період до 2020 року,
- Економічними, соціальними, екологічними, інфраструктурними, територіальними й іншими аспектами розвитку області.

Середньострокове і короткострокове державне стратегічне планування регіонального розвитку узгоджується з процесами стратегічного планування розвитку регіонів / областей та міст на основі розробки та ухвалення відповідних стратегічних документів.

Стратегія розвитку Івано-Франківської області узгоджена з Генеральною схемою планування території України, схемами планування адміністративно-територіальних одиниць різного рівня та населених пунктів, а також місцевими стратегіями розвитку (стратегіями розвитку міст і районів області).

Реалізація Стратегії розвитку Івано-Франківської області передбачає розробку Плану реалізації Стратегії відповідно до визначених циклів / етапів.

Узгодженість з Державною стратегією регіонального розвитку

Державна стратегія регіонального розвитку на період до 2020 року (ДСРР-2020) включає три Стратегічні цілі:

1. Підвищення конкурентоспроможності регіонів,
2. Територіальна соціально-економічна інтеграція і просторовий розвиток,
3. Ефективне державне управління у сфері регіонального розвитку.

Стратегія розвитку Івано-Франківської області розроблена у відповідності до Державної стратегії регіонального розвитку на період до 2020 року та процесів державного стратегічного планування розвитку окремих секторів економіки країни та її регіонів, що враховує потреби їх розвитку, та необхідність підвищення конкурентоспроможності.

Узгодженість Стратегічних цілей Стратегії розвитку Івано-Франківської області з цілями Державної стратегії регіонального розвитку на період до 2020 року:

Стратегічні цілі (Україна)	Стратегічні цілі (Івано-Франківська область)			
	1. Стійкий розвиток економіки	2. Розвиток туристично-рекреаційної сфери	3. Розвиток сільських територій	4. Розвиток людського капіталу
1. Підвищення конкурентоспроможності регіонів	X	X	X	X
2. Територіальна соціально-економічна інтеграція і просторовий розвиток	X	X	X	x
4. Ефективне державне	X	x	X	x

управління у сфері регіонального розвитку				
---	--	--	--	--

Примітка: Велика буква "X" означає більшу узгодженість/зв'язок, аніж маленька "x".

Стратегія розвитку Івано-Франківської області крім власних цілей розвитку регіону містить цілі, що відповідають цілям та строкам реалізації ДСРР-2020, у частині завдань і заходів, що передбачають спільні дії центральних та місцевих органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування.

Стійкий розвиток економіки (Стратегічна ціль 1) та Розвиток сільських територій (Стратегічна ціль 3) Стратегії розвитку Івано-Франківської області в значній мірі узгоджені з усіма стратегічними цілями Державної стратегії регіонального розвитку України.

Розвиток туристично-рекреаційної сфери (Стратегічна ціль 2) прямо підтримує Стратегічні цілі 1. Підвищення конкурентоспроможності регіонів, 2. Територіальна соціально-економічна інтеграція і просторовий розвиток з Державної стратегії регіонального розвитку України.

Розвиток людського капіталу (Стратегічна ціль 4) прямо підтримує Стратегічну ціль 1. Підвищення конкурентоспроможності регіонів з Державної стратегії регіонального розвитку України.

Узгодженість Операційних цілей Стратегії розвитку Івано-Франківської області з цілями Державної стратегії регіонального розвитку на період до 2020 року:

Операційні цілі Державної стратегії регіонального розвитку на період до 2020 року	Операційні цілі Стратегії розвитку Івано-Франківської області до 2020 р.										
	1.1. Стимулювання залучення інвестицій	1.2. Стимулювання розвитку малого та середнього бізнесу	1.3. Забезпечення енергоефективності	1.4. Удосконалення управління регіональним розвитком	2.1. Підвищення туристично-рекреаційного потенціалу	2.2. Забезпечення екологічної безпеки регіону	2.3. Маркетинг туристичного потенціалу	3.1. Збільшення доданої вартості сільськогосподарської продукції	3.2. Розвиток сільських територій та периферії навколо малих міст	4.1. Підвищення адаптивності населення до потреб ринку праці	3.2. Підвищення обізнаності та соціальної активності жителів краю
1.1. Підвищення ролі та функціональних можливостей міст у подальшому розвитку регіонів	+	+		+			+		+	+	
1.2. Створення умов для поширення позитивних процесів розвитку міст на інші території, розвиток сільської місцевості	++	++	+	+		+	+	+	+	+	+
1.3. Підвищення ефективності використання внутрішніх чинників розвитку регіонів	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+
2.1. Запобігання зростанню диспропорцій, що гальмують розвиток регіонів		+	+	+	+	+	+	++	++		+
2.2. Забезпечення комфортного та безпечного життєвого середовища для людини незалежно від місця її проживання			+		+	+	+	+	+	+	
2.3. Розвиток міжрегіонального співробітництва			+	+		+	+		+		+
3.1. Удосконалення системи стратегічного планування регіонального розвитку на загальнодержавному та регіональному рівні				+							
3.2. Підвищення якості державного				+							

управління регіональним розвитком											
3.3. Посилення міжгалузевої координації в процесі планування та реалізації регіональної політики				+		+	+				
3.4. Інституційне забезпечення регіонального розвитку				+							
3.5. Реформування територіальної організації влади та місцевого самоврядування				+							+

Узгодженість Стратегії з основними аспектами регіонального розвитку

Узгодженість стратегічних цілей Івано-Франківської області з ключовими секторами розвитку була також проаналізована. Позначка "x" була вставлена у поля, де присутня узгодженість, внесок або відповідний зв'язок.

Сектори	Стратегічні цілі (Івано-Франківщина)			
	1. Стійкий розвиток економіки	2. Розвиток туристично - рекреаційної сфери	3. Розвиток сільських територій	4. Розвиток людського капіталу
Економіка і торгівля	X	X	X	x
Промисловість та інфраструктура	X		X	x
Сільське, лісове господарство, харчова промисловість	x	x	X	x
Транспорт і дороги	x	x	x	x
Екологія й природні ресурси	x	X	X	x
Освіта й молодь	x	x	x	X
Здоров'я, соціальний захист, сім'я і дитина		x		X
Культура і туризм	X	X	x	x
Обмін інформацією	X	x	X	X
Комунальне господарство	x	x	x	X
Територіальний розвиток, земля і кадастр	X	x	X	x

Примітка: Велика буква "X" означає більшу узгодженість / зв'язок, аніж маленька "x".

ДОДАТОК 1. Склад робочої групи, яка працювала над розробкою Стратегії розвитку Івано-Франківської області на період до 2020 року